

Микола Федоришин

СУХІВЦІ

I. Історія

Комунальний заклад
РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ
Рівненської обласної ради
Громадська регіональна організація
АСОЦІАЦІЯ МУЗЕЙНИХ ДІЯЧІВ ВЕЛИКОЇ ВОЛИНИ

Микола ФЕДОРИШИН

С у х і в ц і

Історія
Книга перша

Рівне –2022

УДК 94 (477.81)
ББК 63.3(4Укр)
Ф-331

Федоришин М.В.

Ф-331 Сухівці. Історія. Книга перша. — Рівне, 2022.— с. 160.: іл.

Книга розповідає про історію давнього волинського села Сухівці. Тут згадано про окремі історичні події учасниками яких були мешканці села від першої писемної згадки 1446 року до 2022 року.

У найважчі часи визвольної боротьби українців за Незалежність України у ХХ ст. село Сухівці служило своєрідним центром дислокації керівних кадрів Української Повстанської Армії, зокрема і члена УГВР видатного українського художника-графіка Ніла Хасевича.

Важливо, що автор у книзі показує перспективу розвитку цього давнього поселення.

Видання буде цікавим історикам, краєзнавцям, вчителям історії, фахівцям музейної справи та охорони культурної спадщини. Найбільше - теперішнім, колишнім та майбутнім мешканцям села Сухівці.

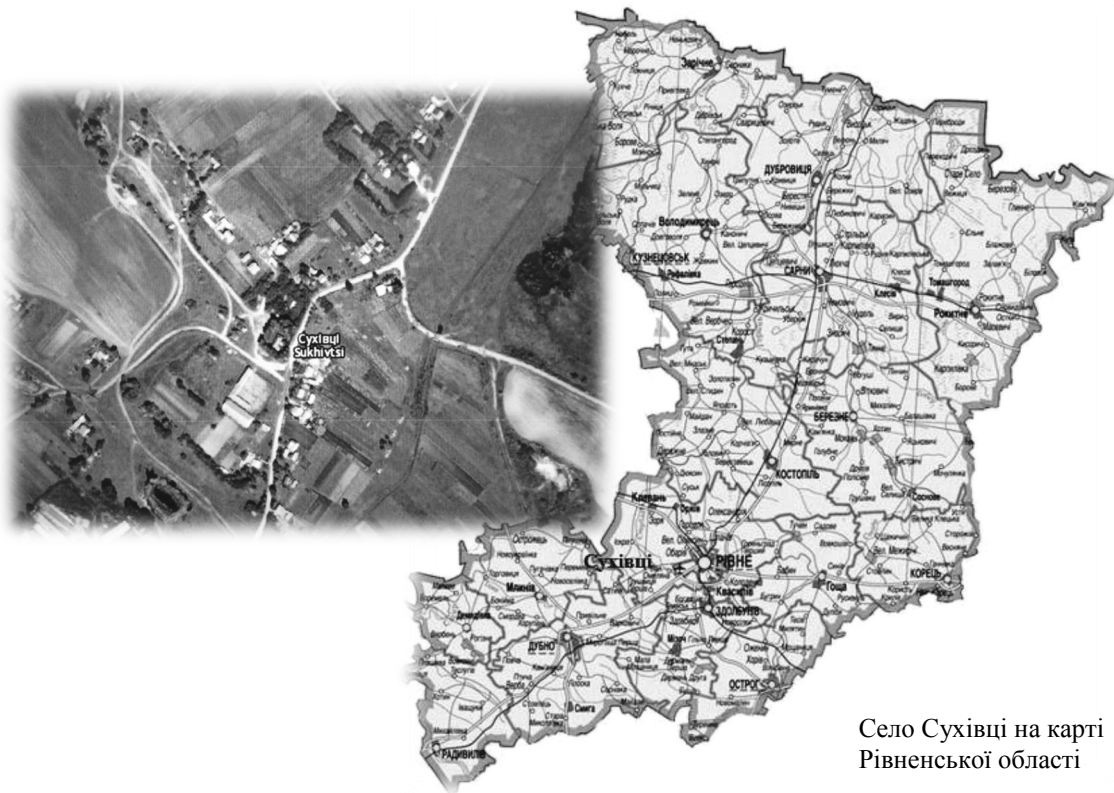
***Книга видана коштом автора та мешканців
села Сухівці***

© **Федоришин Микола, автор, 2022**

ВСТУП

Сухівці – поселення Волинської землі. Волинь – північно-західний регіон України. За сучасним політико-адміністративним поділом Волинською землею називають територію Волинської, Рівненської, окремих районів Житомирської та північних районів Хмельницької та Тернопільської областей. У фізико-географічному плані, за особливостями рельєфу він складається з двох частин: Поліської низовини та Волинсько-Подільської височини. Межа між цими частинами проходить по лінії Володимир – Торчин – Луцьк – Клевани – Тучин – Великі Межиріччя – Корець.

Село Сухівці розташоване за 16 км від Клевани на південь. Тобто – на Волинській височині. Правобережні пагорби мешканці села називають горами, які мають (мали) назви: Люкова, Бусьова, Замкова, Красна.

Село Сухівці на карті Рівненської області

Джерело у Радухівці

Подібних шість сухівецьких джерел з давніх-давен творили річку Стубелку, яка несла свої кристально чисті води до більш великої річки Стубли майже до середини ХХ століття.

Природні дані Волині свідчать, що тут були дуже сприятливі умови для існування і розвитку людей і людських громад у всі часи. З огляду на історичний процес Волинь була заселена вже в ранньому кам'яному віці, і впродовж наступних тисячоліть приваблювала різні народи Європи. Тут ішов тривалий розвиток місцевого населення часто у взаємодії з прийшлим. Історична Волинь, на думку багатьох вчених, була частиною великого регіону, де проходив етногенез слов'ян, тут постала у формі Дулібського союзу перша східнослов'янська державність, на цій території зародилася і функціонувала могутня Волинсько-Галицька держава, яка стала спадкоємницею Києворуської і основою Української держави.

Село Сухівці (інші давні писемні назви: Суховці, Суховіце, Suchowce, Zuchowec) вперше згадується у акті 1446 року. Про події у селі в XVI-XVII ст. відомо із архівних документів [1,2].

У XVII та XIX ст. село позначено на багатьох картах (1761, 1801, 1830, 1867 рр.). Статистичні відомості про село дістались від Миколи Теодоровича [10].

Про історичні події XX століття збережені документи

Анатолій Стацюк

у Рівненському державному обласному архіві. Такі архівні документи використані автором у дослідженні історії Сухівецького товариства «Просвіта» (1935-1938 рр.) та про очільників Сухівецької сільської ради у 40-50-х роках XX ст. Спогади зв'язкового-повстанця Олексія Мануйлика у книзі «Топкими болотами Волині та Полісся» розкривають боротьбу ОУН-УПА на терені села, автор тут відкриває імена повстанців та їх провідників.

Про героїчну загибель видатного художника-повстанця, члена УТВР (тодішнього українського парламенту) Ніла Хасевича уже написано багато. Це спогади безпосереднього ката художника гебіста Стекляра, сина власника садиби Лавріна Стацюка - Анатолія, спогади мешканців села Ніли Ліснічук (книга М. Федоришина «Сухівецькі схрони Бей-Зота» [11] та Марії Миклашевської, мати якої, Палагія, була кумою Лавріна Стацюка. Науковці І. Марчук [6], А. Вакулко [3], Л. Крайлюк опублікували власні дослідження про життя і творчість Хасевича у своїх монографіях. Рівненський поет С. Бабій написав чудовий вірш:

Марія Миклашевська
1937 р.н

*Про Ніла Хасевича хлопці,
Заспіваймо пісню сумну –
У п'ятдесят другому році,
В його сорок сьому весну...*

У художній літературі, письменник Володимир Заремба (уродженець с. Новожукова), створив образ героя-вікінга Хасевича у оповіданні «Перша куля: оповідання про боротьбу УПА» [4].

Крім того, автор народився у Сухівцях у 1958 році, записував спогади односельців, які використав у цій книзі.

У 2006 році Оксана Ревко видала коротку історичну оповідь про історію села Сухівці у книзі «Село моє тополіне» [8].

Про події сучасного села сьогодні можна читати у соціальних доступних мережах.

Метою написання цієї праці є висвітлення історичних подій у селі з погляду української історіографії (раніше більшість досліджень писали з погляду російської або радянської історіографії, які показували викривлену або просто неправдиву історію українців).

Напрацювання теоретичного підґрунтя для майбутнього створення на терені села потужного туристичного кластеру на основі візуальної демонстрації подій національно-визвольної боротьби ОУН-УПА проти окупаційної влади – німецької та радянської.

Для досягнення мети поставлені такі основні завдання: знайомство з найдавнішими писемними згадками про село, висвітлити героїчну боротьбу селян за Незалежність України, показати убогість радянсько-колгоспного способу життя, якісні зміни у житті сучасного села в умовах свободи і демократії.

Об'єктом дослідження є волинське давнє історичне поселення – село Сухівці Зорянської сільської ради Рівненського району Рівненської області (1446 – 2022 рр).

Предметом дослідження є археологічні знахідки, різного роду архівні документи, краєзнавча література, спогади мешканців села Сухівці.

Джерельну базу нашого дослідження складають археологічні, історичні, топонімічні джерела та сучасні соціальні мережі.

Археологічні джерела – це випадкові знахідки часів неоліту Андрієм Стафійчуком та Василем Дацюком, знахідки на Замковій горі, виявлені експедицією С. Терського під час розкопок.

Історичні джерела – це архівні документи приватних власників села, органів державної влади та колгоспу.

За допомогою топоніміки встановлюємо походження назви села Сухівці (сухе село), назви різних кутків носять назви власників ділянок, хуторів (Степанівка, Юзепин) та мають географічне походження (Гори, Долина, Липки, Кургани).

Наукова новизна даної праці полягає в тому, що виявлено і з'ясовано місцеперебування у Сухівцях керівних органів ОУН-УПА (крайовий провідник ПЗУЗ В. Галаса, окружний провідник (південна частина Рівненської області) 1948-1954 рр. Анатолій Маєвський (псевдо «Уліан»), надрайоновий провідник Володимир Троцюк (псевдо «Буйний»), районний провідник 1949-1952 рр. (Клеванського) Іван Яцук (псевдо «Довбуш») [7].

Це були найважчі часи визвольної боротьби українців за Незалежність України. Село Сухівці на той час служило своєрідним центром дислокації керівних кадрів, зокрема і члена УГВР Ніла Хасевича.

Практичне значення книги полягає у поширенні знань про історію свого рідного поселення мешканцями села Сухівці. У методичному плані створює інформаційну основу для подальшого створення у селі потужного патріотично-виховного центру всеукраїнського значення.

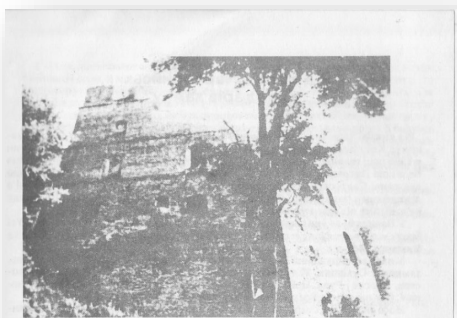
Її матеріали можна використати при написанні узагальнюючих наукових та науково-популярних праць з історії давніх поселень для вивчення етнегенезу українського народу, а також для укладання каталогів, спеціальних довідників та енциклопедій у сфері пам'яток історії.

Джерельна база по темі дослідження була поповнена за рахунок власних багаторіч-

н и х
дослі-
джень
авто-

ра.

Це краєзнавчі публікації про історію та легенди сухівецького замку у районній газеті «Слово правди», у обласному літературно-краєзнавчому альманасі «Азалія» [15]. Згадка про Акт від 1446 року, де вперше згадано село Сухівці, є у книзі автора «Замок у Клевані» [14].

Микола Федоришин

ЗАМОК У КЛЕВАНІ

Історія клеванського замку бере свій початок з позмурого середньовіччя і тісно пов'язана з відомим іменитим родом князів Чарторийських. Судачи з їхнього родового герба, походження роду – литовське. Герб являє собою червоне поле, на якому скаче вправо на білому коні вершник. Він тримає в лівій руці піднятий щит, а в правій – меч.

Назва «князь Клеванський» перший раз зустрічається в письмових актах від 5 лютого 1442 року, де мова йде про розподіл земель серед синів князя Василя; звідти й відомо, що внук Василя, Федір Михайлович, побудував у Клевані замок, оточив його з усіх сторін кам'яними стінами і глибокими ровами.

З інших джерел відомо: споруджувати замок почав князь Михайло в 1475 році, а закінчував Федір...

Про діяльність сухівецького товариства «Просвіта», осередків КПЗУ та КСМЗУ у міжвоєнний період документи зберігаються у Рівненському обласному архіві [13].

Діяльність ОУН-УПА, героїчна загибель Ніла Хасевича висвітлена у обласному часописі «Волинь» [11] та книзі «Сухівецькі схрони Бей-Зота» [10], монографії І. Марчука, краєзнавчому нарисі А. Вакулка. У книзі «Сухівецькі схрони Бей-Зота» поданий вперше перелік повстанців, мешканців села, які загинули за Незалежність України. Крім того, автор є організатором встановлення пам'ятника Нілу Хасевичу у 1992 році на місці загибелі художника-повстанця, який став пам'яткою історії місцевого значення, а місцина перетворилася у історико-меморіальний комплекс. 19 листопада 2005 року організував та провів тут обласний військово-патріотичний захід «Юнацький табір Сухівці-2005», присвячений 100-річчю від дня народження Ніла Хасевича [10].

С Л А В А У К Р А Ї Н І 48 Г Е Р О Я М С Л А В А	ЮНАЦЬКИЙ ТАБІР "СУХІВЦІ - 2005" присвячений 100 річчю від дня народження Ніла Хасевича
	Програма:
	1. Рейд юнаків та юначок з рівненських поселень до місця загибелі Ніла Хасевича - до 12.00 год. Від'їзд колони автобусів за маршрутом Рівне - Клевань - Сухівці від Народного Дому о 10.30 год.
	2. «Лад, краса, добро та чар природи» - облаштування молодіжного табору та майданчиків для проведення змагань - до 13.00 год.
	3. Урочисте відкриття табору - 13.00 год.
	4. «Фізична вправність, сила і здоров'я» - туристичні, військово-спортивні змагання 13.30 - 16.00 год.
	5. «Сила волі та емоцій» - тренінг для всіх бажаючих з бойового гопака - 13.30 - 16.00 год.
	6. «Творчий вияв юнацтва» - концерт-конкурс повстанської пісні - 16.00 - 17.00 год.
	7. Нагородження переможців біля головного вогнища - 17.00 - 17.30 год.
	8. Святковий фейєрверк - 17-30 год. Козацький куліш з димком та фіточай для учасників табору - від просвітян та юних кулінарів Рівненського технікуму економіки та підприємництва.

Протягом 2012-2018 рр. тут, 4 березня, автор брав активну участь у вшанування Пам'яті художника-повстанця.

4 березня 2006 року. Вшанування пам'яті Ніла Хасевича до дня його загибелі. Виступає заступник начальника управління культури Рівненської обласної державної адміністрації, голова товариства «Просвіта» Федоришин М.В.

У 2019 році брав участь у зйомках документального неігрового телесеріалу «Мистецтво волі. Ніл Хасевич», режисер, продюсер і автор сценарію Євген Коваленко.

Фото із кадру телесеріалу «Мистецтво волі. Ніл Хасевич». 2019 р.
На фото Микола Федоришин та Анатолій Стацюк

У книзі використані спогади сухівлян: Володимира Лобашука, Неоніли Федоришиної, Віри Хіночик-Кравчук, Марії Миклашевської, Анатолія Стацюка, Миколи Бєбка, Олександра Велешка, Івана Ящука, Володимира Опанащука та використано доступну інформацію із сучасних соціальних мереж (Facebook, Google тощо).

Сорок років минуло... Зустріч випускників Сухівецької восьмирічки 1974 — 2014 рр.. Зліва направо: Галина Шелепа, Валентина Максимчук, Микола Максимов, Ольга Хіночик, Ніна Парфенюк, Микола Федоришин, Володимир Матвєєв, Степан Климович Мохель (класний керівник), Володимир Ткачук, Марія Пилипчук, Віталій Опанасюк.

Джерела та література:

1. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России собранные и изданные Археологическою Комиссиею. СПб. - Том 1. - 1863, Том 2. - 1869, Том 6. - 1872, Том 7. - 1877, Том 9. - 1883.
2. Памятники, издаваемые Временною Комиссиею для разбора древних актов. - СПб, 1845-1859. - Т. 1-4.).
3. Вакулка А.Ф. Ніл Хасевич – художник-борець. «...Я б'юся різцем і долотом...» - Рівне: Волинські обереги, 2005. – 68 с.
4. Денищук Олександр. Книга Памяті і Слави Волині.- Рівне, 2001. – Т.ІІ. Частина ІІ. – с. 436.
5. Заремба В. Перша куля: Оповідання про боротьбу УПА / Крим. Світлиця. – 2001. – 23 березня.
6. Іщук О., Марчук І. Життя і творчість Ніла Хасевича. - Торонто, 2011. – 430 с.
7. Мануйлик Олексій. Топкими болотами Волині і Полісся.- Рівне, 2006. – с. 416.
8. Ревко Оксана. Село моє тополіне.- Луцьк, 2006. – 36 с.
9. Теодорович Н.И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. Ровенский уезд. - Почаев, 1893. -Т. 3.
10. Федоришин Микола. Сухівецькі схрони Бей-Зота. – Рівне: Каіс, 2005.- с. 48.
11. Федоришин Микола. Останній бункер Ніла Хасевича в Лавріна Стецюка / часопис «Волинь». – Рівне, 2006. – 24 лютого.
12. Федоришин Микола. Сухівецька Просвіта / Державотворці. – Рівне,2007. – С. 86.
13. Федоришин Микола. Замок у Клевані. Видання друге доповнене. – Клевань-Рівне, 2001. – С. 5.
14. Федоришин Микола. Сухівецький замок / Літературно-краєзнавчий альманах «Азалія» за 1993 рік, за ред. Є. Шморгуна. – Рівне, 1993. – С. 47.

Розділ I. Віхи історії

§ 1. Писемні згадки про село

Село Сухівці розташоване у найвіддаленішому закутку від різних адміністративних центрів Волинської землі: зі східної сторони на відстані 45 км - місто Рівне, з північно-західної на відстані 45 км - місто Луцьк, з південної сторони на відстані 45 км - місто Дубно. Такий собі загадковий трикутник...

Археологічні дослідження не виявили на території села давніх поселень. Поодинокі знахідки крем'яних наконечників доби міді-бронзи свідчать про полювання у цій місцевості. За 10 км від села на берегах річки Стубли у селах Новосілки (суч. Новожуків), Пересопниця, Старожуків, Білів виявлені археологами селища давніх людей [9]. Очевидно, мешканці цих поселень і полювали в сухівецьких лісах. Невелика річечка (відомі назви: Стубелка, Сакова річка, струмок Сухівський), довжиною 13 км, яку жили 6 сухівецьких джерел від села Річища. Це була ліва притока річки Стубли. Цілком очевидно, таким мисливським угіддям ця незаселена територія була до початку XV століття.

Відомо, що татарський хан Едигей у 1399 році спалив адміністративний центр краю - місто Пересопницю, яке вже не відродилося, а перетворилося у невелике село. На той час це була територія Великого князівства Литовського в складі Волинської землі, центр якої був розташований у Луцьку. У 1400 році Луцький староста розпочинає будівництво замкового містечка Жукова (нині село Новожуків), яке стало адміністративним центром цієї місцевості. До волості належали села, сільця та двори (дворища). Перша писемна згадка від 1446 року згадує про Сухівецьке **дворище [10]**. Це дає нам всі підстави вважати, що спочатку був на Замковій горі побудований двір з фільварком. Західні земельні угіддя волості закінчувалися на сухівецьких пагорбах. Крейдяно-глинисті пагорби були малородючими. Це відомо і сьогодні. Отже і звідси могла походити назва поселення "Сухівці", яке походить від поняття "сухий", тобто місцевість має недостатньо вологи для доброго урожаю.

Перша писемна згадка від 1446 року згадує про Сухівецьке **дворище**.

Герб Волинської землі

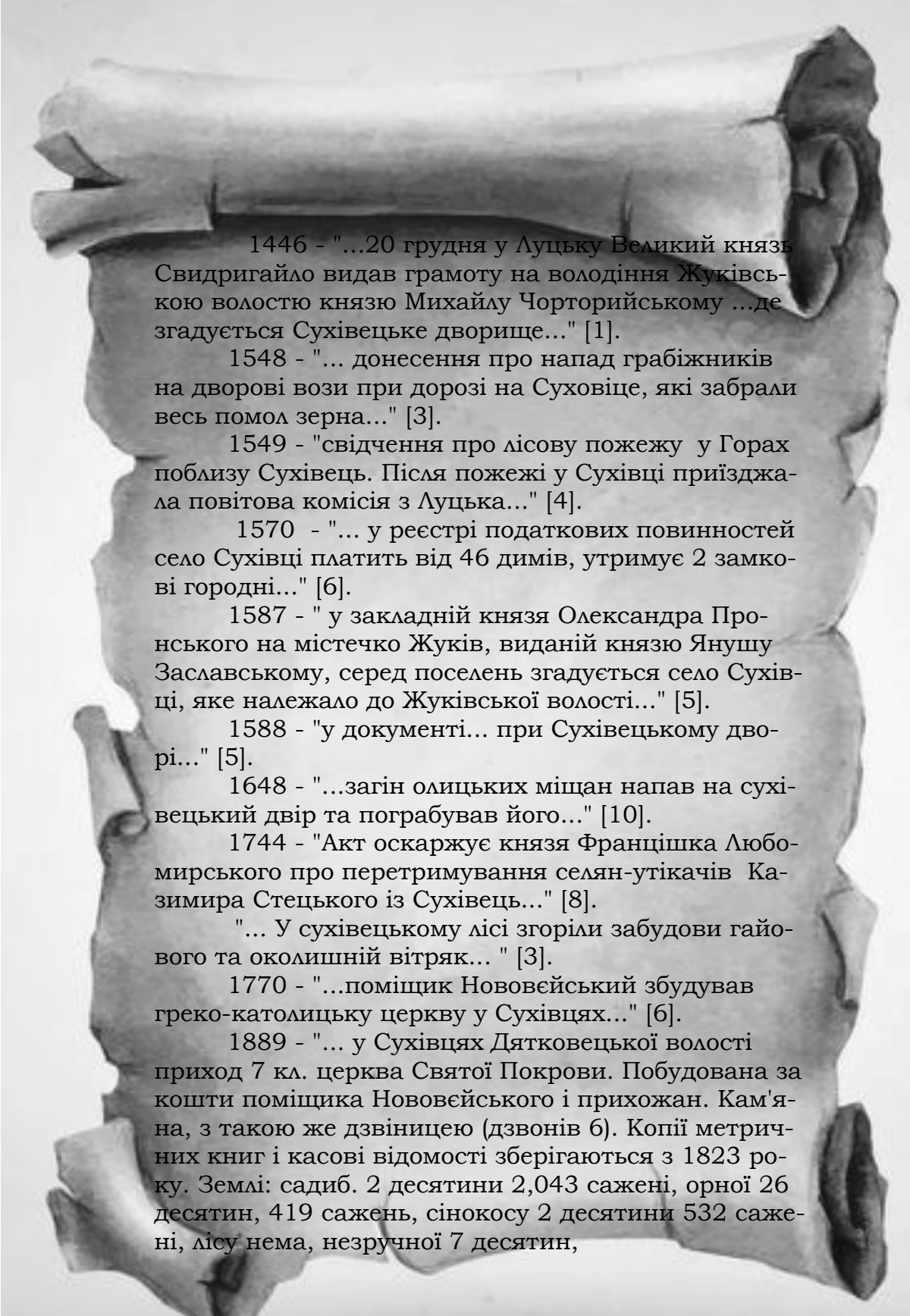
Цілком очевидно, що мешканці, які мешкали біля замку-дворища згодом почали селитись на лівому березі. Тут земля була більш родюча, тому мешканці могли займатися огородництвом. Десь так і творилося нове поселення під назвою Сухівці. З цього часу вже маємо писемні відомості про це поселення.

Село Сухівці Жуківської волості Луцького повіту Волинської землі Великого Князівства Литовського.

Сучасний вид на лівий берег села.
Церква і школа. Фото 1997 р.

1446 - "...20 грудня у Луцьку Великий князь Свидригайло видав грамоту на володіння Жуківською волостю князю Михайлу Чорторийському ...де згадується Сухівецьке дворище..." [1].

1548 - "... донесення про напад грабіжників на дворові вози при дорозі на Суховіце, які забрали весь помол зерна..." [3].

1549 - "свідчення про лісову пожежу у Горах поблизу Сухівець. Після пожежі у Сухівці приїжджала повітова комісія з Луцька..." [4].

1570 - "... у реєстрі податкових повинностей село Сухівці платить від 46 димів, утримує 2 замкові городні..." [6].

1587 - " у закладній князя Олександра Пронського на містечко Жуків, виданій князю Янушу Заславському, серед поселень згадується село Сухівці, яке належало до Жуківської волості..." [5].

1588 - "у документі... при Сухівецькому дворі..." [5].

1648 - "...загін олицьких міщан напав на сухівецький двір та пограбував його..." [10].

1744 - "Акт оскаржує князя Францішка Любомирського про перетримування селян-утікачів Казимира Стецького із Сухівець..." [8].

"... У сухівецькому лісі згоріли забудови гайового та околишній вітряк..." [3].

1770 - "...поміщик Нововейський збудував греко-католицьку церкву у Сухівцях..." [6].

1889 - "... у Сухівцях Дятковецької волості приход 7 кл. церква Святої Покрови. Побудована за кошти поміщика Нововейського і прихожан. Кам'яна, з такою же дзвіницею (дзвонів 6). Копії метричних книг і касові відомості зберігаються з 1823 року. Землі: садіб. 2 десятини 2,043 сажени, орної 26 десятин, 419 сажень, сінокосу 2 десятини 532 сажени, лісу нема, незручної 7 десятин,

2,294 сажени. На цю землю є план. Притч користується нею спокійно. Притч: 1 священник, 300 руб., псаломщик, 50 руб. Будинок і господарські прибудови нові і добрі. До парафії приписана деревня Радухівка в 2-х верстах. У селі дворів 79, прихожан 621 д. об. п., римо-католиків - 28. Священник Володимир Володимирович Калинович (з 1865 р.), псаломщик Афанасій Іванович Божковський (з 1858 р.) [7].

Сухівецький некрополь

§ 2. Власники села

Герб Чорторійських

1.1446 - 1516 рр.

Рід князів Чорторійських починається від князя Кориґайла (по православному - Костянтина), п'ятого сина володаря Велико-го князівства Литовського (ВКЛ) Ольгерда Гедиміновича. Князь Костянтин у 1386 році прийняв католицьку віру і ім'я Казимір. Він з 1387 по 1392 рік володів ВКЛ. У цього князя від княжни Іуліанії було два сини: Святослав, вихрещений на ім'я Гліб, загинув у 1390 році в бою з лівонськими рицарями, і Василій, удільний князь Чорторійський. Василій, перший князь відомий під цим титулом.

У цього князя було три сини: Михайло (згодом князь Клеванський), Іван та Олександр. Усі брати мали герцогське звання, яке отримали від угорського короля Владислава 5 лютого 1442 року.

Князю Михайлу Васильовичу Великий князь Свидриґайло видав грамоту на володіння Жуківською волостю у Луцьку 20 грудня 1446 року. Крім містечка Жукова та Клевані йому належали села Голишів, Олишва, Дерев'яне, **дворище Сухівці**, верхня Радохівка, Новий Став, Красне і Руда, Харуковесь на річці Полонній, православний монастир Святого Миколая у Клевані з усіма своїми маєтками.

Клеванський замок на малюнку історика і художника-реконструктора Збігнева Щепанека

Князь Михайло Чорторийський-Клеванський займав державну посаду брацлавського воєводи. Отже, обороняв кордони ВКЛ від татарських загонів. Одружений із Софією Немержанкою (або Менержич). Від цього шлюбу мали єдиного сина - Федора, який отримав від батька у спадок Клеванську та Жуківську волості у 1498 році. Помер князь Михайло у 1480 році. Після його смерті містечками і селами управляла княгиня Софія до пори, поки сину Федору виповнилося 18 років. Князь Федір володів Жуківською волостю і селами (дворище Сухівці) до 1516 року. Польський король та Великий князь ВКЛ Сигізмунд I вирішив відібрати у Федора Чорторийського Жуківську волость, залишив йому Клеванську. З цього року Сухівці отримали іншого власника.

Сучасний вигляд городища замку містечка Жукова

2. 1516 - 1544 рр.

У 1516 році польський король та Великий князь ВКЛ Сигізмунд I надає у власність містечко Жуків з присілками (дворище Сухівці) у власність Михайлу Боговитуновичу Богушу.

Богуш Михайло Боговитунович - державний діяч ВКЛ, писар литовський (1508), намісник жижморський, слонимський і каменецький, маршалок литовський (1511), підскарбій земський (1520), учасник польсько-молдавської компанії (1509), член дипломатичного посольства в Москві.

По опису 1528 року виставляв у військо 64 вершники.

Дружина - Федора Сангушко. Від цього шлюбу - дочки Уляна і Федора (Теодора).

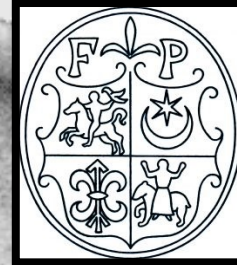
Михайло Богуш помер у 1530 році. Маєтками управляла його дружина Федора до 1544 року.

Герб Михайла Богуша

3. 1544 - 1555 рр.

У 1544 році Федора (Теодора) Михайлівна Богушівна вийшла заміж за князя Фрідріха Пронського. Містечко Жуків із селами князь Пронський отримав в якості весільного посагу (віно) від своєї дружини.

Печатка Семена Пронського

Семен - Фрідріх Глібович Пронський - військовий і державний діяч українських земель ВКЛ, житомирський староста (1538-1539), брацлавський та вінницький староста (1540-1541), київський воєвода (1544-1555), чорнобильський володар (1549-1555).

Дружина Федора - Теодора, дочка Богуша Михайла Боговитиновича. Від цього шлюбу мали дітей - Єжи, Олександр, Марушно (Маруха), Галшка.

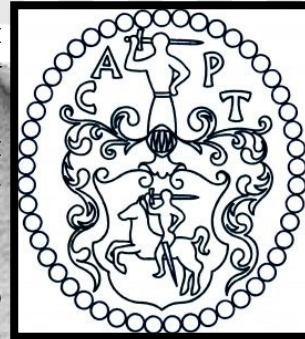
Помер Семен Пронський у 1555 році. У червні 1559 р. Федора була вже за гнєзненським каштеляном Миколаєм Требуховським, але в 1563 р. знов овдовіла; третім чоловіком Федори був хелминський підкоморій Міхал Дзялинський. У маєтку Жуків 1564 р., уже після смерті другого чоловіка, Федора Богушівна осадила місто. Належне до нього село Білів, що територіально тяжіло до Клеванського маєтку князів Чорторійських, вона, очевидно, продала. За податковим реєстром 1570 р., це поселення, що мало вже статус містечка, перебувало в руках сусідів.

4. 1570 - власником Жуківської волості із селами був холмський підскарбій Михайло Дзялинський. Він був третім чоловіком Федори - Теодори, дочки Богуша Михайла Боговитиновича.

Сухівці - село Жуківської волості Луцького повіту Волинського воєводства Речі Посполитої.

5. 1587 рік. Після смерті Федори Жуківська волость повертається у власність Пронських. Власником містечка Жукова із селами стає син Федори-Теодори Олександр Пронський, староста луцький (1580-1591), стольник ВКЛ (1576-1588).

У 1595 році він продав містечко Жуків із селами Новий Став, Новосілки, Радохівка, Білів, Старий Жуків, Гуменники, Судрівці, Піджуків та Сухівці Адамові Горайському.

Печатка Олександра Пронського

6. У XVII та XVIII століттях Жуківська волость належала князям Чорторійським. Нашадки цього роду носять донині титул "князь на Клевани і Жукові".

7. З 1770 - село купив у князів Чорторійських поміщик Миколай Нововейський, родова садиба якого знаходилася у селі Радохівка.

У 1795 році Річ Посполита припинила своє існування. Край окупувала Російська імперія і ввела тут свій адміністративний устрій.

Сухівці - село Клеванської волості Ровенського повіту Волинської губернії до 1884 року.

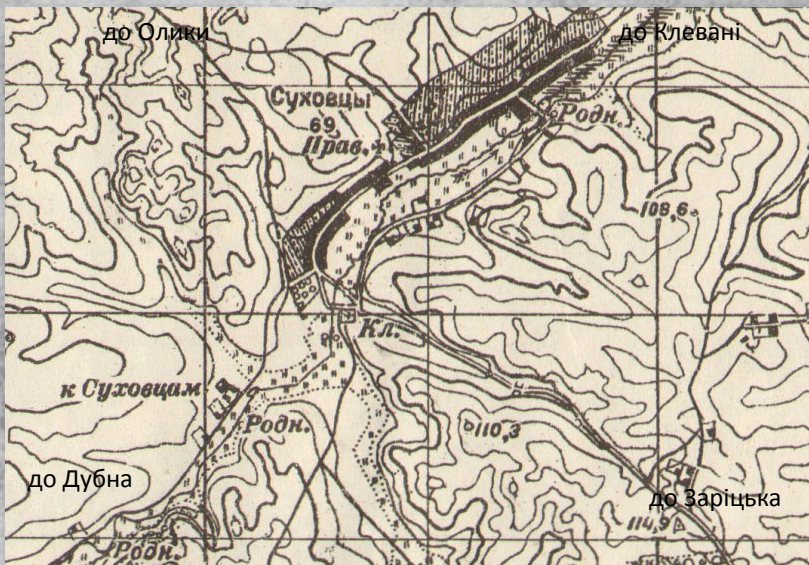
Карта 1761 року, на якій вперше позначено село Сухівці (Zuchowec)

8. У середині XIX століття дочка Нововейського вийшла заміж на сина поміщика Богуша із Гуменник. Сухівецькі землі Нововейських перейшли у власність Богушам, частиною яких вони володіли до 1939 року.

Садиба сухівецьких дідичів Нововейських у Радухівці. Мал. Генріха Пейера. XIX ст.

З 1884 по 1917 - Сухівці - село Дядьковицької волості Ровенського повіту Волинського воєводства Російської імперії.

Карта 1885 року

Під час I світової війни (1915-1916 рр) - прифронтове село. У селі— дислокація військ російської армії.

Солдат російської армії Миколай Бебко з дружиною та дітьми Володимиром, Євгеном, Анісією та Лідією. Зліва невідомий.
Фото 1906 року.

Джерела та література до Розділу I. Віхи історії

1. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России собранные и изданные Археологическою Комиссиею. СПб. - Том 1. - 1863.
2. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России собранные и изданные Археологическою Комиссиею. СПб. - Том 2. - 1869.- С. 74.
3. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России собранные и изданные Археологическою Комиссиею. СПб. - Том 6. - 1872.
4. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России собранные и изданные Археологическою Комиссиею. СПб. - Том 7. - 1877.
5. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России собранные и изданные Археологическою Комиссиею. СПб. - Том 9. - 1883.
6. Памятники, издаваемые Временною Комиссиею для разбора древних актов. - СПб, 1845-1859. - Т. 1-4.
7. Теодорович Н.И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. Ровенский уезд. - Почаев, 1893. -Т. 3.
8. Пура Я. Край наш у назвах. - Рівне, 1994. - Ч. 2. - С. 137.
9. Федоришин М. Пересопницька Русь. - Рівне, 2002. - С. 54.
10. Федоришин М. Замок у Клевани. - Клевань-Рівне, 2002. - С. 5.

Крім того, окремі документи до розділу використані з GOOGLE та приватного архіву автора.

Розділ II. Українська революція (1917-1920 рр.)

У 1917 році Російська імперія розпалася. У листопаді 1917 року була створена Українська народна республіка на чолі з Центральною Радою, якій були підпорядковані 9 колишніх губерній етнічної України. Місцева влада залишалася без змін. Зміни відбулися на рівні губернії і повіту. Туди Центральна Рада призначала своїх комісарів.

Український Гетьманат. Державний переворот 29 квітня 1918 року на чолі з П. Скоропадським утвердив в Україні правий авторитарний режим. Робилися спроби земельної реформи. Планувалися заходи щодо вивласнення земель за дійсною їх вартістю від великих власників для наділення земельними ділянками малоземельних хліборобів. Передбачалося, що земля передається хліборобському населенню, але в кількості не більше 25 десятин в одні руки. Поміщикам надається право продати всю землю Державному банку для утворення земельного фонду держави. Гетьман виступав за створення в Україні широкого прошарку заможних селян-власників, які могли б взяти на себе виробництво товарного зерна та іншої сільськогосподарської продукції. Принцип одержання землі лише за викуп викликав різкий протест з боку соціалістичних партій. Суспільство роздирали суперечності, на заваді вибуху якого стояли лише німецькі війська. Саме вони на деякий час забезпечили гетьманському режимові життєздатність до 14 листопада 1918 року.

Директорія. 1 листопада 1918 року закінчилася I світова війна. Німці повернулися на свою батьківщину, а українцям наставав шанс захопити владу. Що було і зроблено. Повстання на чолі з В. Винниченком, С. Петлюрою захопило владу у Києві і була проголошена Українська народна республіка на чолі з Урядом - Директорією [3].

Друга війна УНР з радянською Росією розпочалася 18 листопада 1918 року. Росіяни наступали і Директорія у квітні 1919 року переїхала із своїми Міністерствами у Рівне. Місто Рівне стало столицею України.

Місцеві селяни вступали в українську армію. Стафійчук Микола Панасович, 1986 р.н., Стафійчук Василь Сергійович, 1898 р.н.. Автор запам'ятав розповідь сухівлянина Онуфрія (Онопрія) Даниловича Хіночика, 1901 року народження, як він ходив у Рівне записуватися у армію Петлюри. Через два тижні він дезертирував, але мав користь - отримав новеньку уніформу.

Перші совети. 6 травня 1919 року Рівненщину захопили радянські війська. Було проголошено радянську владу. У червні 1919 року на базі Дядьковицької волості було створено

Будинок Міністерства освіти УНР у 1919 р. у Рівному
Міністр—Іван Огієнко.
Меморіальна дошка І. Огієнку на будівлі музею

волоський революційний комітет (волревком)[1]. По селах волревкоми почали створювати комітети бідноти (комбіді) з трьох осіб: голова, товариш голови, секретар. Головою у Сухівцях було призначено Лукаша Гнатовича Нестерука, товаришем голови Стафійчука Гната Юхимовича, секретарем - Устима Романовича Максимова. Волревкоми провели мобілізацію молоді до радянського війська. Зокрема, до Богунської бригади потрапили сухівляни Захар Івашук, Мусій Бєбко, Пилип Давидчук, Тихон Стацюк, Пилип Стафійчук, Пилип Лісничук, Іван Федоришин [2].

У серпні 1919 року радянське будівництво припинилося. Перші совети залишили Рівненщину, яку окупувало польське військо, з якими український Уряд підписав тимчасовий Договір про припинення бойових дій.

Територію Рівненщини (до річки Горині) контролювало польське військо до червня 1920 року.

Другі совети. У червні 1920 року Рівненщину знову окупувало радянське військо. По селах за допомогою політорганів військових частин створювались сільські революційні комітети (сільревкоми). Відновили роботу повітові та волосні ревкоми.

Будинок волосного правління у Дядьковичах

Дядьковицький волревком очолив Павло Сергін. Публікуємо наказ волревкому мовою оригіналу, який розкриває зміст роботи цього радянського органу:

Приказ № 7 от 10.08.1920 г.

Всем сельским Советам Дяткевической волости:

- 1. Предписываем всем обязательно сегодня-же произвести массовые выборы у сельские ревкомы и сельские комитеты незаможных селян в следующем порядке:
- в сельский ревком выбирается три человека, председатель, товарищ его, секретарь. Выборы в ревком производит всем жителям села и отдельно в комитет незаможных селян - тоже три лица, причем в комитет выборы проводят только селяне безземельные и имеющие не более 3 десятин из своей среды, а также неимеющие продовольства и семян для посева. Списки выбранных представить у волревком.*
- 2. Завтра 11 августа обязательно к 12 часам дня выслать двух представителей сельского ревкома для новых выборов - 3-х членов волосного ревкома и по одному представителю на 25 чел. имеющих право выборов в комитет незаможных селян для выборов у волосной комитет незаможных селян.*
- 3. В виду крайней спешности выборов, виновны в неисполнение настоящего приказа будут привлечены к ответственности по закону военного времени.*

Председатель Дяткевического волревкома П. Сергин.

Протокол про вибори сільревкому у Сухівцях датований 11 серпня 1920 року. Обрали знову Лукаша Гнатовича Нестерука, товаришем голови Стафійчука Гната Юхимовича, секретарем - Устима Романовича Максимова, який скоро був замінений на Василя Опанащука.

Про допомогу сім'ям червоноармійців свідчать такі документи. В Дядьковицький волосний відділ соцзабезпечення поступали такі заяви [1]:

*В Детковический волсобес
гражданина с. Суховцы
Детковический волости
Григория Степановича Лисничука
от 19.08.1920 г.*

Вх. № 065

*Прилагаем при сем удостоверение Суховецкого с/ревкома, прошу Волсобес об походатайствовании мне пособия от казны по положению, т.к. сын мой Филипп служит в Красной армии.
За неграмотного Григория Лисничука по личной его просьбе разписался Василий Опанащук.
19.08.1920. с. Суховцы.*

Удостоверение

Дано настоящее удостоверение гражданину с. Суховцы Григорию Степановичу Лисничуку о том, что его сын Филипп действительно служит в Красной армии с 1919 года. в чем подписью сельский ревком удостоверяет. Печать не прилагается за неимением таковой.

*Председатель
Л. Нестерук
Секретарь
В. Опанащук*

Акт обследования имущественного положения гражданина с. Суховцы Григория Степановича Лисничука, 67 лет.

ФИО : Григорий Степанович Лисничук

Семейное положение: жена Иустиния - 60 лет, сын Филипп, 1898 г.р.служит в Красной армии.

Имущественное положение: земли надел 3 десятин, жилой дом, лошадь - 1, свинья -1 с 4 поросятами.

Торговлей, ремеслом или промыслом не занимается.

За неграмотного Г. Лисничука по личной его просьбе записал В. Опанащук.

Обследование производил заведующий Дяткевическим волсобесом .

При обследовании присутствовал и верность вышеуказанных сведений удостоверяю

Председатель А. Нестерук

Отже, вищеподані документи демонструють майновий стан сільської сухівецької бідноти, як спадку столітнього перебування поселення у складі Російської імперії.

У вересні 1920 року українсько-польське військо звільнило Рівненщину від радянської влади.

В останній декаді вересня фронт підійшов до Житомира. Уряди РСФРР і УСРР змушені були дати згоду на встановлення такого кордону, при якому Західна Україна залишалася у кордонах Польщі. На цих умовах в жовтні 1920 року було підписано перемир'я, а в березні 1921 року - Ризький мирний договір [3].

Джерела та література до розділу II: Українська революція (1917-1920 рр.)

1. Рівненський обласний архів. Документи Дяткевицької волості.
2. Федоришин М. Революцією мобілізовані / Слово правди. - Рівне, 1985. - 11 вересня.
3. Литвин В. Історія України. Підручник, 7-е доповнене видання. / Відп. редактор В.А. Смолій/ . - Київ: Наукова думка, 2012. - 856 с.

Розділ III. Під Польщею. Міжвоєнний період (1921-1939 рр.)

§1. Суспільне життя. Земельні відносини. Хутори

У 1921 році Західна Україна і село Сухівці в тому числі, опинилися під владою Польщі. Українцям-західнякам ще відносно поталанило. На Східній Україні лютував більшовицький терор: голодомори, знищення інтелігенції, насильницька колективізація сільських господарств. На українських землях, підпорядкованих Польщі мешканці хоч якоюсь мірою могли користуватися загальними нормами людських відносин: право власності на виробництво, землю, вільний виїзд за кордон. У 1937 році сухівлянин Клим Миклашевський з дружиною виїхав у Аргентину. Там було дуже важко. Корчували пеньки, щоб зробити поле. Посіяли, а мошка поїла урожай. Але навчився шити. Тому мав там достойне життя. У 1957 році повернувся у Сухівці, створив у себе в хаті швецьку колгоспну артіль... згадував « у Аргентині один день працюю, а тиждень п'ю горілку, а тут тиждень працюю, а лиш один день можу випити...».

Польська влада у 20-х роках провела аграрну реформу. Село Сухівці стало великим хутірським поселенням. На обидва боки від берега були сплановані хутори-лінії. Селяни отримали можливість будуватися на хуторах. Держава видавала на нове будівництво довгострокові безвітсоткові позики. Селяни на хуторах купляли від 4 до 9 га землі. Окремі господарі вперше почали крити дахи бляхою, яку продавали торговці-євреї у розстрочку під земельну заставу. Але більшість хат все-таки були криті соломою.

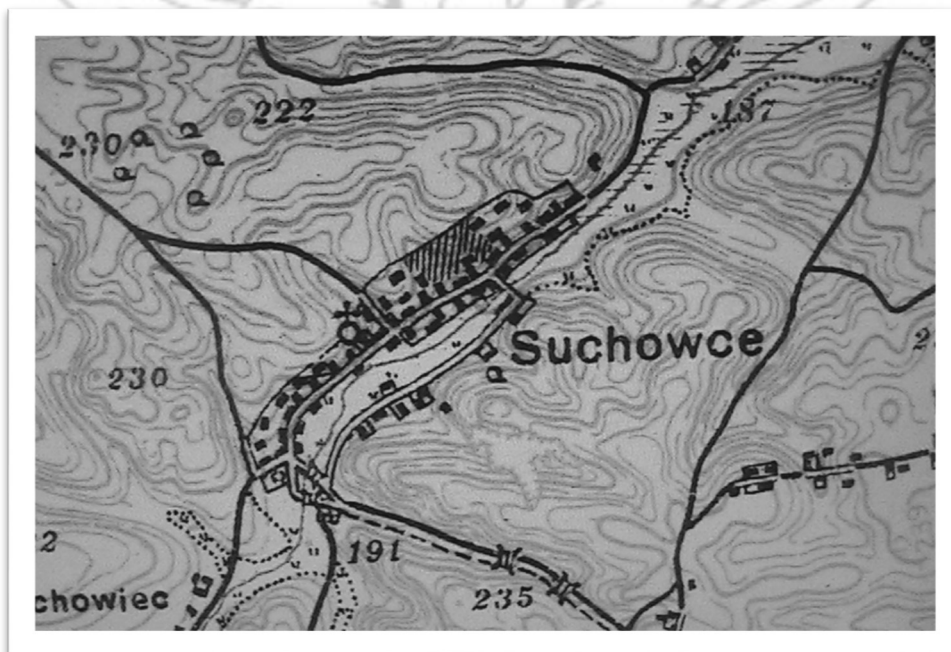

Волинські хати
у першій половині ХХ століття

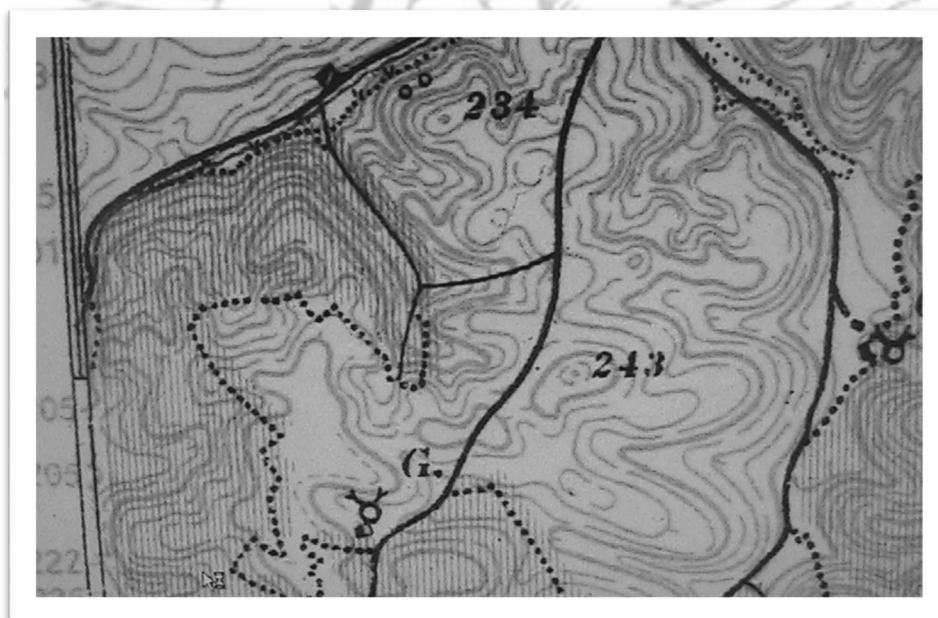

Карта села Сухівці без хуторів у 1922 році

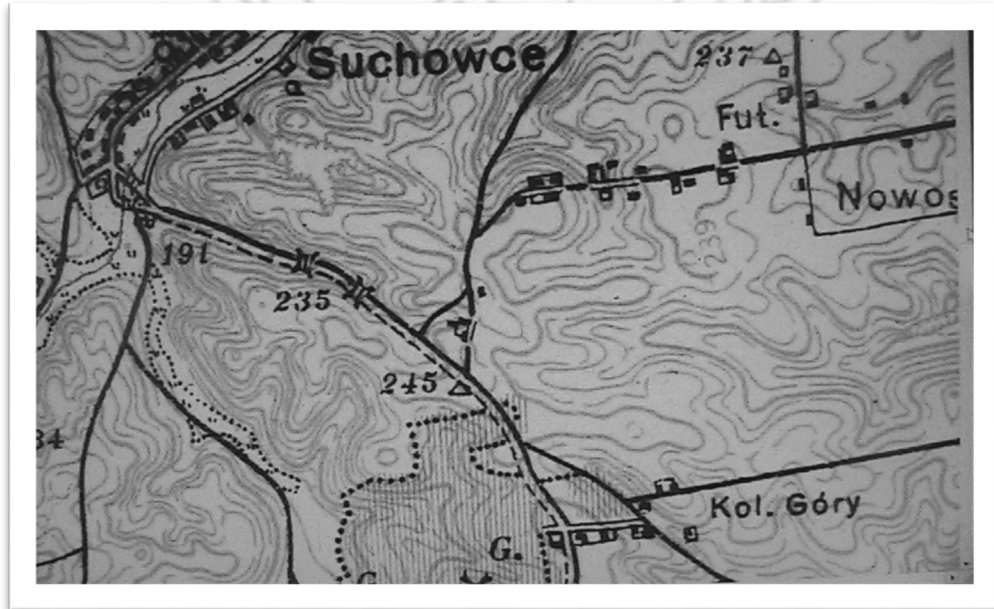

Центральна частина села

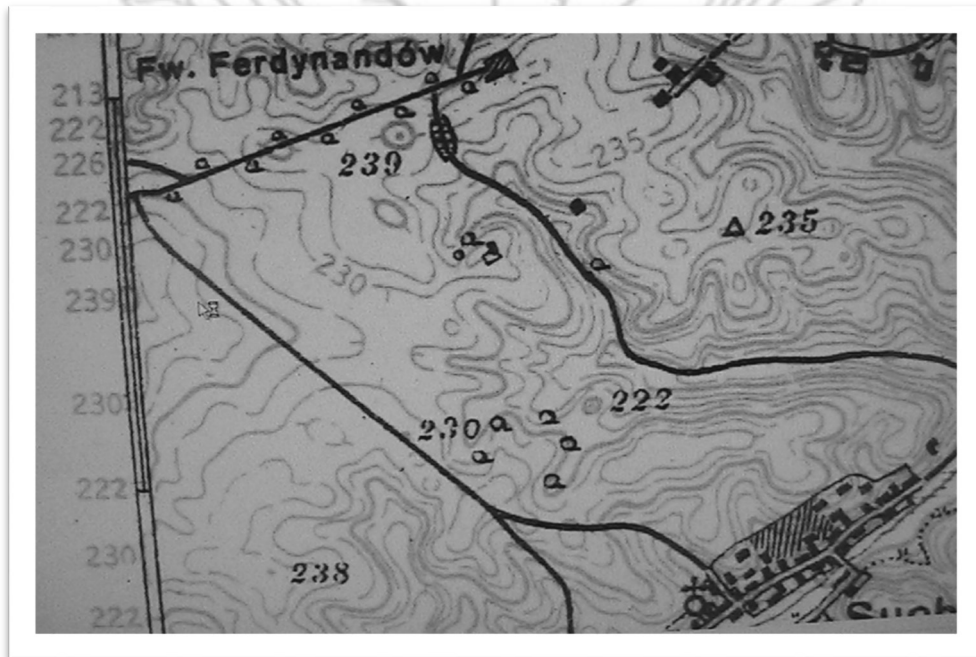

Ліс «Сяськущина» і х. Юзепин

Карта села Сухівці без хуторів у 1922 році

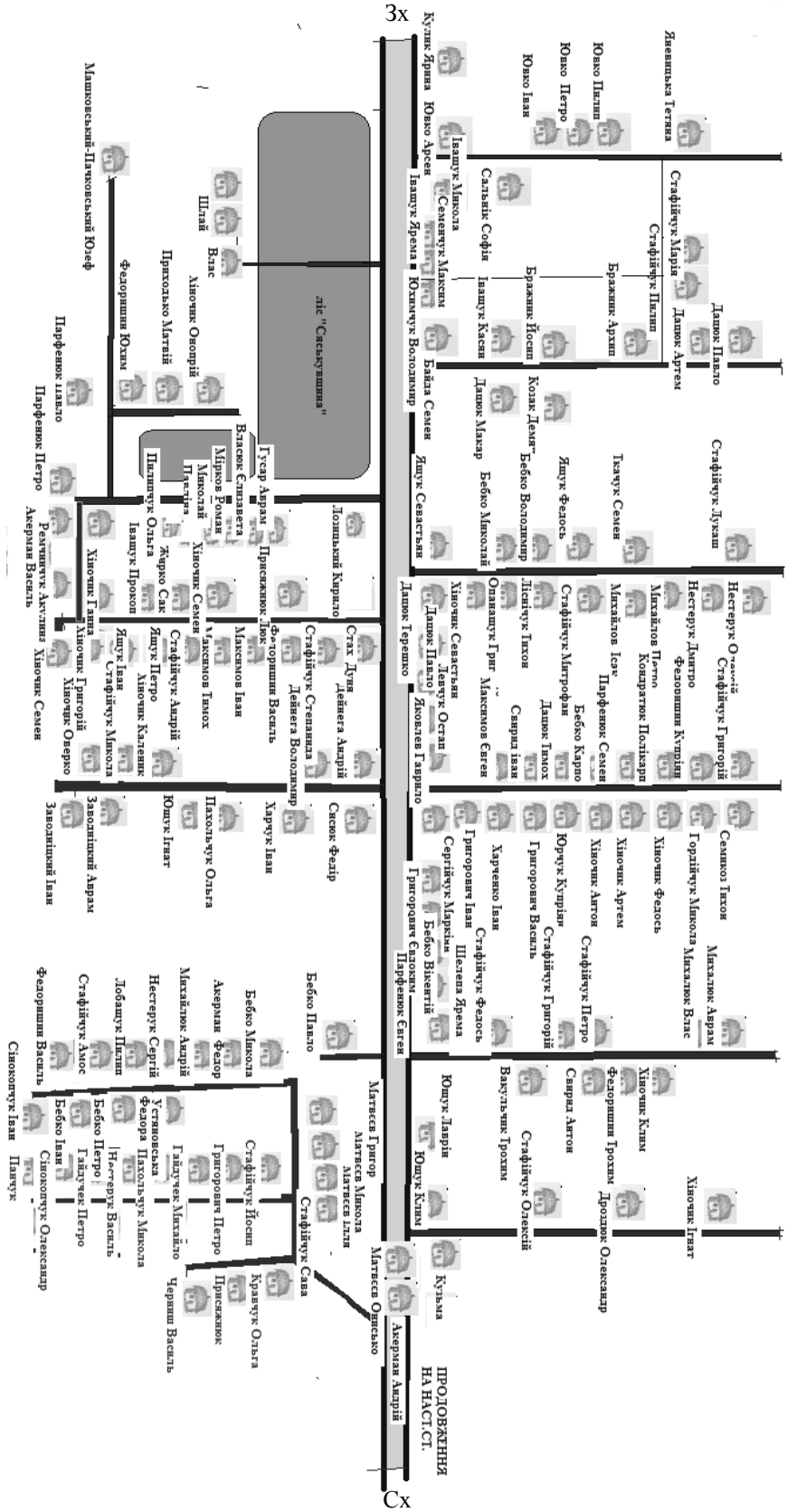

Шлях до Заріцька, кол. Гори, ур. Долина

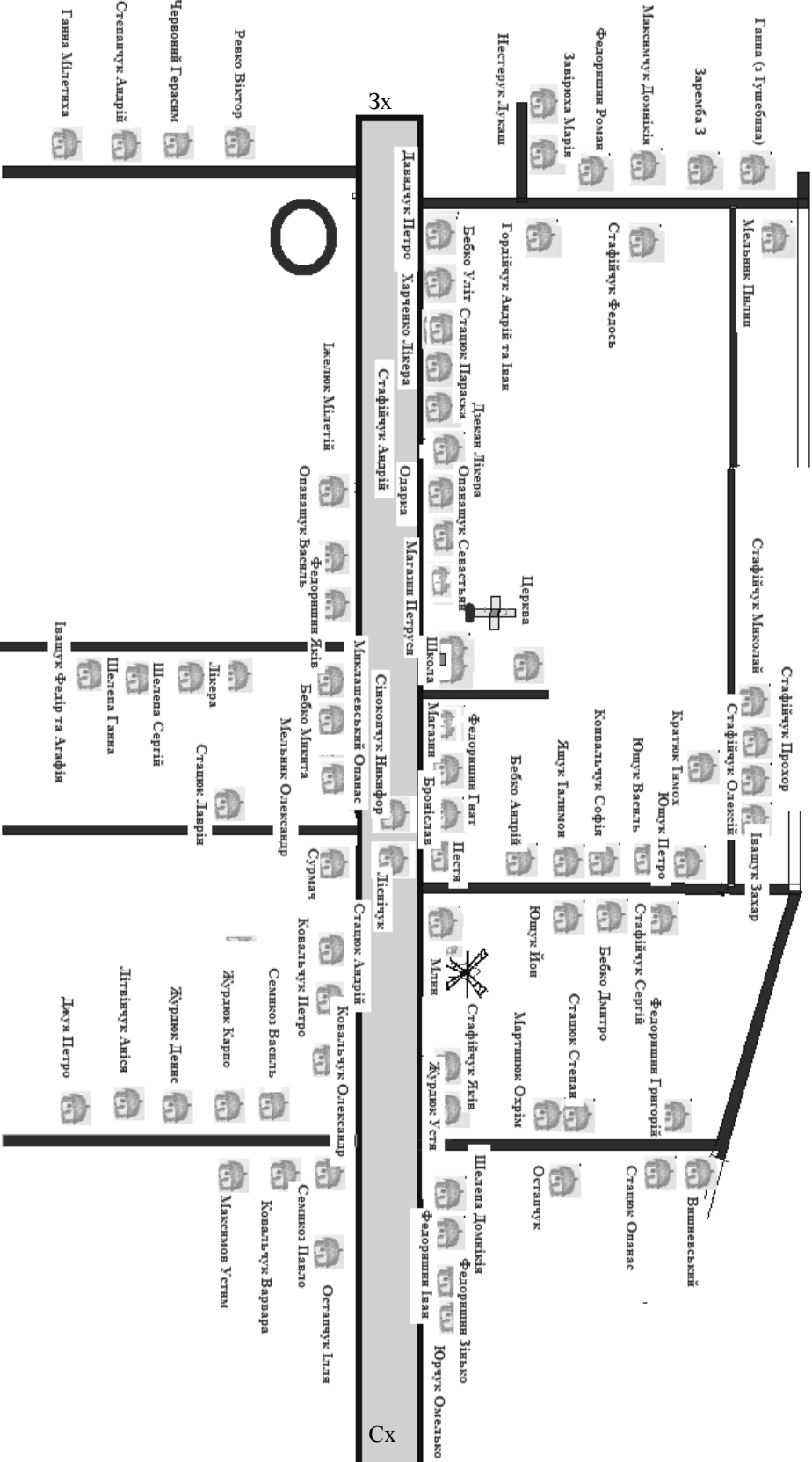

Шлях до Олики, Конзавод

Заселення села у 1939 році за списками Лісничук Нли Тихонівни, 1934 р.н.

Заселення села у 1939 році. Продовження

Село Сухівці належало до Дядьковецької гміни, а з 1933 року - до Клеванської Рівненського повіту Волинського воєводства.

Торгівя. У селі було дві крамниці, одну відкрив колишній петлюрівець Петро Позлоцяний (Петрусь). Щонеділі мешканці села їздили хурами на ярмарок до Олики, де продавали свою продукцію та купляли там все необхідне для прожиття.

Молоді хлопці відбували військову службу терміном 2 роки у війську Польському.

У 30-ті роки у селі діяла трикласна польська школа. З 1936 було збудоване нове приміщення школи, де було 4 класних кімнати і учительська. Опікувалися будівництвом школи Василь Якович Опанащук, Сава Йосипович Опанащук, Охрім Мартинюк [1].

Директором школи був поляк Томаш Новосад. Закон Божий читав священник Іван Калішевич.

Тихон Лісничук з дружиною Вірою у формі польського жовніра. 1932 р.

Вид на Сухівецьку школу. 1938 рік.

Фото Т. Новосада

Учні та вчителі Сухівецької польської школи у 30-х роках XX ст. [1]

У селі діяла православна Покровська церква, священником служив Іван Михайлович Калішевич, диякон Федір Мартинюк.

30 –ті роки ХХ століття. Сухівляни біля церкви з священником І. Калішевичем та дяком Ф. Мартинюком.
Зверху третя з права Опанащук Ганна Йосипівна.
Зліва в середньому ряду другий Ісак Михайлов (Сак Вчаровий). Біля дяка праворуч Грицько Опанащук, біля нього Грицько Хіночик.

Сухівецькі хлопці у Війську Польському. Фото передав Клим Миклашевський (другий справа на верхньому фото)

Але не хлібом єдиним живе людина. Потрібна ще духовна складова. Саме український національний дух польською владою, яка рахувалася загарбницькою, окупаційною, всіляко пригнічувався. Саме за українську національну ідею, а не за матеріальний добробут спокон віків боролися та гинули патріоти. Мета в українців завжди була єдиною: збереження духовної основи незалежності – мови, як засобу мислення нації, як її свідомості та пам'яті, традиційної народної культури, як невід'ємного надбання української нації, віри в Бога, як основу людського буття. Вони прагнули прогресуючого соціального поступу, якого не могло відбутися на окупованій чужинцями, своїй рідній землі.

§ 2. Громадські організації та політичні партії

2.1. Сухівецька "Просвіта" (1935-1939 рр.)

Щоб стати незалежною державою, кожен народ мусить дбати про те, щоб суспільство до цього органічно визріло - відчуло свою національну гідність і загальну потребу існування нації, а для цього народні маси мають піднятися до певного розвитку освіти. Якщо хочемо жити достойно у світовому співтоваристві, мусимо триматися купи. Саме таку ідею винесли просвітяни на своїх загальних зборах 8 грудня 1868 року у Львові. З цього часу почали розбудовуватися на українських історичних землях осередки товариства "Просвіта".

На початку ХХ століття такі товариства були створені у центральних, східних та південних етнічних землях України. А з 1917 - на Волині. Рівненська "Просвіта" розпочала свою діяльність у містах Рівному, Дубно, Острозі, Здолбунові, Костополі, Тайкурах. Товариство стає одним із найголовніших чинників життя української спільності на всіх важливих відтинках історії.

Товариство "Просвіта" у селі Сухівці Клеванської гміни було створено 10 лютого 1935 року. На установчу конференцію прибув із Рівного представник окружної управи "Просвітянської хати" УВО М. Бура.

Учасниками конференції були: священник Покровської церкви Іван Калішевич, диякон Федір Мартинюк, Андрій Акерман, Володимир Чех, Тимофій Кратюк, Севастьян Ящук, Євген Бебко, Петро Франчук, Клим Миклашевський, Макар Лісничук, Гнат Федоришин, Трохим Федоришин, Яків Федоришин, Іван Нестерук, Іван Гордійчук, Уляян Голюк, Іона Кратюк, Василь Опанащук, Андрій Григорович, Ольга Іжелюк, Модест Іжелюк, Михайло Гайдучок, Петро Давидчук, Охрім Мартинюк, Модест Жалюк, Михайло Бебко, Павло Хіночик. Це імена 28 сухівецьких активістів Просвіти. Можливо були і ще люди.

Головами Сухівецької "Просвіти" були Тимофій Кратюк (1935, 1938 рр.), Іван Нестерук (1936-1937 рр.), заступниками голови - Севастьян Ящук (1935-1936 рр.), Андрій Акерман (1937-1938 рр.), секретарем - Петро Франчук (1935, 1936, 1938 рр.) та Андрій Григорович (1937 р.), бібліотекарями - Євген Бебко, Яків Федоришин, скарбником - Клим Миклашевський (1935-1936 рр., пізніше виїхав у Аргентину), Іона Кратюк та Андрій Григорович [2].

Євген Бебко

Олена Миклашевська розповідала, що в її хаті просвітяни ставили спектаклі.

Клим Миклашевський

Діяльність сухівецьких просвітян для поширення ідеї національної ідентичності поширювалася через власну бібліотеку, участь у хорі, народного театру (відомо, що вистави відбувалися у хаті Кліма Миклашевського), боротьбою з комуністичним і комсомольським осередком у селі (КПЗУ, КСМЗУ). Крім того, організували спортивну секцію, агрономічний гурток, медичну та ветеритарну аптечки. Планували розпочати будівництво Народного Дому.

Однак плани просвітян були зірвані. 1 вересня 1939 року позпочалася II світова війна. 17 вересня край окупували радянські війська. Рівненщину приєднали до УРСР. Радянська комуністична влада заборонила діяльність товариства "Просвіта".

9 березня 1940 року колишні просвітяни традиційно вшановують роковини від дня народження Тараса Шевченка у школі. Але вже наступного дня каральними органами НКВД були заарештовані: Михайло та Андрій Бебки, Іван Вакульчик, Євген і Тимофій Кратюки, Тимофій Дацюк, Василь Матвеев, Іван Мельник, Василь Федоришин, Павло Хіночик. Подальша їхня доля була така як і доля всіх репресованих. Відомо, що з них вижив лише Андрій Бебко, який пізніше проживав у сибірському Красноярську [3].

Листівка сухівецьких просвітян
(з сімейного архіву Марії Миклашевської)

2.2 Місцевком КПЗУ (Комуністичної партії Західної України)

У 1932 році з ініціативи Олицького райкому КПЗУ у селі Сухівці було створено осередок КПЗУ, місцевий комітет якого очолив Аврам Михалюк. Хата Михалюка знаходилася біля границі села на шляху до Олики. Тут і була явочна квартира для підпільників-комуністів. Активістом цього осередку були Марія Губерман та Сергій Шелепа. Про діяльність цього осередку у селі відомо, що вони поширювали комуністичну літературу, організовували святкування 1-го Травня. У 1936 році з ініціативи А. Михалюка було створено громадську організацію МОДР (міжнародна організація допомоги революціонерам). Члени цієї організації збирали кошти для бійців інтербригади, які воювали в Іспанії.

У 1933 році були заарештовані польською поліцією, отримали 2-3 роки ув'язнення у Рівненській в'язниці.

2.3 Місцевком КСМЗУ (Комуністичної спілки молоді Західної України)

За рекомендацією Олицького райкому КПЗУ сухівський місцевком КПЗУ у 1932 році створює осередок комсомолу - Комуністичну спілку молоді Західної України. Очолив осередок Тихон Третьак, активістками цього осередку були сестри Тихона - Марія, Тетяна, Ганна Третьаки, Ольга Ювко, Микола Давидчук. Своєю діяльністю виконували спільно з КПЗУ.

В подальшому, вищезгадані комсомольці були активними прихильниками радянської влади, за що і були ліквідовані Службою Безпеки УПА у 1943 році.

Тихон Третьак залишився живий, бо на той час служив у радянській армії. Після війни проживав у Рівному.

2.4. Загадкова постать Сергія Шелепи

На ст. 35 є карта-схема сухівецьких хуторів станом на 1939 рік. На правому березі від садиби Опанаса Миклашевкого потягнулася лінія на Новоселицькі хутори. Третя садиба — Сергія Шелепи.

Вперше ім'я С. Шелепи знаходимо у документах польської поліції у 1932 році. Тут він характеризується як активний діяч КПЗУ, тобто комуністичного руху у селі Сухівці. Був заарештований та відсидів у тюрмі два роки [2].

Далі ім'я С. Шелепи появляється у 1943 році. Він - станичний Української Повстанської Армії. Тобто, забезпечував продовольством підрозділи повстанців. Не воював. Зі слів Віри Андріївни Хіночик, 1916 р.н., маємо свідчення про його діяльність в УПА.

Дві події. Перша: Коли повстанці проводили акцію по ліквідації комсомольців і не змогли забрати з хати Володимира Миклашевського, то його батько Опанас вранці пішов до свого сусіда Сергія Шелепи і просив захистити сусіда. Той сказав, - нахай іде в партизанку. Володимир послухав і вже на другий день був вояком УПА. Загинув при загадкових обставинах.

Друга: Від садиби С. Шелепи в сторону Новоселицьких хуторів через одну хату проживали сім'я Федора Іващука. Жінка Агафія (Гапка) та троє малолітніх дочок. Федора у 1941 році мобілізували у червону армію. Ходили чутки, що він загинув, але у списках загиблих, які викарбувані на пам'ятнику біля сільського клубу... його прізвища немає. Гапка була дуже язиката. Про неї казали «буз глупості слова не скаже». За наказом господарчого С. Шелепи у неї забрали корову для повстанців. Після цього, Гапка біля млина публічно кляла Шелепу. Вночі до неї прийшли декілька озброєних осіб...задушили Гапку і дітей...трупки вкинули у колодязь. Хто були ці озброєні люди?

Є цікава інформація. Її надав Микола, син Федора Бебка та Анісі з Ткачуків. Батько Анісі Семен Ткачук мав брата, в якого на садибі був бункер повстанців. Бункер було викрито советами і Ткачук був депортований у Сибір. У 1964-65 році він відвідав родичів у селі Сухівці. При розмові повідомив, що у Рівному випадково побачив провідника повстанців, який перебував у його садибі. Він був одягнений у добротне пальто, папаху, тримав папку під пахвою. Ткачук до нього не підійшов, але зрозумів, хто керував тоді повстанцями у Сухівцях. Агент НКВД. Тепер зрозуміло, хто під

маскою бандерівців вчиняв дикі розправи над селянами.

З приходом радянської влади Сергій Шелепа був вивезений на поселення в Сибір...його гебісти не судили.

Люди говорили, що він пізніше згорів у власному булінку... кутив цигарку та заснув.

Хто він, Сергій Шелепа? На нашу думку, майбутні дослідники зможуть знайти сліди цієї загадкової особи у архівах радянської КГБ.

У 70-х роках ХХ ст. у полі, де була садиба С. Шелепи...провалився під час оранки колгоспний трактор у криївку...

1938 рік. Дата написана на звороті цього фото.
Світлина із родини Євгена та Ольги Бєбко.

4. ОУН (Організація українських націоналістів)

Боротьбу за Соборну Українську державу очолив Провід українських націоналістів на чолі з Євгеном Коновальцем. Упродовж 1927-1929 рр. Провід провів велику підготовчу роботу. Була сформована ідеологічна база, програма, статут і план дій. Ця підготовча робота завершилась Першим конгресом або Першим великим збором ОУН, який відбувся у Відні 28 січня – 9 лютого 1929 року. Вже від цієї пори ОУН розпочинає свою діяльність на всіх теренах Західної України.

У Сухівцях була створена боївка ОУН у 1936 році організаційним референтом краєвого проводу ОУН ПЗУЗ Яковом Буслем. До її складу ввійшли Микола Акерман, Іван Бебко, Петро Бебко, Петро Франчук, Микола Червінський, Захар Іващук. Очолив боївку Микола Червінський.

Яків Бусел,
проживав у Клевані. Організатор оунівського
підпілля на Рівненщині у 30-40 роках ХХ ст.

Джерела та література до Розділу III. Під Польщею. Міжвоєнний період (1921-1939 рр.)

1. Сайт Сухівецької гімназії
2. Рівненський обласний державний архів.
3. Приватний архів автора

РОЗДІЛ IV. ВІЙНА.

§ 1. Радянська окупація або треті совєти (17.09.1939 - 30. 06.1941 рр.)

1 вересня 1939 року Гітлер розпочав II світову війну. Війська німецького Вермахту за тиждень дійшло до річки Західний Буг. Два сатрапи, Гітлер і Сталін здійснювали запланований поділ Європи.

У ті дні колони польського війська рухалися поспішно через село в сторону сіл Річище та Личани. Над селом інколи пролітали німецькі літаки. В селі була оголошена мобілізація до війська. Але забирали лише поляків.

17 вересня 1939 року радянські війська за домовленістю з Гітлером перетнули радянсько-польський кордон і окупували Західну Україну. Для сухівецьких селян зміна влади насамперед проявилася у розкраданні чужого добра — покинутих господарств польських осадників. На польському хуторі «Юзепин» все майно, інвентар та худобу було розібрано. Моя баба Віра тоді привела корову до свого обійстя. Але дід Тихон Ліснічук завернув корову назад.

Але ж всі беруть? – бідкалась Віра.

Нехай беруть, нам чужого не треба – така була філософія простого волинського селянина.

Великими жертвами заплатила Рівненщина за пізнання в 1939-1941 роках правди про «національну за формою» і «соціалістичну за змістом» УРСР. Виявилось, що це була та «українська» республіка, де українців першими брали на допит, по тюрмах катували, розстрілювали, вислали до Сибіру. Це була та «українська» республіка, де було вимордовано правдивих носіїв українського духу, національної творчості, а замість них виховано сліпих рабів московської комуні. У 1940 році закатовані у в'язниці Тимофій Дацюк та Павло Хіночик, загинули у сталінських концтаборах Василь Матвеев та Іван Мельник, сиділи у тюрмах Михайло Бебко, Іван Вакульчик, Євген Кратюк, були вислані до Сибіру та Казахстану Андрій Григорович, Тимофій Кратюк, Василь Федоришин.

Дружина активного просвітянина Ольга Бебко (уроджена Копель) згадувала, що її чоловіка Євгена (Югана) запросив голова Сухівецької сільради К. Лозицький, написав записку, скрутив її в трубочку, віддав Євгену і наказав віднести її до Клеванського замку, начальнику райвідділу НКВС. Дисциплінований, культурний чоловік відніс записку до начальника. Той розгорнув цидулку...подивився на Євгена і запитав, чи він читав цю записку. Не читав. А тут написано, що Євген Бебко ворог народу і рекомендовано вислати його до

Було утворено новий адміністративний поділ краю.

З 27 листопада 1939 року розпочав діяльність Рівненський обком КП(б)У на чолі з першим секретарем В. А. Бегмою. З 13 лютого 1940 року – Клеванський райком КП(б)У на чолі з І. Д. Кугієм [с. 21-24] .

Село Сухівці належало до Клеванського району Рівненської області.

У березні 1941 року у селі комуністи створили колгосп імені Леніна. Очолив господарство А. Логвич. До колгоспу записались лише малоземельні та ледарі. Влада відібрала кращі селянські угіддя у власників, взамін наділила господарів ділянками на глинисто - крейдяних горбах правобережжя. Ці горби мали назви: «Бусьова гора», «Замок», «Бушувщина», «Красна гора».

Наложили на селян великі грошові та в натурі податки. Ці податки треба було вносити терміном 2-3 дні. Хліб звозили на залізничну станцію до Клевані, де він лежав під відкритим небом. Здавали і м'ясо. Корів водили також до Клевані, де за одну голову платили 30-40 карбованців. За таку суму тоді можна було купити 2 літри горілки [с. 33].

Комуністи утворили в селі комсомольську організацію. До спілки вступили колишні члени КСМЗУ Тихон Третьак та його три сестри, Микола Давидчук, Володимир Миклашевський. Колгоспні угіддя колгоспники засіяли горохом. Але зібрати не вдалося. Прийшла нова війна.

28 червня 1941 року відбувся великий танковий бій біля села Річища. Радянські танки KB втікали через село Сухівці. Один танк біля лісового масиву Гори був залишений без пального. Німці берегом від села Річища їхали на мотоциклах. Люди виходили побачити німецьких вояків, які кидали дітям цукерки і галети.

§ 2. Німецька окупація (01.07.1941- 02.02. 1944 рр.)

24 червня 1941 року фашистська Німеччина напала на Радянський Союз. Розпочалася нова фаза II світової війни, в яку була втягнута Україна. Українці воювали у різних арміях: червоній, німецькій, польській.

Потужний імпульс для творення своєї влади на звільнених від більшовиків землях дало рішення Українських народних зборів у Львові 30 червня 1941 року, яким було проголошено відновлення Української держави. Голова Українського державного правління Ярослав Стецько затвердив склади окружних управ Рівненщини, Володимиреччини, Ковельщини, Горохівщини, Дубнівщини. Зокрема, Рівненську окружну управу очолив Гнат Карнаух. Він видав 19 липня 1941 року Розпорядження про організацію української влади на Рівненщині [с. 85].

19 липня 1941 27 липня 1941 року у Рівному на площі Старого Замку відбулося Свято Української державності в якому взяло участь 10 тисяч мешканців Рівного та делегації з районів. Осередком свята був Перший курінь Українського війська імені Холодного Яру (командир Сергій Качинський). У Клеванській районній делегації село Сухівці представляв Микола Червінський.

Відповідно до Розпорядження окружного голови у селах почали творитися сільські управи в складі голови, заступника та секретаря – затверджені районною управою. У Сухівцях головою сільської управи був призначений Захар (селяни називали його Сахар) Іващук. Йому допомагали брати Васелики: Іван та Петро Бебки.

З нагоди проголошення Української держави на шкільному подвір'ї на початку серпня відбувся схід села. Мешканці села добре запам'ятали тодішню таку подію: на схід примусово зібрали активістів-колгоспників та комсомольців. Кожного клали на підводу і шмагали різками по спині і сідниці. Віра Кравчук (Хіночек), яка була присутня на цьому сході, згадувала, як побили її племінника комсомольця Володимира Миклашевського. Вона забрала його до себе, де він цілий тиждень відлежувався.

Колгоспу не стало, селяни розібрали свої землі назад. Восени діти пішли до школи. Вчительками стали молоді дівчата: Зоя Лозинська, дочка о. Костянтина, священника з Більова, племінниця сухівецького священника

Калішевича та Ніна Червінська, дочка дяка. Керівником школи була призначена Галина Калішевич.

Фашиські окупанти не довго терпіли державотворчість українців. Їм це було непотрібно. У серпні 1941 року був визначений адміністративний поділ окупованих українських земель. Найбільша частина України, що обіймала Правобережжя і більшу частину Лівобережжя називалася Райхскомісаріат Україна з столицею у місті Рівне. Цей Райхскомісаріат був поділений на 6 округів, якими керували генеральні комісари. Сухівці належало до округу Волинь з центром у м. Рівне. Районна управа знаходилася у Клевані якою управляв німець. Ляндвірт.

У жовтні 1941 року фашисти ліквідували українську сільську управу, заарештували Захара Іващука, закрили школу. Натомість утворили свою управу. Старостою призначили Трохима Федоришина, перекладачем – Михайла Кашевського. В обов'язки німецької адміністрації входило:

- забезпечення гужового транспорту для потреб адміністрації;
- збір продовольства для німецької армії (контигент);
- відправка хлопців та дівчат на роботи в Німеччину;
- виявлення та знищення радянських військовополонених (по місцевому “пленних”), які втікали з концтаборів і наймалися працювати у господарстві до солдаток чи вдовиць.

§ 3. Сухівляни у армії Сталіна (червона, згодом радянська)

Перша мобілізація чоловіків у червону армію СРСР була проведена наприкінці червня 1941 року. Тихон Лісничук заколов кабанця, залишив господарство у 6 га орної землі на вагітну дружину Віру з двома малолітніми дітьми. Під Шепетівкою потрапив у полон до німців. Перебував у концентраційному таборі у м. Холм. Полонених було дуже багато. Восени німці відпустили уроженців Західної України додому. З Холма до Сухівців вирушили Йосип Бражник, Ярема Івашук, Тихон Лісничук, Макар Дацюк. Двоє останніх по дорозі додому пропали безвісти.

Володимир Бєбко попав у оточення під м. Дубно. Добре знаючи місцевість, повернувся додому.

Друга мобілізація до Радянської армії була проведена примусово відповідно Наказу військам 60-ї армії від 13 березня 1944 року.

Виписка із наказу (оригінал російською мовою):

У всіх звільнених районах західних областей України з 15.3.44 здійснити призов чоловічого населення віком з 1926 по 1894 р. народження включно, годних до строїової та нестройової служби, призов проводити в зоні армії;

Медичне обстеження не проводити, але не брати явних калік;

Всіх призваних направляти під конвоєм на збірний пункт...

Командуючий 60-ю армією генерал-полковник Черняхівський

Проводилися облави, чоловіків та молодих хлопців ловили та відправляли на мобілізаційний пункт під конвоєм. Під час облави попали до Радянської армії і стрільці Української повстанської армії, які на той час перебували у родинах: Віталій Ящук, Петро Дацюк, Йосип Федоришин. Під час облави загинув Петро Ящук. Він переховувався на горищі сусідів з братом Миколою. Солдат Миколоя не помітив, той сидів на бантині, а Петро накрити себе сіном, але було видно ноги. Солдат, побачивши ноги, скинув автомат і дав

чергу.

Нижче наведемо списки сухівлян, які викарбувані на стелі біля пам'ятника загиблим та пропавшим безвісти односельчанам у 1941-1945 рр.:

Акерман І.В., Акерман Н.В., Артемчук П.В., Байда С.П., Бебко А.Г., Бебко О., Блоха М.Д., Бражник А.Х., Бучковський С.І., Дейнега Ю.Б., Заводницький І.І, Іващук А.К., Ковальчук М.Ф., Кравчук М.М., Кулик П.Є., Левчук В.Є., Литвинчук А.О., Логвич А. І., Лозицький К.О., Максимов В.Т., Мельников П.І., Михайлов В.І., Михалюк А.А., Нестерук В.Н., Остапчук М.В., Ткачук М.І., Устияновський Й.Д., Федоришин В.Г., Федоришин В.Р., Федоришин З.Г., Федоришин Є.Г., Федоришин І.Г., Харченко І.Х., Хіночек С.І., Хіночек А.Я., Хіночек А.Г., Матвеев І.І., Максимчук М.О., Мовчан Т.С., Лісничук Т. С., Дацюк Т. П., Хіночик П.Д., Ющук В.В., Пилипчук А.І., Ющук Т.П., Сергійчук М.В., Шелепа Г.А., Сінокопчук М.М., Гордійчук І.Г., Дацюк М.С., Дзекан Ю. С., Дроздовський Ю.С., Єфимчук О.С., Журдюк А.К., Журдюк К.І., Журдюк К.І., Стафійчук М.І., Стафійчук О.І., Стафійчук С.Х., Стафійчук Ф.Д., Стацюк О.Д., Стацюк Ф.М., Шелепа М.А., Ювко П.Г., Юрчук А.Г., Юрчук С.Н., Юрчук Ф.Н., Юхимчук О.С., Ющук В.А., Ющук В.М., Ющук О.М., Ящук П.А.

Після закінчення війни мобілізовані з радянської армії до села повернулися Андрій Григорович, Микола Михайлов, Григорій Федоришин, Йосип Федоришин, Володимир Бебко, Віталій Ящук, Петро Дацюк, Василь Нестерук та інші.

Пам'ятник полеглим односельчанам у II світовій війні (1941-1945 рр.)

§ 4. Українська партизанка в умовах німецької окупації

З початком війни у Сухівцях членами ОУН (керівник збройних формувань ОУН на Північно-Західних землях Володимир Робітницький, після його смерті у серпня 1941 року – Євген Леги́нда) був створений загін самооборони, який виконував поліцейські функції. У жовтні 1941 року лядвiрт заборонив будь-які збройні формування, крім німецької поліції. Оунівці перейшли служити у поліцію. Але взимку 1943 року, відповідно до наказу Проводу ОУН самовільно залишили службу і зі зброєю влилися у новостворену Українську Повстанську Армію (УПА –бандерівці).

Володимир Робітницький

Військовий районний референт «Підхмарний» - Шморгун Ананій Ількович, уродженець села Новожуків, сформував у Клеванському районі сотні «Узбека», «Босоти», «Гамалії», чоту «Жука», окремих відділ «Садиби», спеціальні сотні «Орла», «Гонти».

До сотні «Узбека» (Василь Павленюк) пішло декілька сухівлян - зокрема, Микола Червінський (псевдо «Іскра»). Вони з командиром сотні до війни вчилися в Крем'янецькій духовній семінарії. Очевидно, саме тому Червінського «Узбек» призначив на посаду бунчужного сотні. Згодом Микола Червінський формує сотню, яка входила до куреня «Ярмака», що дислокувався на Дубровеччині. Сотня провела багато боїв з німцями, радянськими партизанами, енкаведистами, мала блискучі перемоги над ворогом [с. 127].

Таким чином, рух Опору в Україні в роки Другої світової війни увібрав боротьбу як проти фашистських окупантів, так і за створення Української держави. Комуністичний і націоналістичний партизанський та підпільний рух наблизили час перемоги. Однак вони залишались на різних політичних позиціях, тому радянські війська й УПА перебували у стані відкритої війни.

Микола Червінський під час радянської окупації, перебуваючи у підпіллі, займав посаду надрайонового провідника ОУН. Боївка знаходилася у Сморгівському лісі. Він загинув 9 жовтня 1948 року. Ось виписка з архіву:

«Клеванська операція 9 жовтня 1948 року. На підставі агентурних даних в район села Білів та хутори с. Диків було закинута дві чекісько-військові групи, одна була переодягнена у цивільний одяг. Цими групами було ліквідовано 9 бандитів, викрито два схрони з яких вилучено: ручний кулемет, 8 автоматів, 11 пістолетів, багато патронів, радіоприймач, друкарські машинки, ОУНівські документи, 25 мішків білої муки. Із числа вбитих бандитів опізнані: керівник надрайонового проводу ОУН «Гриша» (Микола Червінський), керівник Клеванського районного проводу ОУН «Марко», бойовики «Павло», «Виталь» та ін.

Під час операції було захоплено живим підрацонного провідника ОУН «Чорта» (Володимир Перцов), мешканця села Сморжева Клеванського району [7].

У Сухівцях було створено сотню, яку очолив Іван Гайдучек, станичний Сергій Шелепа, господарчий Леон (Лівончик) Михайлов.

Протягом німецької окупації до 2 лютого 1944 року бандерівці проводили військові операції:

Проти німців: бій біля мосту у Новосілках, знищено 23 німці, взято три легкові автомашини, одну вантажівку, один мотоцикл (нині там спорядкована могила з огорожею, у 2017 році тут перебувала німецька делегація, автор для них провів невеликий екскурс у той далекий 1943-й)[10];

Могила німецьких солдатів у с. Новожуків

Проти радянських партизанів (спецзагін НКВС «Переможці», ком. Д. Медведєв) у селі Руда-Красна (розповідь очевидця В. Лобащука);

Проти поляків: ліквідація польської колонії у с. Річище (розповідь очевидця О. Хіночика);

Проти радянських активістів, комуністів та комсомольців: було ліквідовано колгоспних активістів Дем'яна Козака з дружиною Надією, комсомольців Миколу Давидчука з дружиною, сестер Третяків (розповідь брата Тихона Третяка). Була спроба ліквідувати комсомольця Володьку Миклашевського, однак після переговорів з господарчим відділу Сергієм Шелепою, став вояком УПА (розповідь очевидиці О. Миклашевської).

Наприкінці 1943 року Східний фронт просувався до Рівненщини. Повстанці готувалися до боротьби в умовах радянзації. Будували у лісових масивах та віддалених хуторах схрони із продовольством. Відповідно до наказу Проводу ОУН та командира УПА Кліма Савура знищувати бійців Червоної армії було заборонено.

Колишній Вояк УПА Володимир Лобащук розповідав автору про тогочасні події. Їхня сотня перебувала на терені Гошанщини. Йшов запеклий бій. Село переходило декілька разів як до советів, так і до німців. Вояки УПА переховувалися у льосі на одній садибі. Володька вийшов серед ночі із льоха «до вітру».

Гальт! – німці забрали горе-вояка і опинився Лобащук аж у німецькому місті Цвікау на каторжних роботах. Уже в часи Незалежності України на прохання В. Лобащука автор писав листи у архів цього міста, про підтвердження там його перебування у 1944-1945 рр. Архів підтвердив і Лобащук отримав грошову компенсацію.

Під час німецької окупації повстанці, або як їх називали «українська партизанка», базувалися на сухівецьких хуторах-лініях. Бійці були розквартировані по хатах. Через тиждень переходили на інші хутори, щоб не обтяжувати селян.

Хата Тихона Ліснічука, яку часто відвідували повстанці. Тут перебував і керівник пропагандистської ланки УПА Ніл Хасевич

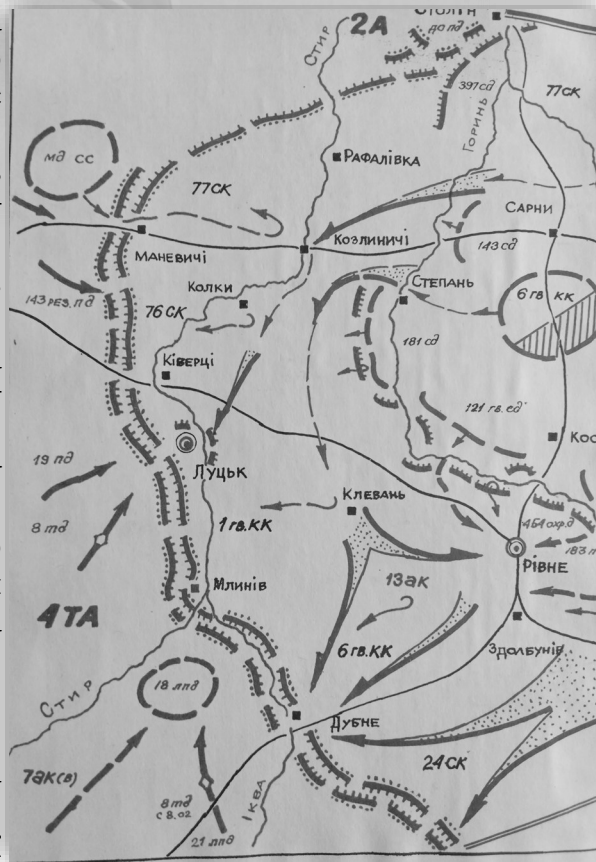

§ 5. Доколгоспне село 1944-1949 рр.

2 лютого 1944 року німецька армія припинила бої за Рівне і відійшла до Дубного. Через село Сухівці в сторону Річища проходили колони німців. Віра Кравчук згадувала: до хати зайшов німець і щось просить. Вона йому дає якусь їжу, але він не бере. Тут, побачив у кутку відро з водою, вхопив те відро обома руками і довго пив. Напився, зняв з плеча «вінтовку», поставив у куток і пішов. Віра схопила ту «вінтовку» і слідом за ним. Уже на дворі догнала німця і віддала зброю йому назад. Виходить, що німці вже були деморалізовані.

У Сухівці заїхала радянська кіннота – Тувинські добровольці. Ця сама Віра розповідала, як до двору заїхав совет – радянський вершник. Нагодувала його і він поїхав. Але скоро побачила, що у буфеті немає торбинки з сіллю. Украв. Незабаром свою торбинку з сіллю випадково побачила у сусідів. Сусідка розповіла, що торбинку з сіллю обміняв їй совет за пляшку самогону.

Повернулася радянська влада. Вже через місяць, у кожний селянський двір занесли «наказ» на призначену контрибуційну данину з кожної сім'ї. Відповідно до «наказу» потрібно було здати державі: по 400 кг зерна за кожний гектар ріллі, що рахувалася за господарством, 220 базисних літрів молока, 120 шт. яєць, 44 кг м'яса шкіру будь-якої живності, 1 кг кінської або коров'ячої шерсті, або овечої вовни чи свинячої щетини. Всі непрацездатні особи, які не мали дітей, повинні були сплатити 150 крб. бездітного.

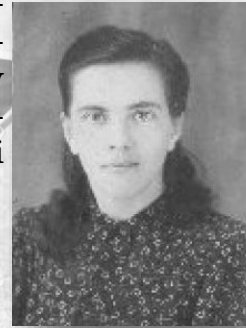

Карта-схема бойових дій радянської армії на Клеванщині у лютому 1944 року

Селян примушували купувати облігації.

У вересні 1944 року відкрили школу, директор Забіяка Іван Андрійович. Пізніше зі східних областей України прислали випускниць педагогічних училищ: Хіночик Зінаїду Дем'янівну (українська мова та література), Січкарук Віру Павлівну (хімія та біологія), Щербину Наталію Семенівну (історія). У майбутньому ці молоді вчительки вийшли заміж за місцевих парубків і проживали в селі до глибокої старості.

Зінаїда Дем'янівна Хіночик

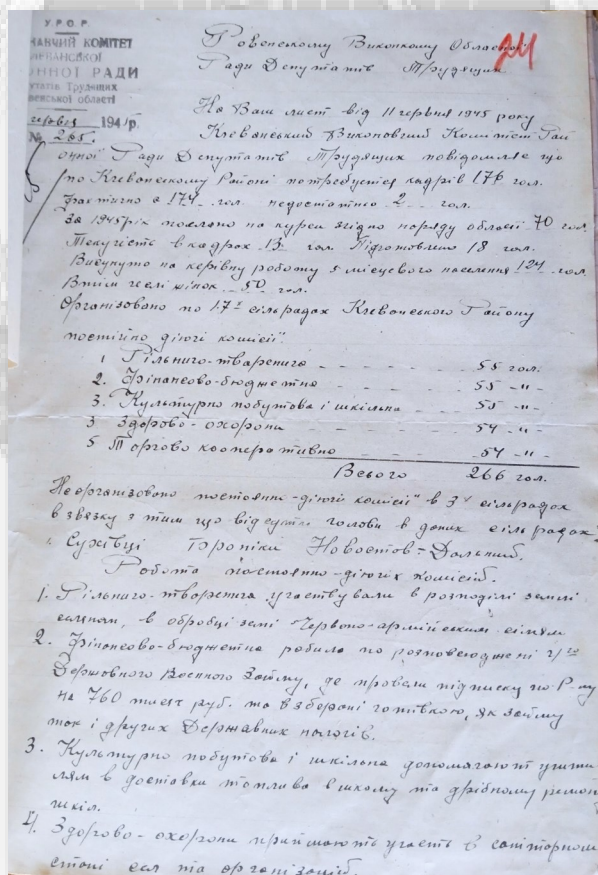

1 клас Наталії Семенівни Щербини

5.1. Сухівецька сільська рада (1945 - 1950 рр.)

Протягом 1944 року Сухівецька сільська рада не могла працювати. Практично йшли безперевні сутички підрозділів НКВС з повстанцями. Лише у 1945 році, коли УПА у зв'язку з великими втратами поміняла тактику боротьби - повстанці пішли у підпілля, у Сухівцях почав працювати орган місцевого самоврядування – сільська рада в кількості 4 працівників.

Сухівецька сільська рада була ліквідована у 1962 році. Село Сухівці ввійшло до складу Радухівської сільської ради Рівненського району відповідно до Указу Президії Верховної Ради УРСР від 30.12.1962 р. «Про укрупнення сільських районів Української РСР». Цим Указом Клеванський район було ліквідовано.

Лист Клеванського райвиконкому. Тут є інформація про те, що у 1945 році у Сухівецькій сільській раді ще не було голови.

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОГРАМ

36

лекції на одну групу обласних постійно - діючих курсів голів та секретарів.

1.	Наша Велика Батьківщина	-	64 години
а	простори і багатства нашої Батьківщини		10 "
б	суспільний і державний устрій СРСР, Сталінська Конституція		16 "
2.	Організація праці с/рад		32 "
а	бюджет сільрад		8 "
3.	Соціалістичне законодавство		10 " на одну групу
1. НАЙВАЖЛИВІША ПІДГОТОВКА ПАРТІЇ ТА УРЯДУ З ПИТАНЬ:			
а	колгоспне будівництво	-	4 год.
б	сільське та колгоспне жыллове та культурно-побутове будівництво		4 години.
в	гвариництво		4 "
г	народна освіта		2 "
д	охорона здоров'я		2 "
е	праця та зарплата		2 "
ж	шляхове будівництво		2 "
з	землеустрій та землепорядкування		4 "
і	податки		6 "
к	держпоставки та держзакупівлі		8 "
л	робота ЗАГСУ		2 "
4.	Діловодство сільрад		18 "
5.	Основи сільгоспод. будівництва		22 "
а	Сталінський статут сільгосп. орглі		16 "
6.	Арифметика		26 "
7.	Укр. мова		28 "
8.	Екологічна та економічна карта світу		24 "
			всього .... 314 години.

Навчальна програма для новопризначених голів сільських рад

*Голови сільської ради, усі місцеві жителі
до 1950 року:*

Юрчук Купріян Миколайович, 01.05.1945 р.
Миклашевський Опанас Антонович, 19.11.1945 р.
Федоришин Григорій Михайлович, 01.02.1946 р.
Вакантна посада, 20.04.1947 р.
Вишневецький Микола Федорович, 1946 р., 1948 р.
Сінокопчук Олександр Максимович, 05.12.1948 р.
Акерман Федір, 01.10.1949 р.
Свирид Іван, 24.12.1949 р.

Заступники голови:

Сінокопчук Олександр Максимович, 01.10.1948 р.
Акерман Федір, 01.12.1949 р.
Іжелюк Мілетій, 25.12.1949 р.

Опанас Миклашевський

Григорій Федоришин

Список
голів сільських рад на Клеванському районі
на грудень 1946 р.

Назва сільради	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік створення	Напрямок діяльності	Середній вік	Вік на грудень 1946 р.
Маринів	Марин Марія Павлівна	1893	б/р	середній	1 грудня 46 р.
Будя Красна	Селищук Марія Семеновна	1897	б/р	б/р	1 березня 46 р.
Куря новостав	Тарасюк Антон Олександрович	1914	б/р	б/р	1 лютого 46 р.
Клеванський	Строганов Іван Михайлович	1891	б/р	б/р	13 лютого 46 р.
Трайів	Трофимчук Микола Семенович	1901	б/р	б/р	1 лютого 46 р.
Оршів	Телинський Григорій Миколайович	1901	б/р	б/р	1 лютого 46 р.
Клеванський 1	Лисенко Федір Павлович	1905	б/р	б/р	1 лютого 46 р.
Брошівський	Коваленко Степан Семенович	1905	б/р	середній	18 січня 46 р.
Потарів	Котвиця Іван Павлович	1901	б/р	середній	3 січня 46 р.
Світловодський	Затаршинський Іван	1896	б/р	середній	1 грудня 45 р.
Світловодський	Павлюк Григорій Омелянович	1896	б/р	середній	1 грудня 45 р.
Сморинів	Тимошенко Микола Семенович	1887	б/р	середній	1 грудня 44 р.
Старошумів	Коваленко Микола Григорійович	1886	б/р	середній	1 лютого 46 р.
Новосілля	Коваленко Микола Павлович	1889	б/р	середній	1 березня 46 р.
Новостав Давид	Селищук Марія Семеновна	1904	б/р	б/р	1 березня 46 р.
Підгір'я	Николайчук Петро Трохимович	1897	б/р	середній	1 березня 46 р.
Сухівці	Редершишин Григорій Михайлович	1881	б/р	середній	1 лютого 46 р.
Толшів	Хомченко Іван Дмитрович	1918	б/р	б/р	1 лютого 46 р.
Застав'я	Мамута Іван Андрійович	1905	б/р	б/р	1 лютого 46 р.
Дерев'яна	Димко Іван Семенович	1886	б/р	середній	1 лютого 46 р.

Застав'я / Д

Список голів сільських рад Клеванського району у 1946 році

Секретарі:

Григорович Іван Євсієвич, 01.07. 1945 – 01.07.1946 рр.

Дейнега, 01.12.1946 р.

Миклашевський Опанас Антонович, 01.03.1946 – 01.-07.1946 рр.

Федоришин Володимир Григорович, 22.11.1947 р., 01.10. 1948 р..

Онищенко Ганна, 25.10.1949 р.

Крупська Софія (з Полтавської обл.), грудень 1949 р.

З часу створення колгоспу (1950 р.) сільську раду очолювали росіяни або «східняки». У документах є графа, де цих людей називають «восточники». Отак, офіційно радянська комуністична влада поділила українців на східняків і західняків (западенців).

Голови сільської ради:

Зтойков Михайло (з Новгородської області РФРСР), 17.12.1950 р.

Попов Тихон (з Запорізької області УРСР), 01.10.1951 р.

Титарчук Петро (з Житомирської області УРСР), 21.10.1954 р.

Секретарі:

Велешко Роман Дмитрович (місцевий), 18.07. 1950 р.

Хіночик Софія Миколаївна (з Полтавської області), 03.03.1952 р. [1]

З цього списку постає тодішня кадрова картина: комуністи боялися повстанців, тому ставили на посади керівниками сільських рад місцевих мешканців, мобілізованих з радянської армії. Але вони працювали недовго: або служив повстанцям і влада його звільняла за бездіяльність, або ревно служив владі – тоді мав справу із повстанцями.

§ 5. Повстанці. Вони боролися за Україну

Радянська влада розгорнула широкомаштабну криваву боротьбу за знищення повстанського українського руху. У Рівненську та Волинську області прибули дві бригади військ НКВС і оперативні групи НКВС і НКДБ. Органи НКВС і НКДБ організовують агентурну сітку із місцевих прихильників радянської влади, перевербованих учасників УПА і УНРА і засилають їх у повстанські підрозділи робити свою чорну справу.

20 лютого 1944 року добровільно здався советам командир сухівецької сотні Іван Гайдучек. Він виказав всіх повстанців та показав у лісі схрони, де були склади зброї та продовольства. В результаті було заарештовано 22 повстанців, виявлено 2 автомати, 2 гвинтівки і 50 тонн зерна. Рядові повстанці заявили, що їх мобілізували примусово і були звільнені. З числа звільнених відомо прізвище Дейнеги Семена Купріяновича [с. 416-417]. Недовго просиділи у рівненській тюрмі колишні повстанці

Онуфрій Хіночик, Тимон Кулик, Прокоп Іващук. Останній дав згоду співробітничати з органами НКВС.

Протягом 1944-1945 рр. на Рівненщині відбулися бої

вояків УПА з військовими формуваннями НКВС. На початку квітня 1944 року на Долині та лісовому масиві Гори відбувся великий бій сотні «Гонти» з енкаведистами. Найбільший бій був у урочищі Гурби на Здолбунівщині. Масове і цілеспрямоване застосування терору каральних військ НКВС (пізніше цей орган отримав назву МГБ – рос. Министерство государственной безопасности) завдавало болючих ударів повстанцям. Стало очевидно, що повстанська армія не може повноцінно боротися з ворогом.

Провід ОУН обирає іншу тактику. Це збройне підпілля – оперативно самостійні одиниці кількістю 11-15 осіб. Таким чином, УПА переходить від повстанських форм масової збройної боротьби в глибоке підпілля, головним завданням якого стає організаторська та політико-пропагандистська робота. Копали схрони-краювки в лісових масивах Сяськоувщина, Гори, Жуківщина та на хуторах. Ліквідували комуністів, радянських активістів, зрадників-сексотів та енкаведистів. На боротьбу з повстанцями з Клеванського районного відділу НКВС у Сухівці була відряджена опергрупа капітана Маркелова. Ним був сформований загін «ястребків» для боротьби з повстанцями. Сухівецький «ястребок» Петро Багнюк згадував такий випадок, як вони прочісували поле, то він наткнувся на повстанця, який лежав у конюшині. Багнюк зробив вигляд, що не побачив цього вояка, тим самим спас життя і йому і собі.

Анатолій Стацюк розповідав, що у село почав часто навідуватися фотокореспондент, все цікавився повстанцями. Одного разу попросився на нічліг до Лавріна Стацюка. Спав на сіновалі. Вночі прийшли по нього повстанці і забрали з собою. Лаврін пустив чутку, що фотокореспондент поїхав велосипедом до Олики. Однак, за декілька днів, його у селі шукала ціла опергрупа НКВС. Командиром цієї групи був брат цього цікавого фотокореспондента

Нижче подаємо список сухівецьких повстанців, доля яких склалася по різному [3]:

Загинули у бою з енкаведистами та закатовані у тюрмах: Іван Касянчук, Євген Кратюк, Євген Максимов, Леон Михайлов, Володимир Миклашевський, Андрій Семенчук, Олександр Семикоз, Павло Сінокопчук, Григорій Стафійчук, Микола Стафійчук, Федір Стафійчук, Петро Стафійчук, Іван Тараруй, Дмитро Федоришин, Микола Федоришин, Аркадій Хіночик, Микола Червінський, Онисія Черниш, Олексій Чирко, Микола Шелепа, Володимир Шлай, Іван Шлай, Адам Юрчук, Устин Ящук.

Захоплені у криївках, засуджені та вислані у концтабори: Микола Акерман, Іван Бебко, Ольга Бебко, Петро Бебко, Лідія Вакульчик, Софія Григорович, Василь Ковальчук, Оверкій Луцик, Іван Мельник, Андрій Нес-терук, Андрій Стафійчук, Кирило Стафійчук, Омелян Стафійчук, Антоніна Федоришина, Софія Федоришина, Ніна Червінська, Петро Юрчук.

Репресовані за співпрацю з повстанцями: Григорій Стацюк, Єфросинія Стацюк, Лаврін Стацюк, Яків Федоришин, Іван Ювко

Не репресовані: Роман Велешко, Петро Дацюк, Лідія Дейнега, Петро Іващук, Володимир Лобащук, Володимир Хіночик, Василь Ящук, Віталій Ящук.

Володимир Федоришин, стрілець УПА сотні «Узбека», з 1944 року- боєць радянської армії, загинув на фронті. Андрій Харченко, стрілець УПА», з 1944 року- боєць радянської армії, загинув на фронті.

Віра Федоришина, була заарештована енкаведистами, згодом відпущена. У короткому часі була ліквідована СБ за співпрацю з комуністами.

Зоя і Лідія (прізвища не встановлені), Хіночик (ім'я не встановлене) засуджені до концтаборів [с.87].

Повстанець на псевдо «Сокіл», член формувань ОУН-УПА, засуджений до концтаборів, сотня «Вюна». Сотенний «В'юн» - Стафійчук Петро Євгенович, уродженець с. Заріцька [с.88].

Сухівці. Хрест-оберіг на перехресті біля хати Півнихи (пізніше Заводніцьких). На ньому повстанці у 1948 році на Паску вивісили синьо-жовтий прапор. Після того комуністи цей хрест спалили. Відновлений у 1991 році.

Льох на садибі Півнихи. Тут прийняв останній бій повстанець Євген Максимов. Льох був оточений гебістами, останню кулю Євген зі словами «Слава Україні!» вистрілив у себе. Похований на кладовищі.

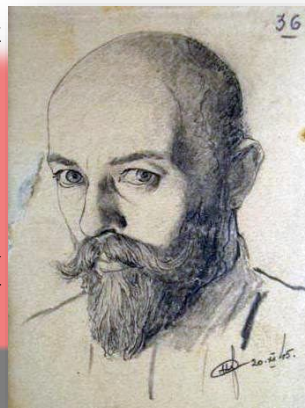
Використані джерела до Розділу IV: Війна

1. Вакулка А.Ф. Ніл Хасевич – художник-борець. «...Я б'юся різцем і долотом...» - Рівне: Волинські обереги, 2005. – 68 с.
2. Волинь у Другій світовій війні: Зб. наук. та публіцист. ст., / Гол. редактор та укладач М.М. Кучерепа. – Луцьк, 2005. – 252 с.
3. Денищук Олександр. Книга Пам'яті і Слави Волині.- Рівне, 2001. – Т.ІІ. Частина ІІ. – с. 436
4. Мануйлик Олексій. Топкими болотами Волині і Полісся.- Рівне, 2006. – с. 416.
5. Рівненський обласний архів, ф. р-204, од.зб.21, на 120 листках.
6. Савчин Марія. Тисяча доріг. Спогади жінки підпільно-визвольної боротьби під час і після Другої світової війни. – Київ: Смолоскип, 2016. – 540 с.
7. Сергійчук Володимир. Український здвиг: Волинь. 1939-1955. – К., 2005. – 840 с.
8. Федоришин Микола. Сухівецькі схрони Бейзота. – Рівне: Каіс, 2005.- с. 46.
9. ЦДАГО, ф.1, сп. 23, спр. 5046, арк. 100-106
10. Що бачив, те і розкажую (Розповідь Самсонюка Олександра Єрофійовича, 1923 р.н., жителя села Новожукова) / В обороні волі. Збірник документів / Редакційно-видавнича група програми «Реабілітовані історією». – Рівне, 1995. – С. 71-72.
11. Використано спогади мешканців села Сухівці:
  - Ольги Бебко, 1918 р.
  - Віри Хіночик, 1916 р.н.
  - Володимира Лобашука, 1925 р.н.
  - Миколи Михайлова, 1926 р.н.
  - Марії Миклашевської, 1937 р.н.

Розділ V. Село Сухівці – місце дислокації провідників ОУН-УПА (1949-1953 рр.)

§1. Член УГВР (Української Головної Визвольної Ради - підпільного Парламенту УССД) – Ніл Хасевич.

Ніл Хасевич не очолював збройних формувань ОУН-УПА і не керував бойовими групами підпільників. Його зброєю були різець гравера й олівець художника. Твори мистця підносили бойовий дух повстанців, кликали до звитяги у боротьбі за Українську самостійну соборну державу [с. 21].

Як член красної рефентури пропаганди він працював у редакції журналу «До зброї», випускав різні брошури, листівки, ілюстрував майже всі підпільні видання на Волині й Поліссі, навчав здібних юнаків малярському мистецтву.

За особливий внесок у розгортання національно-визвольної боротьби ОУН-УПА нагороджений срібним Хрестом заслуги [6].

У селі Сухівці Ніл Хасевич перебував часто. Цілком очевидно, що відомо про його проживання у садибі Тихона Ліснічука, у бункерах на садибах Івана Ювки та Григорія Стафійчука [с.12].

Хата Віри Кравчук. У 1944 році вдова проживала тут з трьома дітьми: дочка Неоніла та сини: Василько та Микола. Тут досить довго проживав Ніл Хасевич. Свої спомини про нього залишила десятирічна Неоніла. Саме він їй подарував олівця і папір.

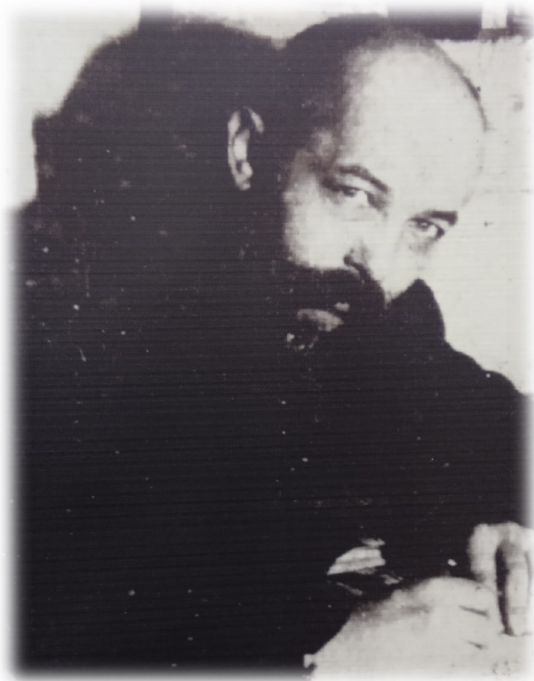
Останню зиму 1951-1952 рр. мистець перебував у схроні, який був побудований на садибі Лавріна Стацюка. Тут він зустрів свою смертну годину зі своїми двома охоронцями - Вячеславом Антююком (псевдо «Матвій») та Антоном Мельничуком (псевдо «Гнат»).

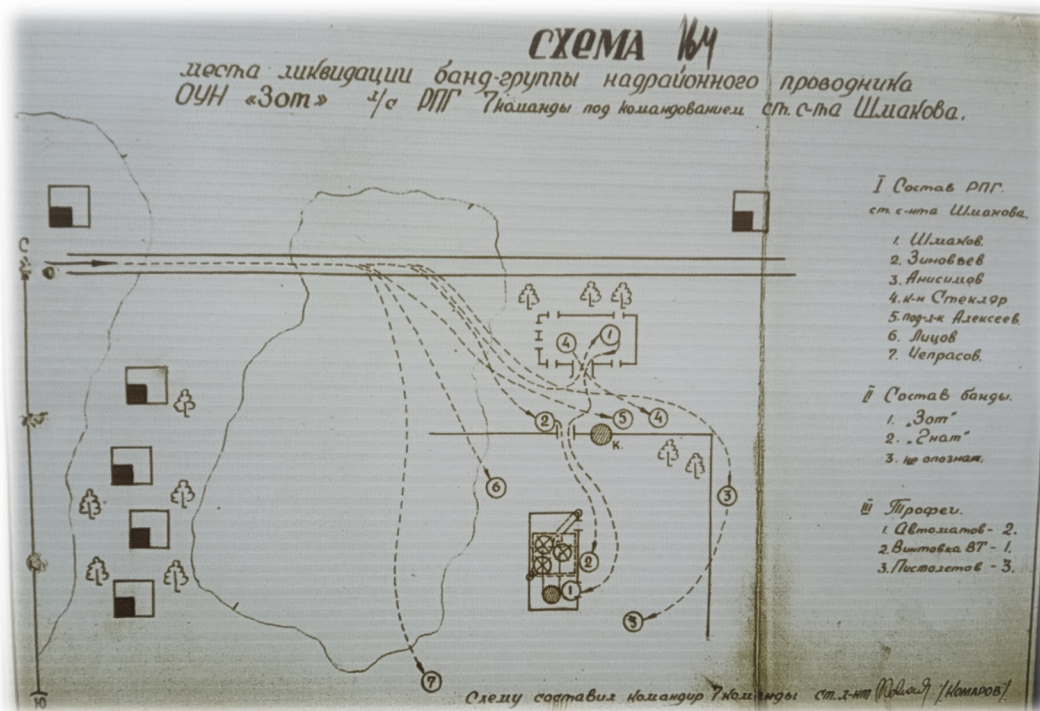
Садиба Лавріна Стацюка

У травні 1951 року з Москви у всі управління МГБ терміново розіслані фотокопії альбому «Волинь у боротьбі» з наказом знайти автора. У Рівному було спеціально організовану групу. З метою розшуку укриття В. Галаси-«Орлана», Н. Хасевича- «Зота», провідника «В» та інших підпільних груп УМДБ по Рівненській області направило до Клеванського району додаткові оперативні підрозділи та збільшило кількість військ. Зокрема, для координації цих заходів в села Сухівці, Радухівка та Новосілки була направлена оперативна група в складі капітана Стекляра, оперуповноваженого Клеванського райвідділу МДБ капітана Маркелова та оперуповноваженого Ніжинського райвідділу УМДБ Чернігівської області старшого лейтенанта Мудрицького. Оперативна група спочатку виїхала у Радухівку, щоб затримати Бориса Миклашевського, який з'явився у сільську раду і отримати інформацію від діючої агентури.

Того вечора, за словами Марії Миклашевської, до них прийшли їхні сусіди, Лаврін і Пріська Стацюки. Всі сусіди помічали, що Пріська прасує часто багато різного одягу, який просихав на подвір'ї садиби. Догадувалися, що в них живуть повстанці. А того вечора, Палажка Миклашевська, їхня кума, прямо спитала - що, вже вибрались повстанці? Де, там, ще живуть - махнула рукою Пріська.

Ніл Хасевич за роботою у кривіці

4 березня 1952 р. о 0 год. 30 хв. дільничний уповноважений міліції по с. Сухівці Дмитрієвцев повідомив оперативну групу, що вночі 3 березня 1952 р. на хуторі с. Сухівці в будинку місцевого мешканця Лаврентія Стацюка невідомий підпільник поранив у ногу районного уповноваженого міністерства заготівель Миколу Радилівця. При цьому Радилівець зумів заволодіти автоматом підпільника. Сам підпільник втік з місця сутички. М. Радилівець згодом пояснив слідчому, як все сталося: *“3 березня 1952 року увечері я знаходився на засіданні правління колгоспу “ім. Леніна” у селі Сухівці Клеванського району. Засідання закінчилося пізно, десь о 12 ночі... я разом з заступником директора Клеванського маслозаводу Чорним пішли ночувати до Лавріна Стацюка, бо його хата знаходиться недалеко від колгоспної контори. Підійшовши до його хати, я виявив, що входні двері відчинені... через сіни я зайшов у кухню. У хаті було темно і я запитав: “Де господар, чому темно?” Але мені ніхто не відповів. Тоді я пішов у іншу кімнату. Як тільки я підійшов до кімнатних дверей, друга половина яких була відчинена, назустріч мені звідкись збоку вийшов чоловік, який спрямував мені в груди автомат. Оскільки ніч була місячною і місячне світло освітлювало кімнату через вікна, то я встиг роздивитись, що це був чоловік нижче середнього зросту з автоматом ППС. Коли він наставив мені автомат в груди, я схопив його за дуло і пригнув униз. Він вистрелив і поранив мене у лівий бік. Я рвонув автомат до себе, вирвав його і вибіг з ним у двір. Чорний, який прийшов зі мною, знаходився у дворі. Я підбіг до нього і сказав, що мене поранив бандит ОУН в бік... Чорний взяв мене під руку і ми пішли з ним у сільраду, де повідомили про те що сталося голову сільради Попова, а він повідомив дільничному уповноваженому міліції Хохлову. Потім мене на підводі відвезли у лікарню”.*

Шеф звязку ПЗУЗ «Назар» - І. Власюк. Саме він був тим повстанцем, з яким зіткнувся М. Радилівець

Оскільки з оперативною групою на той час військ не було, капітан Стекляр разом з оперативними працівниками Маркеловим та Мудрицьким захопили з собою дільничного міліціонера Дмитрієвцева, старшого групи охорони громадського порядку в селі Радухівка – Довганя та в с. Сухівці голову колгоспу “ім. Леніна” – Токаря з секретарем партійної організації колгоспу Домбровським і негайно вирушили на місце події. У колгоспників були мисливські рушниці, у голови колгоспу старенький наган. Разом з ними чекісти підійшли до садиби Стацюка. Годинник показував п'ять ранку, але було ще зовсім темно. За командою капітана хату і надвірні будівлі оточили, взяли під приціл двері та вікна”. Учасник тих подій парторг колгоспу Домбровський розповів: *“Увечері 3 березня у нас було засідання виконкому сільської ради, де були я, голова колгоспу Токар, агент міністерства заготівель Радиловець Микола та інші. Засідання закінчилось дуже пізно і ми розійшлись по хатах... Про поранення Радилівця нам повідомив міліціонер Хохлов, який одразу прийшов до голови колгоспу Токаря. Ми організували підводу і відправили Радилівця в Клевань. Він нам розповів, що сталося... Потім ми викликали оперативну групу МДБ, яка знаходилась у селі Радухівка. Вони швидко до нас прибули в колгоспну контору. Прибули до нас капітан Стекляр, капітан Маркелов, дільничний міліціонер села Радухівка і командир групи охорони громадського порядку цього села. Всі разом ми пішли до Стацюка Лавріна.*

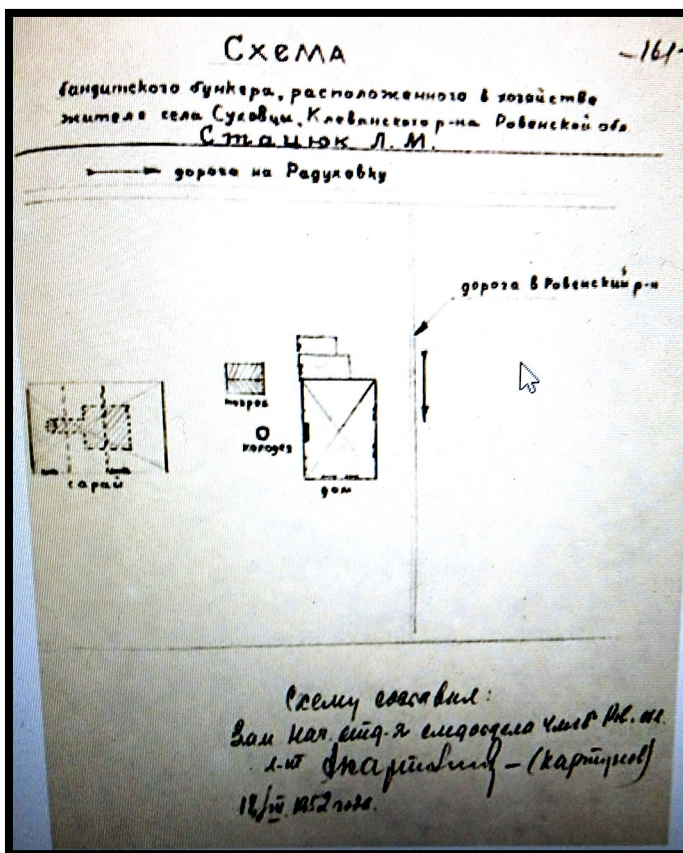
Хата Лавріна Стацюка

Коли ми прийшли до нього додому, то застали тільки господаря, а дружини і сина вдома не було. Він пояснив, що після сутички вони одягнулись і кудись пішли... Стацюк повідомив, що оунівець прийшов у хату перед Радилівцем всього за кілька хвилин. Хто він такий, Лаврін не знає. На наші вимоги показати, де переховуються бандити, Стацюк відповідав, що у його господарстві ніхто не переховується... Ми організували пошуки бандита, який втік по його слідах, але безрезультатно”.

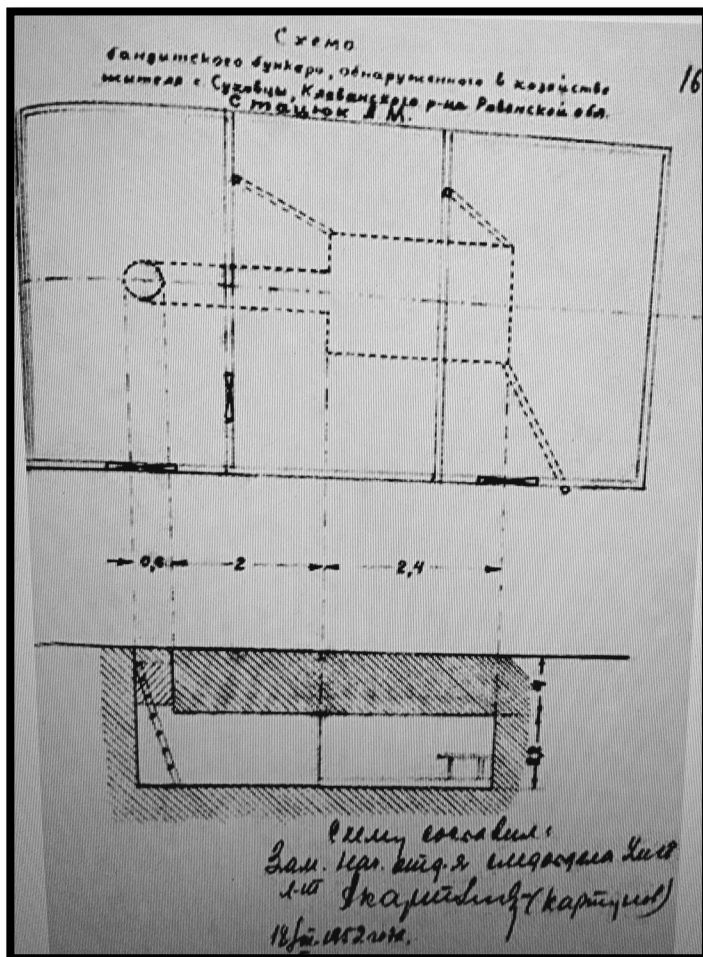
Директор місцевого колгоспу Іван Токар, який прибув на місце сутички разом з усіма, пізніше розповів, як свідок слідчому, що коли співробітники МДБ розпитувати Стацюка про поранення Радилівця, то він пояснив, що коли всі вже полягали спати, у хату несподівано зайшов невідомий бандерівець. Двері відчинив сам. Смикнув сильно за засув на дверях і зайшов. За ним майже одразу з'явився Радиловець... Відбулась сутичка, невідомий згубив шапку і втік у вікно. Лаврін Стацюк одразу віддав знайдену шапку. Оперативна група ретельно оглянула місце події, але жодної зачіпки чи серйозного речового доказу не знайшла. Капітан Стекляр негайно доповів про сутичку між Радилівцем та невідомим начальнику Клеванського райвідділу МДБ підполковнику Алексєєву, який для надання допомоги оперативній групі з розшуку зниклого підпільника направив групу оперативних працівників райвідділу з розшуковою собакою. Однак організовані пошуки втікача результатів не принесли, оскільки його слід був занесений снігом. Оперативники припустили, що в господарстві Стацюка могли переховуватися підпільники, тому вирішили вжити заходів до розшуку дружини Лавріна – Єфросинії Стацюк. Вона була затримана о 6.30 ранку 4 березня 1952 р. в будинку мешканки с. Сухівці Ніни Логвин. На допиті Є. Стацюк тривалий час вперто заперечувала наявність у її господарстві бункера з підпільниками ОУН. Однак у результаті допиту, який проводили

Стекляр та Маркелов, Пріська вимушена була розповісти, що в її клуні є криївка, де переховуються троє бандерівців, серед яких один не має однієї ноги. Голова колгоспу згодом підтвердив це: *“На допиті вона довгий час нічого не розповідала, але потім зізналась про наявність бункера”* [3].

Парторг Домбровський більш детально описав перебіг подій того дня. Зокрема він пізніше розповідав ... як вони почали шукати сина і дружину Лавріна Стацюка. Григорія знайшли у його тітки, яка живе по сусідству, і привели додому. Під час допиту він ні в чому не зізнався. Тоді почали шукати дружину Стацюка Лавріна. Знайшли її в одній хаті на хуторі нашого села. Знайшовши Ста-

цюк Єфросинію, її одразу вивели на двір, де капітан Стекляр почав її розпитувати, що сталося в її хаті і чого вона пішла з дому. Єфросинія сказала, що пішла з дому ввечері і що там сталося вона не знає. Після цього капітан Стекляр і капітан Маркелов, бачачи, що вона говорить неправду, повели її для допиту в караульне приміщення поруч з правлінням колгоспу. Парторг з іншими пішов до хати Лавріна, щоб нести там охорону. Вже ранком капітан Стекляр і Маркелов привели Єфросинію і розповіли, що вона довго все заперечувала, але під їхнім тиском зізналась, що в їхньому хліві є схрон, де переховуються бандити ОУН. Після цього бійці оточили хлів і стали чекати прибуття начальника райвідділу МДБ... Через деякий час він прибув із солдатами і вони почали відкривати схрон. Необхідно зазначити, що після того як Єфросинію привели додому і її чоловік почув, що вона розповіла про схрон, то тільки тоді і він погодився показати місце розташування цього бункера, сказавши, що там знаходиться троє... Гебісти примусили Стацюка, щоб він показав місце розташування бункера і відкрив вхід.

Лаврін прийшов у хлів показав місце... вхід у бункер був досить добре замаскований і помітити його було неможливо. На рівному земляному покрові він викопав невелику ямку, приблизно на 35 сантиметрів глибиною, а тільки потім був виявлений туго зв'язаний сніп соломи, яким був закритий вхід у бункер. Витягнувши цей сніп, солдат кинув в середину бункера кілька гранат і вистрілив туди ракету... через деякий час почали витягувати звідти тіла і

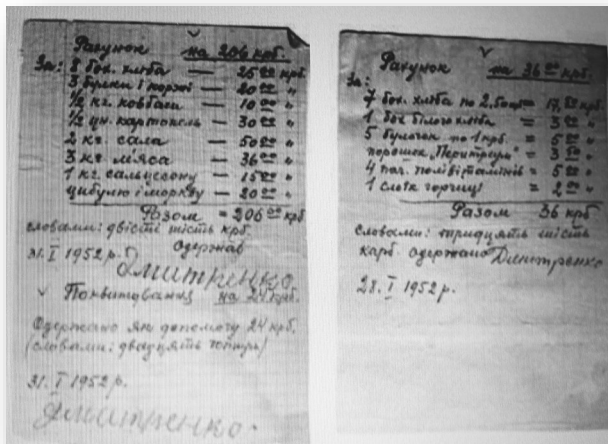
речі... Першим витягнули повстанця, який був без однієї ноги, а потім ще двох. Крім того, з криївки було витягнуто зброю, і багато різної націоналістичної літератури та оунівських документів... Добровольський бачив бункер зсередини. Стеля схрону була обшита дубовими дошками (штук шість). Точно такі були використані для будівництва хліва Стацюка. Були теж наклеєні шпалери синього кольору з квітковим візерунком[3, с.175].

Офіційна доповідна повідомляє, що клуня одразу була заблокована, про що капітан Стекляр доповів начальнику Клеванського райвідділу МДБ, який 4 березня 1952 р. о 12.00 дня прибув на місце виявлення бункера. Капітан Стекляр бункера не штурмував, як пізніше описав це у спогадах, а дочекався солдатів та оперативників Клеванського райвідділу. Підпільникам було запропоновано здаватися живими, однак вони відмовилися, підпалили криївку і знищили чимало документів. У зв'язку з цим оперативною групою

вкинута дві гранати та здійснено два постріли з ракетниці. У результаті цього один підпальник був вбитий, а два інших відмовились здаватися і застрілились. Б. Стекляр описав ці події так: *“– Виходьте! Інакше закидаємо гранатами! – крикнув Стекляр. У відповідь – мовчання. Отже, переговори не відбулися. Чекіст витягнув із сумки гранату РГД... знову помах руки. Сержант точно на півметра, не вище, підняв важкий люк і одразу опустив... Цього вистачило, щоб кинути у вхідний отвір гранату. Глухо гримнув під ногами вибух... у трьох місцях з-під снігу пробивалися тремтячі на вранішньому сонячному промінні ледь помітні цівки диму – отже, тут сховані виходи хитромудрої системи повітряного забезпечення бункера. У кожний повітряний канал вистрелили димовою ракетою, щоб змусити бандерівців покинути сховище... Живих у бункері не виявилось. При світлі акумуляторного ліхтаря побачив три трупи. В одного з них не було ноги – це був Зот. У руці бандит стискав автомат... У трьох приміщеннях бункера Зота було виявлено шість одиниць зброї, ручні гранати, запас їжі, патронів і свічок на кілька місяців, тисячі антирадянських листівок, мат-*

Зброя вилучена із бункера

Квитанція на продукти для Л. Стацюка, написана Н. Хасевичем

Насправді з бункера було піднято на поверхню три тіла підпільників, дві гвинтівки (одна СВТ з трьома магазинами, а інша – німецький карабін “маузер”), три пістолети (“ТТ”, польський “ViS” і револьвер системи “Наган”), 143 набої, 4 гранати Ф-1, чимало підпільних документів

та літератури, 14 царських золотих монет вартістю 5 крб. та 1 монета вартістю 10 крб., 7 золотих кришок від годинників, одна золота сережка, 5 інших золотих предметів, золоті перстні, альбом робіт Н. Хасевича з різноманітними антирадянськими листівками, різні кліше та печатки, виготовлені Н. Хасевичем за завданням члена Проводу ОУН В. Кука-“Леміша”. Наявність серед вилученого виробів з золота наводить на думку, що Ніл Хасевич зберігав частину фінансів крайового проводу ОУН на ПЗУЗ, тобто був своєрідним скарбником. Крім того, у кількох протоколах допитів згадано польову сумку з грошима у сумі 1000 карбованців, але вона чомусь з офіційних актів зникла. Автомат, з якого ніби відстрілювався художник, у доповідній та на фото не виявлений. Отже, це вигадка самого Стекляра, крім того, бункер складався з одного приміщення, а не з трьох. Ось його опис: *Бункер у довжину мав два метри сорок сантиметрів, у ширину – два, у висоту два метри двадцять сантиметрів; повітря надходило трьома вентиляційними каналами; стеля і стіни бункера обшиті дошками, на які наклеєні шпалери синього кольору з квітами; вхід Г-подібний, округлої форми довжиною два метри; діаметр вхідного отвору, у якому знаходилась невеличка драбина, 60 см; вхід закривався туго зв'язаним снопом соломи, який зверху засипався шаром землі для маскування. Лаврін Стацюк що дві доби відкривав вхідний отвір, щоб провітрити бункер, подати воду і гарячу їжу.*

Особи загиблих були встановлені. Ними виявились:

1. Хасевич Ніл Антонович-“Бей”, “Левко”, “Зот”, “Рибак”, “333”, “КВ-37”, “З-14”, “85-10”, 1905 року народження, уродженець с. Дюксин Деражненського району Рівненської області, українець, з родини священика, з вищою освітою – закінчив Варшавську академію прикладних мистецтв. Керівник технічної ланки при крайовому проводі ОУН на ПЗУЗ. Член УГВР з 1949 року.

2. Мельничук Антон Митрофанович-“Гнат”, 1930 року народження, уродженець с. Плоска Рівненського району, українець, з селян-середняків, з середньою освітою, в підпіллі ОУН перебував з вересня 1950 р. До кінця 1951 р. перебував в боївці Рівненського районного провідника ОУН “Матвія”. Потім став учнем Н. Хасевича.

3. Антонюк В'ячеслав Романович-“Матвій”, “Грім”, 1931 року народження, уродженець с. Дядьковичі Рівненського району, в підпіллі ОУН з 1948 р., керівник Рівненського районного проводу ОУН.

Тіла були завезені у містечко Клевань і виставлені на упізнання. Де пізніше їх закопали невідомо. Конюх Клеванського райвідділу МДБ Гладун у 90-их рр. ХХ-го століття сказав, що тіло Н. Хасевича пізніше відвезли у Рівне. Ходили чутки, що закопали його на території саду, що знаходився за приміщенням районного МДБ. У цьому приміщенні з 1983 по 1992 рік діяв Рівненський районний краєзнавчий музей, з 1993 – приватне дитяче кафе Миколи Терновця.

Трупы повстанців гебісти поклали у Клевані під парканом

Біографія

4 березня 1952 р. з'явив у своїй мір-
нивовій кривій в с. Сухівці, Кисляк-
ського р-ну, Рівненської обл., має україн-
ської золоті Високової Рози с.п.рр

Золоті - Бей

Керівник української лави при
Керівництві лавоносного підприємства
№ 5373, державний метал БУН, державний
інженер-графік, член професійної Золо-
тими Крестом Заслуги і медаллю
"За працю в особливо важких умовах"
тає"

С.п.рр Золоті народився в одному
з сіл державного р-ну, Рівненської
обл.

С.п.рр Золоті закінчив школу ін-
женеру металу, був на суднях державних
і працював там як графік у різних
українських металургічних організаціях,
а також індивідуально.

Безвладно з'явив світові війни
С.п.рр Золоті повернувся в Україну.
В час розгортався масової державно-
побратимської боротьби на Волині і Булі-
ссі С.п.рр Золоті, не вважавши на
своє життя і вважавши /не було в нього
однієї ноги повніше життя/, з'явився

Золотого героя.

Кажі же Вірності Буди смале Висо-
кого Метала - Герою української
національної Революції!

30m - ден

Керівник української лавки при
Керівництві Landwirtschaftlichen
на 1953, державний мех ОУН, виходив
мистецтво-графік, корпоративний Золотий
туди зростає заснувати і негласно
"за працю в особливому важливому
часі"

С.м. зростає зростає в одному
в сільськогосподарському р.м., Рівненської
обл.

С.м. зростає зростає в одному
сільськогосподарському, був на суднях виходив
і працював там як графік у різних
українських мистецтві організаціях,
а також індивідуально.

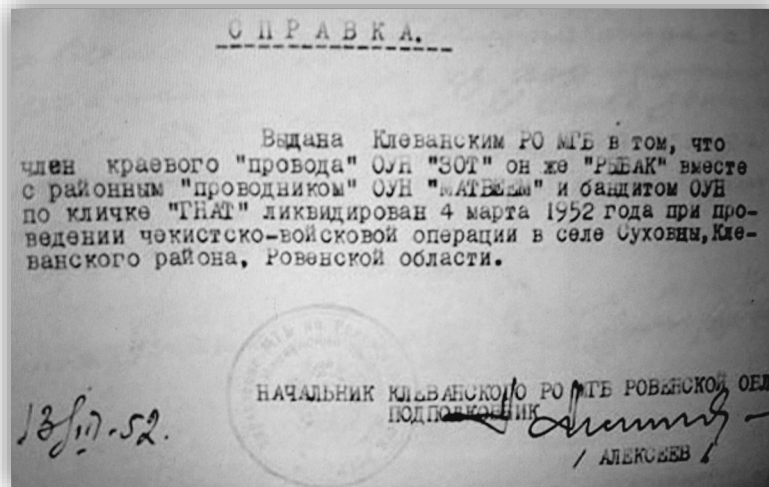
Через будинок зростає виходив
С.м. зростає зростає в одному.
В час розгромадження мистецтві збройно-
повстанської боротьби на Волині і Гали-
сії С.м. зростає зростає, не виходив на
своє місце і виходив /не було в нього
одні ноги повністю виходив, зростає

до його зростає.

Кажі же виходив буде слава виходив
ного виходив - Героя української
Національної Революції!

В Ужгороді, 15 березня 1952 р.

Українська Золотий
Виходив Паро

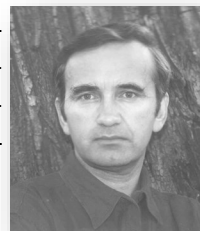

Родину Стацюків у складі Лаврентія Мойсейовича 1900 р. н., Єфросинії Іванівни 1900 р. н. та сина Григорія 1933 р. н. одразу було заарештовано та після короткотривалого слідства засуджено 10 квітня 1952 року вироком Військового трибуналу військ МДБ Ровенської області по ст. 54-1 "а" на 20 років каторги з конфіскацією майна. Так радянська тоталітарна система намагалась стерти пам'ять про талановитого художника-графіка, справжнього вояка УПА та його побратимів. Намагалась всіма засобами дискредитувати ідею самостійної України, за яку вони боролись. Та не вийшло. Ім'я Ніла Хасевича почало повертатися з забуття з початком незалежності України.

1.1. Повернення Пам'яті Великого художника-повстанця

У 1991 році у Рівне прибув з Києва кінорежисер Михайло Ткачук для зйомки фільму про Ніла Хасевича «Здобути або не бути». Він спілкувався з начальником відділу Миколою Федоришиним, уродженцем села Сухівці. Ще були живі колишні повстанці Віталій Ящук, Роман Велешко. Сухівляни витесали великого дерев'яного хреста та урочисто встановили його на місці загибелі Хасевича. Фільм «Здобути або не бути» відкрив не лише для сухівлян та мешканців Рівненщини, але й на всю Україну яскраву історичну постать Ніла Хасевича, яка підтверджує духовний світ борців того часу за самостійну Україну.

Наближалася 50-річниця УПА. Патріотичні сили на Рівненщині на чолі з Василем Червонієм заговорили про увічнення пам'яті великого патріота, сина України. Під час таких розмов подумалося...це ж мої обов'язки як начальника відділу культури ставити пам'ятники. Тим паче, що досвід уже був – у селі Пересопниця у 1989 році ми встановили пам'ятний знак «Пересопницькому Євангелію» та влітку 1992 у селі Хотинь отаману Володимиру Оскілку. Коштів... звісно не було, але голова Радухівської сільської ради Святослав Парфенюк був готовий заплатити гроші за надмогильний пам'ятник, які виготовляв Рівненський спецкомбінат. Вибрали там стелу із чорного базальту. Спеціалістам цього комбінату потрібно дати паперовий малюнок і вони його перенесуть на камінь. На чистому аркуші паперу накинув олівцем ескіз...хрест з бойової відзнаки УПА, тризуб, портрет Ніла Хасевича (дістав у Луцьку). Склав текст: «На цьому місці 04.03.1952 року загинув художник Ніл Хасевич. У п'ятдесяту річницю Української Повстанської Армії... по боках гасло «Воля людині, воля народам». Великого кам'яного хреста на стелі тоді ще не було. Його пізніше виготовили та поставили патріоти. На той час у відділі культури працював художником Валерій Войтович. Попросив його намалювати ескіз пам'ятника Нілу Хасевичу на ватмані для працівників спецкомбінату.

Художник
Валерій Войтович

Разом з головою районної організації НРУ Любою Левчук поїхали у Сухівці, показали малюнок вчителям, визначили місце для встановлення пам'ятника. Його встановили восени у 1992 році.

Урочисте відкриття відбулося за участю Народного депутата України Миколи Поровського, представників районної влади та патріотичних політичних партій: Народного Руху України, Української республіканської партії, Демократичної партії, товариства «Просвіта», Рівненського Братства вояків УПА, Союзу українок, Товариства політв'язнів та репресованих.

ПАМ'ЯТНИК ПОВСТАНЬСЬКОМУ ХУДОЖНИКУ

У 1952 році в бою із загоном НКВД загинув Ніл Хасевич, член Проводу ОУН(р), один із політичних керівників УПА на Рівненщині. Його роботи — довоєнні й періоду національно-визвольних змагань, широко відомі за кордоном, — поволі повертаються до нас, як і правда про історію УПА.

На місці загибелі художника та двох його побратимів поблизу села Сухівці Рівненського району минулої неділі відбулося відкриття пам'ятного знаку. Виконаний він за проектом Валерія Войтовича, який відгукнувся на пропозицію рівненського краєзнавця Миколи Федоришина.

На паняхиду й освячення пам'ятника митцю зібралися жителі навколишніх сіл, гості. На скорботному мітингу виступили народний депутат України Микола Поровський, керівник Інформвідділу РК НРУ Сергій Кричильський, в.о. голови РК ОУРП Іван Дем'янюк, представники місцевої влади, свідки тих трагічних подій, ветерани УПА.

І був салют на честь полеглих. А потім почався дощ, дощ, як символ очищення від бруду, від скверни наших душ і нашої історії...

Фото О.СТЕПАНЮКА.

Народний депутат України
Микола Поровський

Газета «Волинь» від 23 жовтня 1992 року

Пізніше працівники лісового господарства зробили біля пам'ятника благоустрій: почистили та відремонтували колодязь, посадили калинову алею, поставили огорожу. Рішенням Рівненської обласної ради пам'ятник «Місце загибелі художника-повстанця Ніла Хасевича» зареєстрували як Пам'ятку місцевого значення.

Отже, вже цю місцину на колишній садибі Лавріна Стацюка можна назвати «Історико-меморіальний комплекс місця загибелі художника – повстанця Ніла Хасевича».

Кобзар Назар Волощук,
майже щорічно бере
участь у Днях Пам'яті
Ніла Хасевича

Тут щорічно проходять патріотичні заходи:
4 березня щорічно з ініціативи політичних партій, товариства «Просвіта», козаків Рівненської Січі імені Ніла Хасевича, працівників культури та мистецтва, служителів церкви Київського Патріархату (згодом ПЦУ) та Автокефальної церкви тут вшановують Пам'ять Великого патріота України.

2015 рік. Справа наліво:
Олександр Булига, директор Рівненського обласного краєзнавчого музею.
Микола Федоришин, директор Культурно-археологічного центру «Пересопниця».
Анатолій Стацюк, син Лавріна Стацюка, власника садиби.
Назар Волощук, гол. спеціаліст управління культури і туризму РОДА.
Володимир Нестерчук, кошовий отаман Рівненської Січі ім. Ніла Хасевича.

19 листопада 2005 року тут відбувся юнацький табір «Сухівці-2005» присвячений 100-річчю від дня народження Ніла Хасевича (автор проекту та організатор М. Федоришин).

З 2012 року музейні працівники Культурно-археологічного центру «Пересопниця» проводять екскурсії для туристів.

Українці зобов'язані знати своїх Героїв. Ніл Хасевич підкорив своє фізичне і духовне життя і поклав його на вівтар волі та державної незалежності. Велика праця у підпіллі, співробітництво у повстанських часописах – то безсмертна сторінка у життя художника, правдиве зображення повстанських буднів, увічнення слави УПА, ід-ка критика поневолювачів, розкриття облудної суті більшовизму.

Ніл Хасевич займає почесне становище поміж сучасними графіками тої ділянки, як оригінальна індивідуальність, що вносить до мистецтва власний, самостійний стиль. В історії сучасної графіки він залишив, безперечно, слід, наповнений важливим мистецьким значенням.

У Рівному одна із вулиць носить ім'я Ніла Хасевича, йому споруджено у 2005 році пам'ятник, який був встановлений на вулиці Коновальця, потім перенесений на вулицю Біла, з 2012 року — на бульварі Директорії.

Вул. Є.Коновальця, відкриття у 2005 р.
Очільники Просвіти: Іван Кузьмюк,
Микола Федоришин, Олександр Волощук

Просвітяни на бульварі Директорії вшановують Н. Хасевича

**Сухівці... із хроніки подій... вшанування Памяті
від дня загибелі Ніла Хасевича 4 березня**

Історія однієї фотографії. Трикутник

Сухівці. 1986 рік. До Кліма Міклашевського прийшла його дочка Антоніна з чоловіком Педро з Аргентини. Зібралася майже вся велика родина, бо приїзд Антоніни був одноразовим.

Достеменно відомо три місцеперебування Ніла Хасевича на сухівецьких хуторах.

На цій фотографії випадково зустрілися люди причетні до всіх трьох місць перебування Н. Хасевича та є персонажами нашої книги.

Борис Міклашевський. У землянці (хату спалили німці) його матері Катерини на х. Жуківщина була спеціальна криївка для Хасевича. З осені 1950 по весну 1951 р. тут перебував художник. Потім тут проживали і інші очільники ОУН-УПА. Криївка впала 21 лютого 1952 року. Про героїчний бій повстанців описано нижче. Борис був репресований.

Микола Федоришин. Народився у хаті, де в 1944-1945 року певний час проживав Хасевич. Спогади Неоніли Федоришиної, уродженої Ліснічук, про Хасевича описані у книзі М. Федоришина «Сухівецькі схрони Бей-Зота».

Анатолій, син Лавріна Стацюка. Криївка в садібі Лавріна стала місцем загибелі Н. Хасевича. 4 березня 1952 року Анатолій Стацюк служив у радянській армії, і ця обставина спасла його від репресій.

§2. ПРОВІДНИКИ ОУН-УПА

Краєвий провідник ПЗУЗ (Північно-західна українська земля) 1948-1953 рр. Василь Галаса (псевдо «Орлан»)

Окружний провідник (південна частина Рівненської області) 1948-1954 рр.

Анатолій Маєвський (псевдо «Уліян»)

Надрайонний провідник Володимир Троцюк (псевдо «Буйний»)

Районний провідник 1949-1952 рр. (Клеванського) Іван Яцук (псевдо «Довбуш»)

Село Сухівці станом на середину ХХ століття розташоване у закутку двох областей – Волинської та Рівненської та у межах різних районів: Клеванський (село Радухівка, Новоселицькі хутори, хутір Гори), Рівненський (село Заріцьк), Острожецький (села Річища, Пітушків), Олицький (село Личани).

Село захищене з трьох сторін лісовим масивом: Жуківщина, Гори, Сяськувщина.

До великих міст Луцька, Рівного, Дубна – 45 км. До районного містечка Клевані – 17 км, до ярмарку в Олиці – 8 км.

Важко сказати, чи ще де в Україні був такий зручний стратегічний прихисток для керівного ядра ОУН-УПА.

Марія Савчин

Василь Галаса

У Сухівцях до квітня 1944 року знаходився Провід ОУН-УПА Клеванського району. Про події, які відбувалися у післявоєнні роки у Сухівцях авторові розповідав колишній командир комунікаційної лінії зв'язку і розвідки групи УПА-Північ Олексій Мануйлик, уродженець села Більова. У 2005-2009 рр. ми працювали пліч-о-пліч у Народному домі: автор був головою обласного товариства «Просвіта», а О. Мануйлик – головою Братства вояків ОУН-УПА. Він написав спогади про свою діяльність в ОУН-УПА у книзі «Топкими болотами Волині і Полісся» [4]. А про перебування у Сухівцях краєвого провідника ПЗУЗ «Орлана», написала спогади у книзі «Тисяча доріг» його дружина Марія Савчин, яка зустрічалася з ним у селі [6]. Вона на цьому терені виконувала відповідальні доручення Проводу ОУН.

У книзі вона пише: «*Бункер був у селі Сухівці. Сім'я, на хуторі якої обладнано криївку, довгими роками помагала повстанцям, за що в 10-річчя УПА УГВР нагородила її Золотим Хрестом Заслуги «за поміч підпілля у важкий час».*

На нашу думку, це могла бути криївка на садибі Микити Бебка (Васелика). Крайовий шеф зв'язку «Назар» побудував криївку у лісовому масиві «Гори» поблизу садиби Микити. У 1949-1950 тут зимував із дружиною окружний (Волинська та північна частина Рівненської області) провідник ОУН-УПА Ат з дружиною Людмилою Фоя (пс. «Оксана») та охоронцями на псевдо «Сивим» та «Осикою».

Автор з головою Рівненського обласного Братства вояків ОУН-УПА Олексієм Мануйликом у Сухівцях. 2005 р.

Олексій Мануйлик у 1944 році.

О. Мануйлик був зв'язковим УПА в 1943-1953 рр. Часто бував у Сухівцях, з 1949 працював тут з Василем Нестеруком, якого сам залучив до підпільної праці.

Володимир Троцюк (Буйний)

Недалеко знаходилася садиба Микити Бєбка (Васелика). Про неї неодноразово згадує зв'язковий Олексій Мануйлик. На садибі була пасіка, і різні люди сюди приходили по мед. Підпільникам це створювало певні конспіративні зручності. Тут Олексій Мануйлик протягом 1948-1953 рр. зустрічався з різними провідниками ОУН-УПА - окружним Анатолієм Маєвським, надрайоновим Володимиром Троцюком, районним Іваном Яцуком. Зустрічі у Сухівцях з про-

відниками організував зв'язковий Нестерук Василь Ничипорович. Він служив у червоній армії, повернувся у село восени 1946 року. Його батько Ничипір, працював у олійні, яка була прикріплена до Радухівського млина. Уся їхня родина була національно свідома, допомагала повстанцям, пізніше – підпільникам ОУН-УПА харчами.

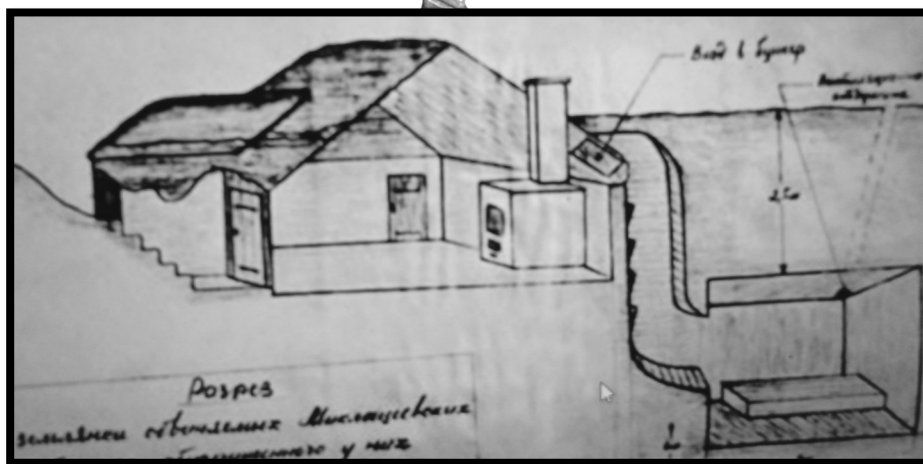
Анатолій Маєвський (Уліян)

Іван Яцук (Дорош)

§ 3. Криївка у Миклашевських на хуторі Жуківщина.

Хутір Жуківщина розташований в північно-східній околиці Сухівців, на давньому шляху з Радухівки до Олики. У 1943 році німці спалили це невелике поселення, однак мешканці на місці спалених хат викопали землянки. В одній із таких землянок мешкала сім'я Дмитра Миклашевського: дружина Катерина, син Борис, дочки Марія та Ганна. Син Микола був вояком УПА (загинув), а батька Дмитра замордували енкаведисти у лісі 1945 року. Брат Дмитра Опанас проживав у Сухівцях, мав 9 дітей: сухівляни їх добре пам'ятають: Володимир (боєць УПА, загинув), Клим (швець), Микола (проживав у Вінниці), Аніся (проживала у Рівне), Василь (його дружина Віра Трепачка працювала вчителькою у школі, згодом переїхали у Клевань), Ольга (вчителювала у Новожукові, пізніше у Грабові), Олена, інвалід дитинства, Олександра (Санька), працювала у колгоспі, Марія (найменша, 1937 р.н.), працювала бібліотекаркою у с. Радухівка, нині проживає у селі Новостав Дальній. Дружина Опанаса Палагія була рідною сестрою Тихона Лісничука, діда автора та кумою вищеописаного Лавріна Стацюка. Детально так описую цю родину, бо про нижчеописані події тут постійно пошепки згадували, тут автор зустрічався з Борисом Миклашевським. Його засудили на 10 років заслання, але після смерті Сталіна повернувся додому.

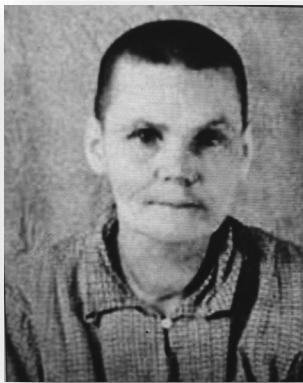
План криївки Ніла Хасевича у Миклашевських на х. Жуківщина

Побудував криївку у землянці Миклашевських заступник надрайонового провідника «Роман» навесні 1949 року, який, до речі, єдиний хто вирвався з обложеної солдатами криївки. І завдяки йому, маємо інформацію, як усе відбулося.

Йому допомагали районний провідник Іван Яцук, пс. «Довбуш», охоронці «Мирон», та «Устим». Криївка простора, вигідна, з добре запланованим входом, що відкривався на печі, всередині розділена на дві кімнати.

Зиму 1951-1952 року тут перебували надрайоновий провідник «Буйний» з дружиною, пс. «Мала», районний провідник Клеванського району «Довбуш», його заступник «Роман», друкарка «Зіна», охоронець «Задума».

У лютому 1952 року дочку Катерини Марію, яка працювала у колгоспі ланковою, викликали у район на нараду. Ввечері вона додому не повернулася. Це насторожило підпільників.

Катерина Миклашевська

«Зіна» запропонувала покинути криївку та перейти до Білвова на горище у садибі Мануйликів. Але «Буйний» зволікав, казав ще почекати один день. Полягали спати, один залишився на варті. Зачувши вдосвіта стукіт багатьох чобіт на долівці, вартовий побудив усіх. Біля продухи вже сипалася земля, значить солдати вже роз-

грібають сніг. Хтось сказав

«Більшовики». Хон і так,

всім це вже було зрозуміло.

«Роман» проліз поблище до входу, щоб послухати, що діється в хаті. Чув, як у землянку увійшли солдати і один промовив: «Ну что, готовишь завтрак бандитам?». Тоді забразкотіла

покришка, мабуть заглянув у каструлю. Інший виліз на піч і постукав у стіну, звідки був

вхід до бункеру. «Роман» ти-

шком зліз і розповів почуте.

Не було сумніву, що гебісти

знали точно, де криївка. «Буйний» поспіхом знищував усі важливі документи, жінки до-

помагали йому, ламали друкарські машинки. «Зіна» дорікнула «Буйному»: «Казала, залишити криївку!».

За той час солдати вигнали з хати родину і оточили криївку.

Марія Миклашевська

Врятуватися не було змоги, повстанці вирішили пробиватися наверх. Першим пішов «Роман». Тихо підліз під вхід, блискавично відкрив вікно і кинув у землянку гранату. Посипалися стіни, вікна від вибуху повибивало, кинув другу гранату і як тільки вона вибухнула, скочив з своїм автоматом у землянку. За ним – «Довбуш», «Буйний». Всі босоніж, бо не було часу взуватися. Жінки подавали наверх усю зброю, яку мали у бункері, тоді самі вискочили. Двері у землянці гебісти відчинили, а навпроти замаскувавши за деревом, поставили кулемет. Підпільники стали пробиватися із землянки. Найперше із землянки розпочали бій. Стріляли навмання з вікон у всіх можливих напрямках. А по землянці строчив кулемет. У землянці було темно від порохового диму, і зброя від нагару в цівках затиналася. Жінки прочищали цівки автоматів, подавали чоловікам.

Першим упав важкопоранений «Довбуш». Йому кулемет просік груди. Він опустився на долівку і спокійно без стогону промовив:

Олексій Ковальчук (Роман)

«Прощайте друзі, я вмираю...». За декілька хвилин він помер у калюжі своєї крові з автоматом у руці. Це вперше «Роман» побачив як помирає повстанець.

Намітили одне вікно, крізь яке вирішили пробиватися. Хоч насправді вибирати не було з чого. Знов же, першим вискочив «Роман». Недалеко був ліс, але він туди не пішов, а вибіг у чисте поле. Був одягнений лишень у білу сорочку і штани, босий. Ніс автомат і мав при собі ще пістолет. По ньому стріляли з автоматів, місцевість там горбиста, з цієї сторони від поля солдати не тримали застави, розраховуючи, що якби хто з повстанців проривався з кільця, то буде прориватися у сторону лісу.

Під лісом була розташована густа ворожа застава. Вже у полі «Романа» поранили, однак він встиг вибігти за пагорб, де його не могли дістати ворожі кулі. Він пішов полем у Сухівці, де його прихистили.

За ним прорвався через вікно «Буйний», потім «Зіна» і «Задума». Дружина «Буйного» не прорвалася, вона загинула від своєї гранати, сама відібрала своє життя. «Роман» оглянувся і побачив, що «Буйний» досягав лісу, де і загинув. «Задума» далеко не відійшов. Його скошили автоматні черги ще біля землянки. «Зіні» вдалося прорватися крізь вікно. Вона добігла до Старожуківського хутора, там дали їй чоботи, бо вискочила із бункера боса. Пройшло кілька годин. Все смеркало, поки по її слідах собаки привели солдатів під саму хату. Постукали у двері, вимагаючи, що їм відчинили. «Зіна» добре орієнтувалася у будовах, знала, що з хати є вихід до клуні, а з неї на город. Ним скористалася і подалася в напрямі залізничної колії, вийшла біля Новоставу. Пішла по шпалах у напрямку до Луцька, сподіваючись дістатись околиці, де знала населення, загубитись від переслідування. Ішла усю ніч. Удосвіта, змучена, не було більше сили іти, дісталася на горище хати будочника на перестанку «Ставки».

Фото вбитих 21 лютого 1952 року повстанців з надрайонного проводу ОУН «Буйного». Зліва направо: І. Яцук-«Довбуш», Є. Кухарчук-«Мала», В. Троцюк-«Буйний», О. Булакевич-«Задума».

На ранок оперативники з собаками там її знайшли. Будочник та його жінка стали свідками останнього бою «Зіни» з ворогом. « Мені смерть буде милішою, як маю дивитися на ваші бандитські обличчя, - гукала їм з горища «Зіна», - за всі муки мого народу з вами ще розплатяться!». Солдат спробував вилізти на горище, «Зіна» зі свого пістолета вистрілила в нього. Тоді останнім набоем відібрала своє життя, залишаючи на подолі написані слова «Тут гине «Зіна». Повстанка «Зіна» - Якимчук Надія Павлівна, уроджена с. Плоска [с.310].

Описані події збройного опору навіть у одному волинському селі російській комуні-більшовицькій владі протягом 10 років, свідчать про політичну підпільну боротьбу українського визвольного руху.

Зброя, вилучена гебістами із повстанської криївки у Катерини Миклашевської на хуторі Жуківщина 21 лютого 1952 року

Збірка дереворитів Ніла Хасевича, це один із документів того, як виглядає і якими шляхами проходить визвольна боротьба українського народу проти російсько-більшовицької окупації. Картини умов боротьби, ілюстрації видань і закликів, портрети визначних учасників, що впали у боротьбі, карикатури, що віддзеркалюють дійсність і б'ють ворогів – ось зброя художника. Це, без сумніву, досить успішний засіб боротьби з ворогом. Варто усвідомити, що зброя ця викувана примітивними засобами підпільної техніки у вогкій повстанській криївці, в умовах постійної небезпеки ворожого наскоку. Але вона давала в руки УПА і всього визвольного руху чи не найсильніший засіб політичного наступу на ворога та водночас художньо і переконливо показувала нашу національну ідеологію і програму визвольного руху. Фактом залишається, що не український народ кого-небудь поневолює, а що десятками років його нищать московсько-більшовицькі загарбники і що сторіччями він був жертвою російської імперіалістичної агресії.

ВОНИ ДОЧЕКАЛИСЬ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

24 серпня 2005 року. Колишні вояки у Рівному святкують День Незалежності України. Серед них двоє сухівлян: Анатолій Стацюк (сидить) та Микола Федоришин, голова обласної Просвіти (стоїть за Стацюком)

В ТОМУ ЛІСІ В'ЄТЬСЯ СТЕЖКА

В тому лісі в'ється стежка,
Не одна, а більш п'яти —
Незнайомому, чужому
Трудно-трудно перейти.

Тею стежкою повстанці —
Вони мали свою путь —
Із далекої дороги
Та й заходять віддихнуть.

День осінній, день похмурий,
Зайшли вони відпочить,
Зв'язковий їм все доносить:
«Небезпека вам грозить!»

Сексот-юда в цю хвилину
Враз чекістам все доніс,
Перебравшись в їх одягу,
Привів вранці в темний ліс.

Несподівано хотіли
Окружити повстанців.
Друг «Нечай» був алярмовий —
Він відразу їх уздрів.

Обізвався кріс «Нечая»,
«Холод» крикнув: «Друзі, взять!»
Кулемет, неначе ворог,
На той час не став стрілять.

Ворожа куля не минула,
Грудь пробила — він не чув,
Дав команду: «Друзі, сміло!»
Автомата підтягнув.

Крикнув: «Слава Україні!»
Крикнув: «Слава!» Сам схилився.
Крикнув: «Слава Україні!»
В цю ж хвилину кров'ю вмивсь.

Як прийшов до нього юда,
Став одягу іздімать.
«Ох сапожки! — один каже, —
Як тепер його назвать?»

Не бандит — якийсь начальник.
Що б то було раніше знать!
Ціла в'язка тут паперів.
Треба було живим взять».

Золота твоя могила,
Ти собі її купив —
Скажи, юдо, перед смертю:
Де ж ти його тіло дів?

Помстим, помстим всім сексотам
За невинну братську кров,
За Україну, за героїв,
За гарячую любов.

Спи спокійно, друже вірний,
Нам приснився хоч вві сні,
Як квітки з тобою рвали
В темнім лісі навесні.

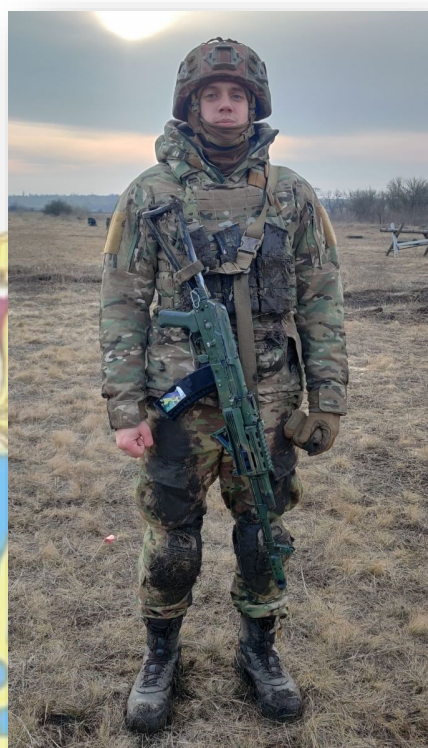
(Записав І. Юрчук у селі Сухівці Рівненського району)

3.1 .....через 80 років

Цей твір пишеться у травні 2022 року, в умовах російсько-української війни, яка розпочалася 23 лютого 2022 року. Онук автора, старший солдат Андрій Фоменко полку «Азов» захищав Маріуполь три місяці, був поранений у руку. Президент України В.Зеленський, задля збереження життя захисників міста наказав здатися у полон. Із заводу «Азовсталь» вийшло 2300 бійців. Сьогодні Андрій знаходиться у російському полоні.

У полоні

Андрій Фоменко

І навіть оця, теперішня війна з російським агресором, показує віковичне прагнення українців до політичної та соціальної волі і свободи.

На нашу думку, у селі Сухівцях має постати музейний історико-меморіальний комплекс національно - визвольного руху 40-50 років ХХ століття для патріотичного виховання майбутнього покоління українців.

**Джерела та література до Розділу V.
Село Сухівці – місце дислокації провідників ОУН-
УПА
(1949-1953 рр.)**

1. ЦДАГО, ф.1, сп. 23, спр. 5046, арк. 100-106 с.
2. Вакулка А.Ф. Ніл Хасевич – художник-борець. «...Я б'юся різцем і долотом...» - Рівне: Волинські обереги, 2005. – 68 с.
3. Ішук О., Марчук І. Життя і творчість Ніла Хасевича.— Торонто, 2011.— 430 с.
4. Мануйлик Олексій. Топкими болотами Волині і Полісся.- Рівне, 2006. – с. 416.
5. Савчин Марія. Тисяча доріг. Спогади жінки підпільно-визвольної боротьби під час і після Другої світової війни. – Київ: Смолоскип, 2016. – 540 с.
6. Сергійчук Володимир. Український здви́г: Волинь. 1939-1955. – К., 2005. – 840 с.
7. Федоришин Микола. Сухівецькі схрони Бей-Зота. – Рівне: Каіс, 2005.- с. 46.
8. В обороні волі. Серія книг «Реабілітовані історією».— Рівне 1995.— 146 с.
9. Ми у вічі сміялися смерті. Повстанські пісні.– Рівне, 1992.— 116 с.

Сухівці. Хрест на Красній горі. 2022 р.

**Розділ VI. Колгосп
(1950-1991 рр.)
§ 1. Колгоспне господарство**

Радянський Союз – Союз радянських соціалістичних республік. Наша Україна одна із республік – Українська радянська соціалістична республіка (УРСР). УРСР поділена на області, наша - Ровенська (перейменована у Рівненську у 1990 році). Клеванський район — з 1944 по 1959 рік, після «укрупнення» районів село Сухівці віднесли до Ровенського (Рівненського) району.

Колгоспи на Рівненщині згідно рішення ЦК КПРС було примусово утворено у 1949-1950 роках. У Сухівцях – колгосп імені Леніна у 1950 році. Головою призначили Купріяна Юрчука. Голова колгоспу фактично мав більше влади ніж голова сільської ради.

У селян забрали всю робочу худобу, сільськогосподарський інвентар по обробітку землі, а також «зайві» корови. Колгоспникам дозволялось тримати лише одну корову з приплодом. У кого були великі у зручному місці клуні, забирали для колгоспних потреб. ПРИВАТНІ межі на полях переорали. Все що роками наживали селяни, тепер стало колгоспним. Відповідно до статуту сільськогосподарської артїлі (так офіційно називали колгосп) вони ставали членами артїлі, де-юре на кооперативних засадах. А де-факто? Все стало державним, тобто соціалістичним. Навіть та земля, на якій було розташовано помешкання селянина-колгоспника було державною, тільки що надане йому у тимчасове користування. У випадку, якщо судили колгоспника за те, що він «крав» своє, у звичайному вирокі суду ніколи не згадувалось про кооперативну власність, а завжди трактувалось як соціалістична власність.

Коли ж селянське майно усупільнили, такі займенники як «мое» та «чуже» втратили своє офіційне значення. Тепер існував лише один займенник – «наше». Навіть восьма заповідь Господня «Не кради» втратила силу та до уваги не бралась. Адже красти можна було лише чуже, а тепер чужого не існувало. Все навкруги було «наше», тобто соціалістичним, тож можна було вже не красти, а брати своє і за це гріха не було. Причина тільки в тому, що не всім вдавалося взяти. Комуністи перевернули все з ніг на голову. Селянські традиції та звичаї, потяг до праці та суспільні відносини, засновані на приватній власності на засоби виробництва – во-

ни знищили. Працьовиті селяни-хлібороби, які були носіями добробуту людини, тепер стали жебраками, хоча день і ніч працювали на тепер уже колгоспному полі. Але жебракувати було ні в кого, тому животіли напівголодними. Спасало те, що ходили у Рівне за хлібом, купляли його за гроші, які можна було вторгувати за проданого кабанця на ярмарку у Олиці.

Всі злодії та злидарі, котрі за собою нічого не мали і паразитували на селянській праці, тепер прилаштувалися як найблище до «соціалістичної власності», тобто до добра, яке комуністи відібрали у селян-хліборобів насильно і, як авангард будівників комунізму, становилися керівниками бригад, ферми, сторожами, комірниками... Колишній хлібороб, щоб якось вижити, мусив іти до того бригадира і просити у нього коней, аби зорати свій клапчик городу.

Іншим разом ішов до комірника, і просив у нього, як милостиню сипнути йому пару кілограмів зерна, щоб зварити своїм дітям якусь затірку. Щоб догодувати до весни свою корівку, яка в основному тримала колишнього хлібороба на світі, мусили вкрасти пару лантухів сіна або соломи. Пасовища на березі були розорані аж до села Річища. Худобу випасали у лісових масивах. На шию корові чіпляли дзвіночок або калатало, щоб не загубилася серед лісу.

Появилася нова оплата за послугу чи працю – могорич. Це явище породило в селі самогоноваріння та масове пияцтво. За словами колишнього обліковця Василя Хіночика (Мороза) кожний день починався з того, що бригадир питав, чи не коле хто кабанця. Тоді вся компанія цього «начальства» їхала на «свіжину». Добробут людини тепер не залежав від працелюбства, він залежав лише від того, як, хто і де найзручніше прилаштувався до «соціалістичної власності». Ніхто фізично працювати не хотів, бо толку з цієї праці не було, що візьмеш з «ялового» трудодня. А мати в що вдягнутися та попоїсти – хотіли всі. Такі слова як «купив» та «продав» вийшли з побуту. З'явилися нові слова «загнав» або «дістав». Таку процедуру комуністи називали спекуляцією.

Поїхати десь на заробітки або на навчання без дозволу голови колгоспу неможливо. І паспорта колгоспник не мав. Не мав права і на отримання пенсії. За будь який непослух «обріжуть» города до самісінького порога. Город був для колгоспника єдиним джерелом існування.

1954 рік. У першому ряду зліва: Марія Журдюк (ур. Стафійчук) та Марія Дацюк
Стоять: Віра Іващук (ур. Ящук) та Галина Музика (ур. Михайлова)

Сухівецькі парубки 50-х років

Ланка на буряках. 1960-ті роки

Але час ішов. Появилися у селі нові професії – трактористи, водії. Василь Хіночик, Василь Федоришин, Олександр Дациук працювали спочатку на тракторах у Клеванській машинно-тракторній станції. Пізніше МТС переформатували у підприємство «Сільгосптехніка», а трактори та автомобілі появилися у колгоспах.

У 50-60 –х роках працювала колгоспна цегельня. Випалювали цеглу – «сирувку».

У 1953 році головував у колгоспі Іван Токар. Наприкінці 50-х колгосп імені Леніна перейменували у колгосп «Червоний прапор». За часів Хрущова і Брежнєва колгосп очолюють Кацал, Кулаков, Тернопольський, Копаниця, Білуха, Гордійчук. За головування Білухи у селі відбулися зміни: збудоване нове приміщення контори колгоспу, у старому розмістили поштове відділення [3, с.10]. Пізніше збудовано нову тракторну майстерню з кузнею, комору- зерносховище.

У 60-70 роках у колгоспі було 4 бригади, у кожній по 25-30 молодих та дівчат. Вирощували, льон, пізніше картоплю, цукрові буряки.

ВІДОМОСТІ						ПРО РОБОТУ												
Дата запису (рік, місяць, число)	За який день роботи	Ким працювала	Нараховано трудових днів за рік	Підприємство, де працювала	Встановлений мінімум днів роботи за рік	Нараховано за рік						Підприємство, де працювала						
						крім того, натурою			грошей (карбов.)			Голова колгоспу			Гр. та інше колгоспу			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
1948	11	Мел-сук	313	190		918-92												
1949	11	"	313	180		813-80												
1946	10	Федориш	313	200		1053-82												
1947	10	"	313	200		1063-82												
1948	10	"	311	200		139-84												
1949	10	"	307	200		1157-84												
1940	10	"	296	200		1026-84												
1941	10	"	308	200		1206-87												
1942	10	"	303	200		1084-87												
1943	10	"	306	200		1030-87												
1944	10	"	307	200		1152-87												
1945	10	"	296	200		1093-89												
1946	10	"	294	200		2041-87												

Колгоспний облік, форма № 38

ТРУДОВА КНИЖКА КОЛГОСПНИКА
№ 189

Прізвище: *Федоришина*
Ім'я: *Наталія*
По батькові: *Миколайовна*
Рік народження: *1916*
Професія: *кавалеристка*
Рік вступу в член колгоспу: *10.10.1950*

Підпис власника трудової книжки: *Федоришина*
Дата записання в трудову книжку: *10.10.1950*

Земельні ділянки: *2-го м. 1008*
Співвласник: *Федоришина*
Співвласник: *Федоришина*
Робота: *Кавалеристка*
Область (країна), республіка: *Рівненська*
Селище, місто, село, вулиця, № будинку: *Петрівка, вул. № 107*

Трудова книжка колгоспника Федоришиної Н.Т. (відомості про трудові дні і зарплату)

ВІДОМОСТІ						ПРО РОБОТУ				
Ім'я	Підрозділ	Нараховано трудових днів за рік	Кількість вироблених людино-днів або число виходів на роботу за рік	Встановлений мінімум трудових днів (або людино-днів)	Нараховано за рік					
					крім того, натурою					
3	4	5	6	7	8	9	10	11		
<i>Гурка</i>			<i>299</i>	<i>220</i>	<i>1860,54</i>					
<i>и</i>			<i>271</i>	<i>200</i>	<i>1737,46</i>					
<i>и</i>			<i>295</i>	<i>200</i>	<i>2046,89</i>					
<i>и</i>			<i>246</i>	<i>240</i>	<i>2810,42</i>					
<i>и</i>	<i>96</i>		<i>240</i>		<i>1263,8</i>					
<i>св.г.</i>			<i>38</i>	<i>170</i>	<i>471,8</i>					

ВІДОМОСТІ						ПРО РОБОТУ												
Дата запису (рік, місяць, число)	За який день роботи	Ким працювала	Нараховано трудових днів за рік	Підприємство, де працювала	Встановлений мінімум днів роботи за рік	Нараховано за рік						Підприємство, де працювала						
						крім того, натурою			грошей (карбов.)			Голова колгоспу			Гр. та інше колгоспу			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
67	11																	
65	11		<i>180</i>			<i>1820</i>												
66	11	<i>82</i>	<i>150</i>			<i>1160</i>	<i>11</i>											
62	11		<i>90,5</i>	<i>120</i>		<i>1037</i>	<i>19,3</i>											
68	11		<i>158</i>	<i>120</i>		<i>499</i>	<i>49</i>											
69	11		<i>9</i>	<i>120</i>		<i>84</i>	<i>78</i>											
69	11		<i>304</i>	<i>11</i>		<i>723</i>	<i>87</i>											
70	11		<i>170</i>	<i>220</i>		<i>619</i>	<i>34</i>											

У колгоспній коморі. 60-ті роки XX ст.

На початку 60-х колгосп мав уже два колісні трактори «білоруси». У кінці 60-х на початку 70-х рр. появилися комбайни – зернозбиральні та кукурудзяносілосні, інша техніка. Колгоспники почали отримувати зарплату. Матеріальний добробут почав поліпшуватися. Варто нагадати, що у колгоспі використовували дитячу працю. Школярі – старшокласники, замість навчання, восени збирали картоплю на полях, влітку – на току. (Автор і картоплю збирав і працював на току).

Скирдування соломи

Жнива. Колгоспний комбайн «Нива»

Перевезення зерна з поля на тік [7]

На тваринницькій фермі тримали корів, вирощували свиней та телят. Були побудовані добротні приміщення для тримання худоби. Доярки ходили три рази на день на роботу за таким графіком: зранку – з 6.00 – 9.00, в обід – з 12.00 – 15.00, на вечір – 18.00 – 21.00. Вихідний був не завжди. Отримували зарплату в середньому від 80 крб до 120 крб.

У нашій книзі висловимо своє захоплення героїзмом колгоспних жінок, які спочатку у ручну, а потім механізовано (доїльні апарати!) зуміли не тільки надоювати центнери і тонни молока, здавати державі десятки, сотні тонн вирощеного цукрового буряка, а ще тримати «три кутки в хаті», створювати та зберігати сім'ю, обробляти власний город, вирощувати дітей, давати їм освіту, одружувати, колахати внуків. А чоловіки у своїй більшості, ставали п'яничками. Пенсію колгоспники почали отримувати у 1964-1965 роках. Від 12 крб до 37 – кому як.

Довгий час завідували тваринницькою фермою Юрій Ящук та Віктор Іжелюк.

Сухівляни-колгоспники 70-х років

Голова колгоспу був головою Правління, тобто колективного органу. У таке Правління підбиралися потрібні люди і тому голова приймав рішення одноосібно. Заступником голови був парторг, тобто секретар первинної організації КПРС. Він, відповідно до районної рознарядки рекомендував та приймав у ряди КПРС сухівлян. Тракториста Дацюка Олександра, ланкову Віру Харченко. Найстаріший комуніст у селі - Шевчук Остап. Варто нагадати, що відомі автору сухівецькі парторги Гордійчук, Шпорталюк були порядними людьми, поважали почуття віруючих, допомагали пенсіонерам. Хіба винятком був голова Радухівської сільської ради, пізніше парторг колгоспу «Іскра» Калініченко (1981 – 1983 рр.). Справжній пройдисвіт.

Нова колгоспна реорганізація у 1975 році. Сухівецький колгосп «Червоний прапор» приєднують до сусіднього колгоспу «Іскра», який тепер об'єднав землі всієї Радухівської сільської ради. У селі утворено відділення на чолі з керуючим Олексієм Ящуком. Працювала рільнича бригада, тваринницька ферма, вапельня.

На току у 70-х роках.
Просушування зерна

Колгоспний тік та комора

Колгоспна вага

Вид на тваринницьку ферму наприкінці XX ст.

§ 2. Заклади

2.1. Радянська школа: від семирічки до дев'ятирічки

З приходом радянської влади семирічну школу відкрили у вересні 1944 року. В перший клас пішли і малі, і трирічні «переростки». Директором призначили Івана Андрійовича Забіяку [9].

Перший післявоєнний випуск 1951 року

Іван Корсюк

У молодших I – IV класах вивчалися такі дисципліни: українська мова, українська література, російська мова, російська література, арифметика, історія (4 клас), природознавство, образотворче мистецтво, музика і співи, фізичне виховання, трудове виховання. У старших класах замість природознавства були біологія, географія, іноземна мова (німецька). З шостого класу додавалася хімія, фізика і креслення.

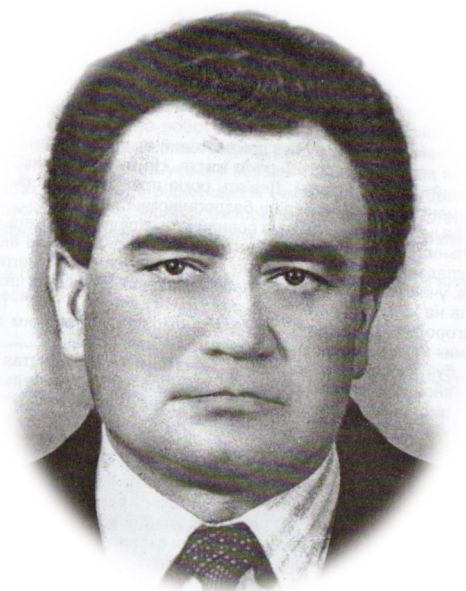
У 1966 році у село були направлені педагоги Шинкаруки: Віталій Федорович та Ганна Констянтинівна. Віталій Федорович очолив школу, а Ганна Констянтинівна була вчителькою початкових класів. Але через два роки новим директором призначено уродженця села Стацюка Анатолія Андрійовича, який працював на посаді до 1995 року. Його дружина Фаїна Гнатівна працювала вчителькою молодших класів (перша вчителька автора).

Віталій Шинкарук,
директор школи

Марія Хвиць (Бєбко)
Фото 1961 р.

Анатолій Стацюк, директор школи

Комуністичне виховання у школі.

З I по III клас всі діти називалися «жовтенята». На грудях носили значок-зірочку з зображенням Леніна (молодого Володі Улянова).

З IV класу по VI клас дітей приймали у піонери, які в обов'язковому порядку щодня носили зав'язані на шиї червоні галстуки. У деякого були і нагрудні значки. Всесоюзна дитяча піонерська організація. У школах - піонерська дружина. У школах штатними працівниками були піонервожати, які працювали з піонерами та комсомольцями.

Вожати: Ліда Борисівна – до 1966 р., Любов Петрівна – 1968-1972, Олена Аркадіївна – 1972-1974 рр., Раїса Велешко.

У класі були вибрані піонерські посади: член Ради дружини, голова Ради загону, два члени Ради загону, ланкові. Інколи випускалася стінна газета «Колючка», яка критикувала та висміювала порушників дисципліни.

У кінці навчального року для піонерів організовували піонерське свято «Вогнище» (рос. «Костёр»), та військово-патріотичну гру «Зірниця». Делегація кращих піонерів школи їздила у Клевань на районний Зліт піонерських організацій.

У комсомол приймали з 14 віку. Не всіх, лише тих, хто мав гарні оцінки та не мав правопорушень. Комсомольці носили комсо-

мольські значки – червоний прапорець з жовтим образом Леніна. Десяток комсомольців у школі – первинна шкільна комсомольська організація на чолі з секретарем.

Члени платили грошові внески кожного місяця по 2 копійки.

Вчителі колгоспної доби:

Хіночик Зінаїда Дем'янівна, українська мова та література;
Хвиць (Бєбко) Марія Олександрівна, українська мова та література;
Антон Андрійович Проценко, математика;
Василь Купріянович Колісник (завуч), математика;
Галина Полікарпівна Іванова (завуч), математика;
Лідія Трохимівна Колісник, російська мова та література;
Світлана Миколаївна Качанівська, російська мова та література;
Січкарук Віра Павлівна, хімія, біологія, людина;
Нестерук (Щербина) Наталія Семенівна, історія;
Стафійчук Валентина Миколаївна, історія;
Мохель Степан Климович, фізика, креслення;
Бєбко Марія Федорівна, вчитель початкових класів;
Стацюк Фаїна Гнатівна, вчитель початкових класів;
Стацюк Анатолій Андрійович (директор), німецька мова;
Нестерук Анатолій Лукашович, трудове виховання;
Вчителі фізкультури часто змінювались, майже щорічно...
Анатолій Чорнобай з Старожукова, Юрій Мачука з Дерев'яного, автор (1982-1983 рр.).
Журдюк (Стафійчук) Марія Мусіївна, бібліотекар.

На початку 70-х років у школі працювала їдальня. Суп коштував 4 коп., котлета з гарніром - 19 коп., чай - 2 коп.

З 1987 року школа стає дев'ятирічкою. Приймають до школи дітей віком 6-ти років. Першою вчителькою шестирічок стала Савчик (Шевчук) Софія Остапівна.

Фаїна Гнатівна Стацюк
з 1б-класом, 1967 рік

Вчителі Степан Мохель, Анатолій Стацюк, Наталія
Щербина, Віра Січкарук з 8б класом, 1974 р.

У першому ряду сидять вчителі: (зліва направо):
Валентина Миколаївна Стафійчук, Василь Купріянович та Лідія
Трохимівна Колісники, Раїса Велешко, Віра Павлівна Січкарук,
Анатолій Андрійович Стацюк (директор), Галина Полікарпівна Іва-
нова, Марія Олександрівна Хвиць (Бєбко).

2.2. Сільський клуб: осередок культурно-освітньої роботи

З метою пропаганди комуністичного виховання та організації дозвілля у 50-х роках було відкрито культурно-освітню установу – сільський клуб у колишній церковній хаті. Щонеділі привозили із Клевани кіно. Для молоді організовували танці. З 1952 року завклубом працював Іван Захарович Іващук [4, с. 119]. Початкову музичну освіту він отримав від

Іван Іващук

свого батька Захара та директора школи Томаша (гра на скрипці та домрі). Пізніше очолила заклад молода дівчина Надія Свінтозельська [8]. А з 1961 року заклад очолив молодий сухівлянин Микола Юхимович Дзекан. Баяніст. Поет, самодіяльний художник, чудовий менеджер культури. Працював на цій посаді до пенсійного віку. Організатор художньої самодіяльності, режисер постановок різних заходів і вистав, вечорів танців для молоді. Автор у 1973 році грав роль бійця у виставі «Казка про Мальчиша-Кабальчиша», режисером-постановником якої був Микола Юхимович. Вокальний ансамбль, агітбригада, драматичний колектив, ВІА (вокально-інструментальний ансамбль). Залишив великий творчий спадок: нині сільські аматори виконують оброблені ним пісні, школярі на заходах читають його вірші, а стіни клубу прикрашають його картини.

Микола Дзекан

Надія Свінтозельська

Нове приміщення клубу було побудоване наприкінці 60-х років. Була встановлена кіноапаратура для демонстрування кіно. Спочатку кіномеханіком працював Петро з Голишева, пізніше - Марія Мілетіївна Дзекан.

Танцюють у клубі Ліда Юшук, Олена Заремба, Тетяна Літвінчук.
Фото 1974 року.

Сухівецька клубна агітбригада концертує на жнивах. Баяніст М. Дзекан.
Фото 1973 року

2. 3. Сільська бібліотека

У приміщенні сільського клубу була відкрита бібліотека, завідувачка - Ревко Віра Пилипівна. Пізніше сільську бібліотеку перенесли у приміщення колишньої колгоспної контори.

2.5. Пошта

На початку 70-х років у старому приміщенні колгоспної контори відкрили поштове відділення.

Завідувачкою Сухівецьким відділенням довгий час працювала Зоя Ющук.

Поштарі: Василь Котюха, Стафійчук Ганна, Ящук Любов, Микола Заводницький.

Пізніше поштове відділення очолила Раїса Велешко, згодом Микола Заводницький.

Приміщення пошти нині розташоване у колишній колгоспній конторі.

2.4. Медпункт

Після війни, у 1946 році медпункт був розташований у будинку репресованого Федоришина Якова Михайловича (крім того, у кінці 40-х тут була бібліотека і проживали переселенці з Польщі.)

У 70-х роках ХХ ст. фельдшером працювала Надія Бебко, постійною санітаркою - Марія Юрчук (Манька Реїха).

Пізніше очолила фельдшерсько-акушерський пункт уродженка села Руслана Ящук (Труш).

З історії цього будинку:

... В кінці ХІХ та на початку ХХ століття тут була садиба Михайла Федоришина. Він проживав тут з дітьми Григорієм, Яковом, Євгенією, Федорою, Мотроною. Діти виросли і створили свої сім'ї. У батьківській хаті залишився жити Яків. Відомо, що він був активним членом та співробітником Сухівецької Прогресивної Програми 30-х роках ХХ ст.. Цілком очевидно, що свідомим українцем був вихований його син Дмитро. У 1943 році він став вояком Української повстанської армії. Загинув у боротьбі з радянськими окупантами. А Яків з родиною був репресований і був виселений у Сибір. Через 10 років повернулися в Україну і проживали у Кривому Розі.

1992 рік. Родина Якова Федоришина отримала реабілітацію. До Рівного приїхала дружина Якова (знайшла автора у приміщенні Рівненського райвиконкому). Спогади. Отримала державну компенсацію за своє несправедливо конфісковане сухівецьке господарство — 12 тисяч купоно-карбованців.

§ 3. Церковне життя

3.1. Православна церква Святої Покрови

Церква була побудована і освячена як греко-католицька. У 1831 році синод Російської православної церкви силовим методом забрав храм і майно під свою юрисдикцію. Спроби сухівецьких парафіян вирватись від російського впливу були у 40-х та 1994 роках ХХ ст. та безрезультатно.

У важкі воєнні і післявоєнні роки настоятелем Сухівецької церкви був о. Іван Калішевич. Під час війни німці хотіли зняти з дзвінці дзвони. Однак сухівляни завезли їх на х. Жуківщину і закопали на садибі Марії Прокопівни Червоної. Її брат був в УПА, за що їхня родина була депортована у Сибір. Про ці дзвони автор довідався від свого дядька Йосипа Федоришина, який одружився на Жені, дочці Марії Червоної. За те, що вони переховували сухівецькі дзвони, о.Калішевич їх повинчав у церкві безкоштовно (через два роки там вінчався мій батько Василь і теж хотів безкоштовно, але о. Іван Калішевич відмовив).

З 1954 по 1986 рр. настоятелем Свято-Покровської церкви був о. Петро Вар'янок. Його замінив о.Олександр Малевич. Псаломщиком, регентом хору був Володимир Акерман.

Побут та звичаї села формувались на укладі християнської моралі – введення в храм на 40-й (або пізніше) день від народження дитини, похрещеної раніше. Вінчання в день весілля, панахида під час похорон померлих. А також панахида на 9-й, 40-й день після смерті та в роковини.

Святкували два престольні празники – Петра і Павла 12 липня та Покрову 14 жовтня. Зїзджаються батюшки з околиць, виспівують хвалу Господові-Творцеві, утверджують

Свято-Покровська церква у Сухівцях. 1960 р.

Слово Боже, а з ним віру, надію та любов між народом. За давньою традицією в ці дні до своїх родичів прибувають гості. Спочатку ідуть до церкви, а після служби гостюють допізна у домівках.

Прихожани Сухівецької церкви у 50–ті роки XX ст. [6]

Престольне свято Петра і Павла.
80 – ті роки XX ст.

3.2. Церква Євангельських Християн Баптистів

Перші відомості про протестантську Церкву Євангелістів у нашому краї знаходимо у 1913 році [с. 16]. На греблі, коло городища у селі Новожуків християни-гусити заспівали християнський псалом «Человека сердце жаждет». Це ще були не п'ятидесятники, і не баптисти, а євангелісти: Яблонський Антон з дружиною Галиною, Лобащук Остап, Мешков Антон. В 1920 році служіння перенесли з Новожукова від Яблонського до Радухівки. Служіння тут проводили до 1945 року. За ініціативою Присяжнюка Андрія після війни була створена церква у Сухівцях. Пресвітерами були: Ткачук Семен, Романов Іван, Нестерук Василь, Корнійчук Данило, Андрій Кузьмич (прізвище невід.), Музика Григорій [2].

Місцями проведення служби були хати Стацюка Андрія, Стацюка Макара, Присяжнюка Андрія, Лисюка Василя. У 80-х роках ХХ ст. віруючі Сухівецької церкви ЄХБ купили будинок у Івана Сінокопчука і облаштували там Дім молитви.

Дім Молитви церкви ЄХБ сьогодні
Фото В. Опанащука

Використані джерела та література до Розділу VI. Колгосп

1. Демчук Петро. Розгалужене дерево чеських християн-гуситів. Історія церков ХВЄ с. Новожуків та с. Макотерти. – Рівне, 2018. – 48 с.
2. Інформація Бєбка Миколи Федоровича, 1959 року народження, члена ЄХБ.
3. Рєвко Оксана. Село моє тополине. – Луцьк, 2006. – 34 с.
4. Столярчук Богдан. Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник – Рівне, 2011. – 286 с.
5. Сайт Сухівецької гімназії.
6. Світлини з історії Сухівецької церкви надав Іван Ящук, 1960 р.н.
7. Світлини з колгоспного виробництва надала Марія Миклашевська, 1937 р.н.
8. Інформацію і фото завідувачки клубом Надії Свінтозельської надав Василь Тихонович Ліснічук, 1941 р.н.

Церква. Вид з півночі

Розділ VI. Незалежна Україна.

§ 1. Перші кроки державотворення

1.1. Пробудження

Здобуття Україною Незалежності 24 серпня 1991 року, про яку віками мріяли селяни і за яку поклали голови десятки сухівлян, стало реальністю. Це радикально змінило умови її історичного розвитку. Незалежність поставила перед суспільством нові завдання – першочерговим виступало державотворення.

Варто згадати уродженців села Андрія та Миколу Шевчуків, які на той час проживали у с. Зоря і були активними учасниками Народного Руху у 1989-1991 рр., першими демократичними депутатами Рівненської районної ради.

Перші кроки нашої незалежності у селі були невпевненими. Важливу роль у розгортанні політичної активності відігравали засоби масової інформації. Вони почали публікувати та транслювати матеріали, які раніше були заборонені комуністичним режимом. Це, зокрема, стосувалося «білих плям» нашої історії, матеріалів про масові репресії 40-50 - х років, антинародну політику держави.

Нова українська влада почала видавати грошову компенсацію колишнім репресованим, у яких були вилучені державою хати та господарський інвентар. Зокрема, вдова Якова Федоришина (у їхній хаті знаходився медпункт), отримала грошову компенсацію у розмірі 12 тисяч купоно-карбованців.

Почали реалітовувати повстанців УПА та репресованих.

У 1992 році у Сухівці завітав київський кінорежисер Михайло Ткачук. Він знімав документальний фільм про Ніла Хасевича «Здобути або не бути». У селі повіяло рідним, давно забутим. Люди почали просипатися від забуття. Ще оглядаючись, почали згадувати справжні історичні події, які відбувалися у селі у 40-х роках. Сусід автора, Володька Лобащук почав розповідати про своє перебування в лавах УПА...про бій його сотні у селі Руда-Красна з червоними партизанами полковника МГБ Медведєва.

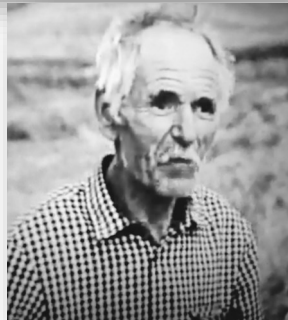
Кінорежисер знайомився з колишніми сухівецькими повстанцями, активістами національного Відродження.

Активісти, Роман Велешко, Віталій Ящук, Микола Дзекан виготовили і встановили великого хреста на колишньому хуторі Лавріна Стацюка, на місці загибелі художника-повстанця Ніла Хасевича. Син Лавріна, Анатолій, активно допомагав упорядковувати батьківське історичне обійстя.

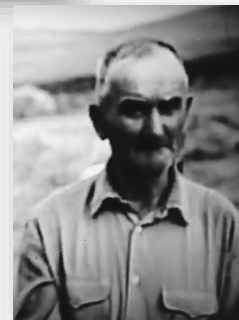

Пізніше, Михайло Ткачук скаже, що «...знімаючи цей фільм, ми немовби боролися з тим хаосом нашої сфальсифікованої історії, намагалися якось упорядкувати наш заплутаний і складний світ».

Цього ж року, об'єднавши зусилля рухівців, сільської ради та відділу культури Рівненської райдержадміністрації, постав пам'ятник ще мало відомому художнику, члену ОУН-УПА Нілу Хасевичу на місці загибелі Героя — садибі Стацюків.

Роман Велешко

Віталій Ящук

ІА. Здобути або не бути

Кадри із фільму М. Ткачука
«Здобути або не бути». 1992 рік.

1.2. Церковне протистояння

В 1994 році в селі була створена громада Української православної церкви Київського патріархату. Однак, в силу неофіційної підтримки органами державної влади та місцевого самоврядування у селі утвердилася православна церква Московського патріархату.

Ситуацію про церковне протистояння у Рівненській області добре відздеркалює стаття о. Юрія Велігурського та стаття парафіян села Сухівці опубліковані у газеті «Волинь» у 1994 році.

**МІЖКОНФЕСІЙНА СУЄТА
НА РІВНЕНЩИНІ І ХТО Є ІСТИНА**

"Без духовного відродження не може бути ніякого відродження". Ця фраза зараз змушує задумуватись багатьох людей, які визнають цю прописну істину. І навпаки, зрозуміло й те, що хто впливає на вашу душу, той формує ваш світогляд, той деякою мірою володіє вами. Отож і точиться така запекла боротьба за наші душі. Тому не шкодують для цього ні коштів, ні місіонерів наші та далекі "доброзичливі".

Скільки чинників духовного відродження не існувало б, але найвища роль тут належить Церкві. Тому щасливий той народ, об'єднаний однією церквою, яка служить найвищим інститутом моралі, законоположником взаємовідносин. На жаль, наша Україна до таких "щасливих" не належить. Сьогодні на спустошену більшовиками Україну густими кодонами посунули братолюбні ім мало простору для духовного розвитку на матеріалі або вони вже збанкрутували серед своїх. Лізуть вони в душу, в квартиру, накидаються з літературою і агітматеріалами і майже всі стверджують: "Істина у нас!" Хоч і пересічній людині повинно бути зрозуміло, що той, хто претендує на монополію істини, той гордець, тобто з грецької - д'яволос. Та найбільша напруга, найбільше конфліктних ситуацій на нашому терені, православними Київського та Московського патріархатів. І думаю, що історики віддадуть належне цьому процесові (і в недалекому майбутньому), без лукавства і пристрастей дадуть оцінку і яничарству, і фарисейству, і духовному подвигу багатьох учасників цієї боротьби. А поки що ми лише учасники, спостерігачі...

Напевно, ніхто не поставить твердолобство у вину тим, хто дійсно непросвічений, хто подитячому вірить. Христос говорив слов'янською, а українською - сатана. Але стократ винен той, хто знає, що він лукавить, що затуманює свого непросвіченого брата. Тому багато людей, з ледь помітною вірою у Всевишнього, через різні нав'язані конфлікти не йдуть до храму. У кращому випадку вони йдуть до клубів по вивченню Святого Письма, а клуби ті чомусь називають себе церквами.

У чому ж причина протистояння двох християнських церков? Вона зрозуміла і ясна, як білий день для тих, хто не обманює себе. Московський патріархат не визнавав і, напевно, ніколи не визнає Україну незалежною з її славною історією. Лавина балачок прокотилась, що УПЦ (Київський патріархат) є католицька, неканонічна, неблагословенна, не-не-не...

Мало хто здатен на духовний подвиг, мало хто дбає про спокій свого народу. Боляче дивитись на монастирі, наші прадавні святині, які є сьогодні на й р а к ц і й н і ш и м и , проросійськими, проімперськими калонами, які виливають всяку каламуть на ідею державності України. Приймавши у свої помешкання монахів із Росії, обробляють прочан яничарським духом. Та імперії уже не зберегти, "шановні" владики. Прийшов їй кінець. Тож служителям Божого Престолу якраз слід подумати і про власне спасіння та спасіння брата. Але гріх став панівним, нормою життя. Матеріалістичні, політичні й іншідоло затьмарили людям очі на істину.

Українська, прадідівська Церква, що від Володимира Великого, має найменше підтримки з боку держави і найменше прав на рідній землі. Де таке ще є у світі, щоб рідна Церква, рідна мова були упосліджені? Ні референдум, ні закони, ні пропозиція про почергове Богослужіння, ніщо не дало гарантії повноправ'ядля УПЦ (Київський патріархат). О, як боїться почергового служіння ієрархія Московського патріархату. На якій тільки хитрощі, на який обман, на які підступи не йдуть його прибічники, щоб утримати під своїм впливом більше неспівомових, темних людей. Знають же, що коли люди почують службу рідною мовою, моління за рідну землю, а не за "великага гаспадіна, нашого Алексія II", то більше не повернуться у лоно "єдиної і неделимої"...

Так, у нас зараз, які тисячоліття тому, є гостра потреба християнізації. Але проводити її у стані такої міжконфесійної боротьби майже неможливо. Тому-то проростають у нас чужі по духу і суті віри, захоплюючи молодь обіцянками легкого царства небесного... А наша свята Церква жде і ніяк не дждеться тих священників, пресвітерів, єпископів, котрі відкриють нову сторінку у житті православного віросповідання, у якій би свіжо, по-новому творчо забриніла хвала Господу нашому та встановилась Істина.

**Юрій ВЕЛІГУРСЬКИЙ,
протоієрей.**

Цього тридцять найбільш ЦНБ і зробили етночистку двадцять років голод Біб неділі Співр Погр влосі двері виходили швидкого Пож вого визн фос мате книз без рад кубе наш вел одн оче Поі спі від Наі Поі уві абі біл бу од ос сь св ліше учасники, спостерігачі...

ХТО ТАКІ АКТИВІСТИ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ?

Є в селі Сухівці Рівненського району Свято-Покровський храм, що належить до Української Православної Церкви. От тільки не вдається вирішити проблеми офіційним, законним шляхом. Як і завжди, причина конфлікту - в наших проросійських друзях, себто в парафіянах УПЦ - Московський Патріархат. Їхній священник Олександр Малевич церковної освіти не має, до прийняття священного сану був підготовлений церковним старостою Романом Велешком та псаломщиком Володимиром Акарманом, проголошує з амвону, що проповіді не можна читати рідною мовою, а УПЦ - Київський Патріархат - сатанинська церква...

Отаке-то! Болгари, виявляється, можуть молитися болгарською. А українці на рідній мові не мають права. Бо сатанинська. Коли ж Роман Велешко і Володимир Акарман запропонували Олександрю Малевичу перейти до Київського Патріархату, він нібито погодився, але потім, вигадавши якісь поважні причини, за допомогою дільничного відібрав ключі від церкви, переосвятив її, бо ж було колись

богослужіння українською, а це, на думку «святого» отця Малевича, не від Бога, а від диявола. Коли ж приїхав у село священник Київського Патріархату, не допустив його до служби, хоч існувало вже рішення про проведення богослужіння почергово. Мотивував це знову ж таки тим, що після кожного такого богослужіння церкву необхідно переосвячувати.

Має Олександр Малевич і

селі. Це д, як не мови. нити як по всіх до вести ою, буде е в тако- що свого кала дітей свята, а віруючою.

Тут не виправдаєшся словами: «Це був такий час...»

От і виникає запитання: то хто ж руйнує нашу віру?

**Парафіяни
Свято-Покровської церкви
УПЦ Київського Патріархату.**

А ось результат діяльності російської церкви: така собі невинна табличка - як печатка «руського мира» на терені села. Ще й викарбувано на камені... це було у 2016 році, а у 2022 році російське військо вже «захищає» в Україні свою мову ...від нас...

А ще багато стоїть по селі хрестів з російськими табличками...встановленими напередодні російсько-української війни...

§ 2. Господарство. Земля

Після проголошення Незалежності України радянські колгоспи перестали функціонувати. Почалися масово створюватися колективні сільськогосподарські підприємства. Сухівляни відокремились від КСП с. Іскра і в 1996 році створили КСП «Мир», головою Правління обрали Володимира Ревка. Земельні угіддя були розпайовані між колишніми колгоспниками. На одну людину припало біля трьох гектарів орної землі та менш гектара сінокосу. Власники паїв могли самі розпоряджатися землею.

Однак самотужки господарювати виявилось непросто, тому з березня 2001 року земельні угіддя КСП «Мир» (паї) передали у господарювання агропромислової корпорації «Зоря», яке на той час очолював Володимир Плютинський. У селі Сухівці було створене відділення корпорації на чолі з В. Ревко. Відділення обробляло 3000 га орних земель, на тваринницькій фермі – 500 голів ВРХ. Було працевлаштовано 110 мешканців села.

У 2013 році сухівецькі пайовики вийшли із корпорації «Зоря» і передали 3050 га орної землі у обробіток для фермерського господарства «П'ятигірське», яке створили і очолювали Станіслав Середюк з братом Юрієм (Юрій трагічно загинув у ДТП у 2016 р.), нині тут працює син Юрія Ігор.

Фермерське господарство «П'ятигірське» вирощує насіння кукурудзи, соняшнику, пшениці, ярого і озимого ячменів, сою.

На Сухівецькій тваринницькій фермі 671 голів великої рогатої худоби, корови дійні. А також - відгодівля та молодняк.

З пайовиками розраховуються зерном і грішми.

Станіслав Середюк

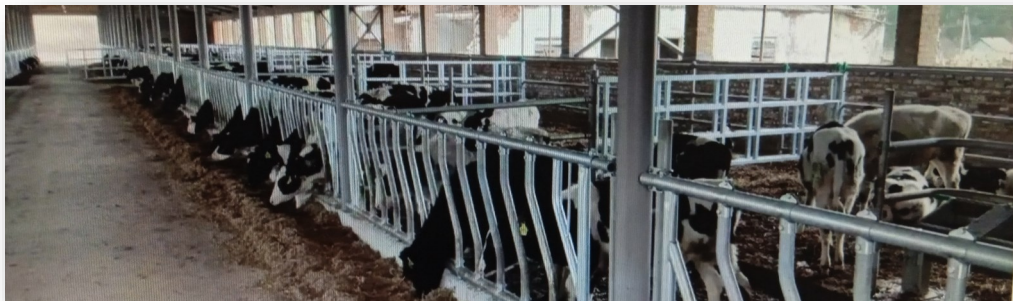

Сухівецьке відділення ФГ "П'ятигирське"

Керівник Володимир Ревко

Вирощуємо насіння кукурудзи, соняшнику, пшениці, ярого і озимого ячменів, гречки, сої та інших культур. Доступні ціни та гарантія врожаю дозволили нам піднятися на високу ступінь якості, яку визнали і високо оцінили європейські експерти.

Сухівецьке відділення фермерського господарства "П'ятигирське" розпочало свою роботу у 2013 році. Будівлі придбані Сухівецького відділення у 2013 році, шляхом викупу майнових сертифікатів членів колишнього колективного сільськогосподарського підприємства по 100 % вартості, у 2021 році нерухомість об'єднано в цілісний майновий комплекс, присвоєно поштову адресу: вул. Б.Хмельницького, буд. 82-І. Цілісний майновий комплекс розташований на земельній ділянці площею 9,2449 га, кад.№ 5624687900:01:003:0153 [6].

На Сухівецькій фермі сьогодні.
Фото із сайту ФГ «П'ятигирське»

§ 3. Торгівля та бізнес

У центрі села працює магазин від Клеванського споживчого товариства, який торгує продуктами та товарами повсякденного побуту.

Крім того, окремі сухівляни стали підприємцями.

**ФОП ФЕСЮК ІГОР
ВОЛОДИМИРОВИЧ**

Стан зареєстровано

Основний вид діяльності 43.34 Малярні роботи та скління

Адреса реєстрації Україна, 35335,
Рівненська обл., Рівненський р-н, село
Сухівці, ВУЛИЦЯ ЛІСОВА, будинок

**ФОП ПАРХОМЕЙ ВІКТОР
ВОЛОДИМИРОВИЧ**

Стан припинено

Основний вид діяльності 16.10 Лісопильне та стругальне виробництво

Адреса реєстрації Україна, 35335,
Рівненська обл., Рівненський р-н, село
Сухівці, ВУЛИЦЯ БОГДАНА
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО, будинок

**ФОП ШЕВЧУК АНДРІЙ
ОСТАПОВИЧ**

Стан припинено

Основний вид діяльності 45 Оптова та роздрібна торгівля автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт

Адреса реєстрації Україна, 35335,
Рівненська обл., Рівненський р-н, село
Сухівці, ВУЛИЦЯ Б.ХМЕЛЬНИЦЬКОГО,
будинок

**ФОП СТАФІЙЧУК ВОЛОДИМИР
ІВАНОВИЧ**

Стан зареєстровано

Основний вид діяльності 47.89 Роздрібна торгівля з лотків і на ринках іншими товарами

Адреса реєстрації Україна, 35335,
Рівненська обл., Рівненський р-н, село
Сухівці, ВУЛИЦЯ ВОЛИНСЬКА, будинок

**ФОП СТЕПАНЮК ОКСАНА
РУСЛАНІВНА**

Стан зареєстровано

Основний вид діяльності 56.30 Обслуговування напоями

Адреса реєстрації Україна, 35335,
Рівненська обл., Рівненський р-н, село
Сухівці, вул.Замкова, будинок

ФОП ГОЛИК ОЛЕНА ЮРІВНА

Стан зареєстровано

Основний вид діяльності 62.01 Комп'ютерне програмування

Адреса реєстрації Україна, 35335,
Рівненська обл., Рівненський р-н, село
Сухівці, ВУЛИЦЯ ВОЛИНСЬКА, будинок

**ФОП СТАФІЙЧУК ОЛЕГ
ВАЛЕРІЙОВИЧ**

Стан **!** припинено

Основний вид діяльності **63.11** Оброблення даних, розміщення інформації на веб-вузлах і пов'язана з ними діяльність

Адреса реєстрації **Україна, 35335, Рівненська обл., Рівненський р-н, село Сухівці, ВУЛИЦЯ ПОЛЬОВА, будинок**

**ФОП СТЕПАНЮК МИКОЛА
РУСЛАНОВИЧ**

Стан **✓** зареєстровано

Основний вид діяльності **31.09**
Виробництво інших меблів

Адреса реєстрації **Україна, 35335, Рівненська обл., Рівненський р-н, село Сухівці, вул.Замкова, будинок**

**ФОП ХІНОЧЕК МИКОЛА
ПЕТРОВИЧ**

Стан **!** припинено

Основний вид діяльності **52.62** РОЗДРІБНА
ТОРГІВЛЯ З ЛОТКІВ ТА НА РИНКАХ

Адреса реєстрації **Україна, 35335, Рівненська обл., Рівненський р-н, село Сухівці, ВУЛИЦЯ САДОВА, будинок**

На автобусній зупинці у Сухівцях.2022

Від автора: «...гарно почуваю себе на автобусній зупинці, яку впорядкував за власний кошт мій син Іван...»

§ 4. Соціальна сфера

4.1. Сухівецька школа у новітню добу

1991 рік. Школа проходить складний шлях трансформації: від радянської освіти до української. Директор школи Анатолій Стацюк викинув партійний білет атеїста і став членом церкви ЄХБ, як і його батько.

Марія Бебко

У лютому 1995 року передчасна смерть обриває життя довгорічного керівника школи Стацюка Анатолія Андрійовича. Школу очолює Бебко (Хвиць) Марія Олександрівна. Неймовірний трудоволік. Як вона любила дітей! Але трапилася біда. Упала з велосипеда, пошкодила голову і через деякий обірвалося її життя.

На початку 90-х років у класах школи максимальна кількість 14-15 учнів.

З 1997 року до 1999 року директором школи працює Ревко Оксана Володимирівна. Невдовго працював директором Олександр Велигдан. Потім школу очолила місцева краєнка Зінчук Олена Володимирівна, яка працювала на цій посаді до 2014 року. Саме вона ініціювала відзначити ювілей села у 2006 році.

З серпня 2014 року керівником школи стала педагог-організатор Гусік Любов Олександрівна.

У школі діє дитяча організація „Веселка”. Працює туристичний гурток, на громадських засадах гурток „Дивослово”.

До послуг учнів та вчителів кімната школяра, обладнана музичним центром, телевізором та комп'ютером, кабінет інформатики з послугами інтернету.

Сухівецька загальноосвітня школа I - II ступенів Рівненської районної ради Рівненської області.

З 2021 року:

Сухівецька гімназія Зорянської сільської ради Рівненського району Рівненської області.

Місцезнаходження: 35335 Рівненська область Рівненський район село Сухівці, вул. Богдана Хмельницького, 44-А.

Форма власності: комунальний заклад Зорянської сільської ради.

Гімназія з дошкільним відділенням та початковою школою.

Основні напрямки діяльності: організація навчально-виховного процесу через реалізацію навчальних планів та програм для загальноосвітніх шкіл I - II ступенів; реалізація Програми національного виховання на 2008 - 2020 роки; забезпечення функціонування системи учнівського самоврядування.

Організаційна структура закладу: Навчально-виховний процес для учнів школи здійснюється в одну зміну.

У школі наявний комп'ютерний клас, у якому знаходиться 5 комп'ютерів, є електронна пошта, шкільний сайт.

Організовано роботу методичних об'єднань учителів початкових класів, вчителів суспільно-гуманітарних дисциплін, класних керівників.

Школа працює над науково-методичною проблемою «Виховання в учнів стійкої позитивної мотивації до навчальної діяльності як важливого фактора формування соціально активної особистості».

Навчальний процес забезпечує 15 учителів, 4 з них мають вищу категорію, 5- першу, 5- другу та 1 бакалавр. Обслуговуючий персонал - 8 працівників.

Станом на 01 вересня 2021 року у складі колективу гімназії:

- 12 педагогічних працівників, в тому числі директор гімназії та педагог-організатор;
- 1 вихователь дошкільного підрозділу;
- 8 працівників обслуговуючого персоналу.

Гусік Любов Олександрівна, директорка.

Шелестюк Марія Петрівна, заступник директора з навчально-виховної роботи до 2017 року.

Любов Гусік

Марія Шелестюк

Міркова Вікторія Володимирівна, вчителька початкових класів, керівник методичного об'єднання вчителів початкових класів.

Ошманіна Людмила Василівна, вчителька початкових класів, керівник методичного об'єднання класних керівників.

Ревко Оксана Володимирівна, вчителька зарубіжної літератури, керівник методичного об'єднання.

Оксана Ревко

Людмила Ошманіна

Вікторія Міркова

Ходорчук Катерина Володимирівна, вчителька біології.
Труш Юрій Петрович, вчитель трудового навчання.
Жарський Михайло Віталійович, вчитель фізичної культури, керівник туристичного гуртка, голова профкому.

Михайло Жарський

Катерина Ходорчук

Юрій Труш

Ройчук Наталія Тарасівна, вчителька англійської мови.
Переходько Тетяна Олександрівна, вчителька фізики.
Фінчук Віктор Олександрович, вчитель географії.

Наталія Ройчук

Віктор Фінчук

Тетяна Переходько

Шкара Валентина Юхимівна, вчителька української мови і літератури, керівник гуртка «Дивослово».
Ющук Олена Володимирівна, вчителька історії, керівник краєзнавчого гуртка.
Поважук Тетяна Олексіївна, вчителька німецької мови.

Тетяна Поважук

Олена Юшук

Валентина Шкара

Наглюк Микола Володимирович, вчитель початкових класів.

Мишков Віктор Ярославович, вчитель історії.

Бондарчук Наталія Миколаївна, вчителька німецької мови

Віктор Мишков

Наталія Бондарчук

Микола Наглюк

Мишкова Наталія Володимирівна, педагог-організатор, вчителька географії.

Суша Світлана Василівна, вчителька початкових класів.

Рожко Надія Михайлівна, вчителька початкових класів.

Наталія Мишкова

Світлана Суха

Надія Рожко

Ящук Оксана Петрівна, вчителька початкових класів.
Шепель Тетяна Сергіївна, вчителька англійської мови.
Дяченко Юлія Юріївна, вчителька англійської мови та зарубіжної літератури.

Оксана Ящук

Тетяна Шепель

Юлія Дяченко

Надзьон Олександр Степанович, вчитель фізичної культури.
Дацюк Олена Григорівна, вчителька початкових класів.
Свистун Тетяна Романівна, вихователька.
Кушнір Інна Миколаївна, вихователька.

Олена Дацюк

Інна Кушнір

Олександр Надзьон

Тетяна Свистун

Досягнення...успіхи...перемоги

В 2016 році за результатами районного огляду- конкурсу «Кращий загальноосвітній навчальний заклад року» (серед навчальних закладів I- II ступенів) педагогічний колектив зайняв II місце.

В листопаді 2016 року колектив учнів одержав подяку управління освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації за проведення щорічної Всеукраїнської акції «День юного натураліста».

В 2016 році дует у складі Ющука Іллі (учня 8 класу) та Ющук Надії (учениці 9 класу) зайняли II місце в районному огляді- конкурсі української естрадної пісні «Юна зірка» серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

В 2016 році Писарець Катерина (учениця 8 класу) зайняла III місце в II етапі Всеукраїнської олімпіади з біології.

У жовтні 2017 року дует у складі Ющука Іллі та Хіночика Олександра, учнів 9 класу, зайняли III місце в районному огляді-конкурсі української естрадної пісні "Юна зірка" серед учнів загальноосвітніх закладів.

Ілля Ющук та Олександр Хіночик

В 2017 році Писарець Катерина, учениця 9 класу зайняла III місце на районній олімпіаді з математики.

У грудні 2017 року нагороджено школу дипломом та кубком комунального закладу "Центр спорту Рівненського району" Рівненської районної ради Рівненської області, за активну участь в обласному конкурсі «Зимові рекорди» у рамках Всеукраїнських спортивних заходів «Спортивна зима» в навчальних закладах Рівненської області.

Педагогічних працівників (Мишкова В.Я., Міркову В.В., Ошманіну Л.В. нагороджено грамотами відділу освіти Рівненської райдержадміністрації в районному конкурсі-ярмарку педагогічних ідей.

Вчителя географії Мишкова В.Я. нагороджено дипломом РОІППО за актуальність змісту та практичне спрямування методичної розробки, поданої на обласний конкурс-ярмарок педагогічної творчості у номінації «Географія», грамотою національного університету «Острозька академія» та Громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів із духовно-морального виховання» як лауреата фестивалю-конкурсу «Учитель року духовно-морального спрямування-2018» за високий виховний потенціал уроків духовно-морального спрямування, подякою за наукове керівництво та підготовку конкурсанта на XVIII Всеукраїнський конкурс учнівських робіт «Історія і уроки Голокосту».

Учнів нагороджено за участь у конкурсі з українознавства «Патріот-2018» та Всеукраїнській українознавчій грі «Соняшник».

Учень 9 класу Шкара А. нагороджений грамотою лауреата XVIII Всеукраїнського конкурсу учнівських робіт «Історія і уроки Голокосту».

Нагороджено учениць 9 класу - Писарець К. та 7 класу - Власюк К. грамотами відділу освіти Рівненської райдержадміністрації за III місце в конкурсі «Юний інформатик»

Бєбко Дарина, учениця 8 класу зайняла III місце в районній олімпіаді з фізики та історії.

Писарець Дмитро, учень 8 класу зайняв II місце з метання м'ячика на дальність у змаганнях з легкої атлетики в залік районної Спартакиади школярів 2018-2019 навчального року.

Тріо у складі учня 4 класу Васерука Богдана, учениці 4 класу Свинцицької Анастасії, учениці 3 класу Бебко Світлани зайняло III місце у районному огляді-конкурсі української естрадної пісні «Юна зірка».

2019-2020 н.р.

Квартет у складі Гусак Катерини, Дацюк Аліси, Бебко Світлани, Лекай Маргарити, учениць 4 класу зайняв III місце у районному огляді-конкурсі української естрадної пісні «Юна зірка».

Свинцицька Анастасія, учениця 5 класу зайняла II місце у районному етапі новорічно-різдвяної виставки «Новорічна композиція».

Школа зайняла III місце у районному конкурсі «Олімпійський куточок-2019», III місце у змаганнях з шашок в заліку районної Спартакиади школярів 2019-2020 навчального року.

Харчук Анастасія, учениця 8 класу зайняла III місце в районній олімпіаді з математики, фізики та біології.

xxx

25 листопада 2021 року відбулися урочистості з нагоди 116 річниці від дня народження Ніла ХАСЕВИЧА, українського художника-графіка, громадського і політичного діяча, члена ОУН і УГВР.

Захід відбувся біля пам'ятного знаку на місці загибелі героя. У цій події взяли участь (на фото): Оксана ДМИТРУК, головний спеціаліст відділу, Іван ФЕДОРИШИН, староста Радухівського старостинського округу, Наталія ДЕМ'ЯНОВА, завідувачка відділу з основних видів діяльності центру, Олена ШКІНДЕР, начальник відділу освіти, сім'ї, молоді, спорту, культури та туризму Зорянської сільської ради, Любов Гусік, директорка гімназії, Максим МАЛЮТЧИК, директор Центру культури і дозвілля «Палац Зоря», Вікторія ГНАТЮК, завідувачка Сухівецького сільського клубу.

На нашу думку, у перспективі школу сільська рада ліквідує, учні перейдуть вчитися у Новожуківський ліцей. А в школі доцільно створити туристичний музейний центр та хостел для туристів з метою працевлаштування місцевих педагогів.

4.2. Сільський клуб та масові культурні заходи.

До 2001 року зав. клубом працював Микола Юхимович Дзекан, з 2001 по 2002 – син автора Іван Федоришин, який закінчив Дубнівське училище культури по спеціальності «режисура». Його змінив Андрій Дзекан, а пізніше заклад очолила Віта Гнатюк (Ревко).

У добу Незалежності у селі прижилося декілька масових традиційних заходів. Щорічне вшанування 4 березня Світлої Пам'яті героя повстанця, видатного художника-графіка Ніла Хасевича біля історико-меморіального комплексу. У програмі заходу: панахида, мітинг, концертні номери. Інколи козаки Рівненської Січі імені Ніла Хасевича частували присутніх козацьким запашним кулішем, стріляли з гарматки.

...смачний козацький куліш у Сухівцях...

У 2006 році з ініціативи директора школи Олени Зінчук у сільському клубі відбулося відзначення 560 –річчя від першої писемної згадки про село [3]. У фойє клубу діяла тематична фотовиставка. Учасників свята вітали ведучі Ірина Міркова і Світлана Ющук. Вітальні слова були від голови Рівненської райдержадміністрації Петра Поліщука, заступника начальника управління культури Рівненської облдержадміністрації Миколи Федоришина, першого заступника голови агрокорпорації «Зоря» Олексія Жука, керуючого Сухівецьким відділенням Володимира Ревка. Голова Рівненського обласного краєзнавчого товариства Іван Пашук вручив грамоту та бібліотечку від Всеукраїнської спілки краєзнавців для краєзнавчого шкільного гуртка. Концертну програму підготував народний хор палацу культури «Зоря» під керівництвом Олени Коник.

Через 10 років, у 2016 році, подібний захід підготувала завклубом Віта Гнатюк (Ревко). У залі клубу була виставка народних умільців села (вишивка, різьба по дереву). Директор Культурно-археологічного центру «Пересопниця» Федоришин М.В. розповів присутнім фрагменти з історії села. Концертну програму підготували власними силами. А ще був юний артист з Радухівки – Ярослав Стафійчук, який виконав уривок монологу Голохвастого з відомої пєси «За двома зайцями».

2016 рік. Свято у клубі з нагоди 570 річчя згадки про Сухівці. Учасники свята. На передньому плані—Ярослав Стафійчук та Дзвінка Федоришина

26 серпня 2018 року у селі пишно святкували свято урожаю. Колишні обжинки. Тут були і вітання очільників фермерського господарства «П'ятигірське» (ініціатори та організатори заходу), і коровай, і святковий концерт за участю солістки Галини Курішко, родинного гурту «Швагри мирові» (Роман Дзвінка), вокального ансамблю «Калинонька» з Глинська. А ще для відвідувачів свята - лотерея з цінними призами, для дітвори - дитяче містечко із забавами [6]. Добре було б, щоб подібне свято відбувалося у селі щорічно.

ОБЖИНКИ—2018

§ 4. Відомі сухівляни

4.1. Які отримали вчене звання

Опанащук Тарас Васильович, 1958 року народження.
Кандидат технічних наук.

Закінчив Український інститут інженерів водного господарства у Рівному. З 1995 року інститут отримав назву Української державної академії водного господарства (УДАВГ). У 1998 році назва змінилася на Рівненський державний технічний університет (РДТУ), потім у 2002 році назва стала Українським державним університетом водного господарства та природокористування (УДУВГП). З 2004 року інститут перейменовано на Національний університет водного господарства та природокористування (НУВГП). Викладав у цьому виші, пізніше перейшов працювати у Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету. Доцент кафедри товарознавства та експертизи, проректор.

4.2. Які отримали почесне звання

Стафійчук Іван Георгієвич,
1953 року народження.
Заслужений
енергетик України.

Працював понад 45 років у ПрАТ «Рівнеобленерго».

Щодня виконував філігранні зварювальні роботи в умовах підвищеної небезпеки – лагодив підстанційне обладнання.

За десятиліття служіння на користь енергетичної безпеки нашого краю отримав 32 відзнаки та нагороди як від рідного підприємства, так і від органів державної влади, місцевого самоврядування.

У 2012 році Стафійчук Іван Георгійович отримав звання Почесного енергетика України, а у 2015-му указом Президента України йому було присвоєне звання Заслуженого енергетика України.

Федоришин Микола Васильович,
1958 року народження
Заслужений працівник культури
України

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №495/2016
Про відзначення державними нагородами України з нагоди Всеукраїнського дня працівників культури та майстрів народного мистецтва

За значний особистий внесок у розвиток національної культури і мистецтва, вагомі творчі здобутки та високу професійну майстерність **постановляю:**

ЗАСЛУЖЕНИЙ ПРАЦІВНИК КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ"

Культуролог, менеджер культури. Фахівець музейної справи та охорони культурної спадщини. Закінчив Рівненський державний інститут культури, Рівненський державний гуманітарний університет (магістратура), Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (аспірантура).

Громадсько-політичний та культурний діяч Рівненщини.

Працював керівником різних закладів культури, структурних підрозділів культури органів державної влади та місцевого самоврядування у Рівному. Державний службовець IX рангу.

Дослідник історії та традиційної культури Волині, автор понад 50 видань історико-краєзнавчого та фольклорного спрямування, має у доробку декілька художніх творів.

Організатор більше 30-ти мистецьких та фольклорних фестивалів в Україні та Польщі. Член трьох Національних спілок: музичної, краєзнавчої та журналістів.

Лауреат регіональної краєзнавчої премії «За відродження Волині», нагороджений медалями «Будівничий України» та «За жертвовність та любов до України», орденом Святого Юрія, численними грамотами органів державної влади та громадських організацій.

Пересопниця - 2016

...Ми були з Іваном хутірськими сусідами...

Іван Стафійчук

Микола Федоришин

Василь Стафійчук

Автор: «...ми з Іваном Стафійчуком в дитинстві були сусідами. Це хатина великої родини (шестеро дітей і баба Уляна!) Юрія та Ганни Стафійчуків».

Фото 90-х років ХХ ст.

4.3. Талановите покоління митців з родини Опанащуків та Стафійчуків

Музика

Максим Опанащук, син Володимира та Валентини, дочки Івана та Галини Стафійчук. Народився у 2003 році. Мама співала змалку маленькому Максиму багато пісень, тому хлопчина був закоханий у пісню.

Почав співати в естрадному жанрі на шкільних концертах. Навчання ...вчителькою по вокалу була Ірина Шаульська-Федоришина. Участь у конкурсах, міських концертах, виступи у Польщі та Болгарії. Лауреат багатьох конкурсів і фестивалів. Вчився у Рівненській дитячій музичній школі гри на саксофоні.

Закінчив Рівненське музичне училище. Музикант... а далі столиця...

Мистецтво

У родині Володимира і Валентини Опанашук виріс ще один талановитий син — **Василь**. Художник. Фахову освіту отримав у Рівненському державному гуманітарному університеті.

Творчі роботи Василя Опанашука

Висновки

Враховучи цікавий історичний та природний потенціал села можна спрогнозувати, що у недалекому майбутньому тут буде:

1. Природно-ландшафтний заказник (лісові масиви Гори та Сяськувщина, крейдянні гори-пагорби на правому березі);
2. Музейно-виховний центр «Героям слава» (історико-меморіальний музей на місці загибелі Ніла Хасевича, бункер-музей провідників ОУН-УПА тощо).
3. Туристично-відпочинковий комплекс.

Отже, у майбутньому тут постане чудовий національний пізнавально-відпочинковий кластер та молодіжний патріотично-виховний центр поряд із невеликим фермерським господарством. А може...

Проект герба села Сухівці
Автор Микола Федоришин

Замкова гора. 2022 р.

Післяслово

У 2019 - 2021 роках в Україні відбулася територіальна реформа. На Рівненщині утворено 4 райони: Рівненський, Дубенський, Сарненський, Варашський та 64 територіальні громади (сільські ради). Село Сухівці ввійшло до Зорянської сільської ради, у колишній Радухівській сільській раді утворено старостинський округ (Сухівці, Радухівка, Новожуків, Новостав Дальній), який очолив староста – Іван Миколайович Федоришин.

А 24 лютого 2022 року росіяни віроломно напали на Україну. Сухівецькі хлопці **Іван Пархомей, Олександр Труш, Іван Пахальчук, Олександр Гаркавий, Іван Нестерук ...** а ще поки пишеться ця книга і інші сухівляни поповнять стрій захисників України, щоб боронити нашу землю від кривавих рашистів...і дай Боже щоб вижили... Війна триває...українців не здолати!

З М І С Т

Вступ 3

Розділ I. Віхи історії 13

§ 1. Писемні згадки про село 13

§ 2. Власники села 18

Джерела та література до Розділу I

Розділ II. Українська революція (1917-1920 рр.) 26

Джерела та література до Розділу II

Розділ III. Під Польщею. Міжвоєнний період (1921-1939 рр.) 31

§ 1. Суспільне життя. Земельні відносини. Хутори 31

§ 2. Громадські організації та політичні партії 39

2.1. Сухівецька "Просвіта" (1935-1939 рр.) 39

2.2. Місцевком КПЗУ (Комуністичної партії Західної України) 42

2.3. Місцевком КСМЗУ (Комуністичної спілки молоді Західної України) 43

2.4. Загадкова постать Сергія Шелепи 44

2.5. ОУН 46

Джерела та література до Розділу III

Розділ IV. Війна 47

§ 1. Радянська окупація або треті совєти (17.09.1939 - 30.06.1941 рр.) 47

§ 2. Німецька окупація (01.07.1941- 02.02. 1944 рр.) 49

§ 3. Сухівляни у армії Сталіна (червона, згодом радянська) 51

§ 4. Українська партизанка в умовах німецької окупації 53

§ 5. Доколгоспне село 1944-1949 рр. 56

5.1. Сухівецька сільська рада 58

5. 2. Повстанці. Вони боролися за Україну 63

Джерела та література до Розділу IV. Війна

Розділ 5. Село Сухівці – місце дислокації вищих провідників ОУН-УПА (1949-1953 рр.) 68

§ 1. Член УГВР (Української Головної Визвольної Ради - підпільного Парламенту УССД) – Ніл Хасевич. 68

1.1. Повернення Пам'яті Великого художника-повстанця 82

§ 2. Провідники ОУН-УПА 89

§ 3. Криївка у Миклашевських на хуторі Жуківщина 92

3.1. ...через 80 років 99

Джерела та література до Розділу V. Село Сухівці – місце дислокації вищих провідників ОУН-УПА (1949-1953 рр.)

Розділ VI. Колгосп (1950-1991 рр.) 101

- § 2. Заклади 110
  - 2.1. Радянська школа: від семирічки до дев'ятирічки 110
  - 2.2. Сільський клуб: осередок культурно-освітньої роботи 115
  - 2.3. Сільська бібліотека 117
  - 2.4. Пошта 118
  - 2.5. Медпункт 118
- § 3. Церковне життя 119
  - 3.1. Православна церква Святої Покрови 119
  - 3.2. Церква Євангельських Християн Баптистів 122

Джерела та література до Розділу VI. Колгосп (1950-1991 рр.)

Розділ VII. Незалежна Україна 124

- § 1. Перші кроки державотворення 124
  - 1.1. Пробудження 124
  - 1.2. Церковне протистояння 127
- § 2. Господарство. Земля 129
- § 3. Торгівля та бізнес 131
- § 4. Соціальна сфера 133
  - 4.1. Сухівецька школа у новітню добу 133
  - 4.2. Сільський клуб та масові культурні заходи 145
- § 5. Відомі сухівляни 149
  - 5.1. Які отримали вчене звання 149
  - 5.2. Які отримали почесне звання 150
  - 5.3. Талановите покоління з родини Опанащуків та Стафійчуків

Музика 152

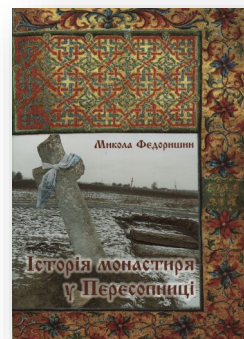
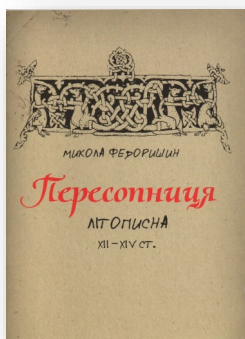
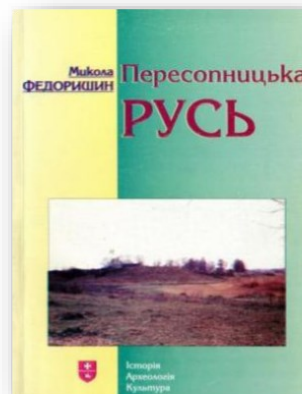
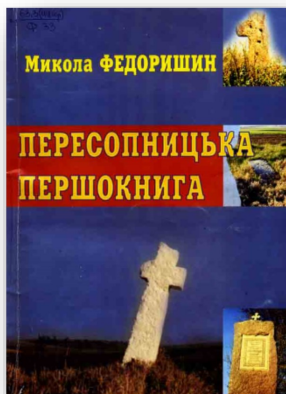
Мистецтво 153

Джерела та література до Розділу VII. Незалежна Україна.

Висновки 155

Післясяслово 156

Окремі книги Миколи Федоришина

**АНОНС!!! Книга «СУХІВЦІ. II. Традиційна культура»
буде видана у 2023 році**

КРАЄЗНАВЧЕ ВИДАННЯ

Микола ФЕДОРИШИН

СУХІВЦІ

Книга I. Історія

На першій сторінці обкладенки фото дзвіниці Сухівецької церкви.
На четвертій сторінці обкладенки — фото автора
та коротка інформація про його діяльність.

Редакція, верстка та художнє оформлення автора

У книзі використані фото автора , приватного архіву автора, державного архіву Рівненської області та доступні світлини із соціальних мереж

Видавничий сектор ГО АМДВВ

Друк: VPM POLIGRAF

2022